

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

GEOGRAPHICAL
CHRONICLES

ΔΕΛΤΙΟ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

BULLETIN OF THE CYPRUS GEOGRAPHICAL ASSOCIATION

VOL. XI–XII No. 20–21, JULY 1981–JUNE 1982.

ΕΤΟΣ ΙΒ

*

ΑΡ. 20–21

*

ΙΟΥΛΗΣ 1981–ΙΟΥΝΗΣ 1982

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ
ΤΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

ΕΤΟΣ 12ο — ΤΕΥΧΟΣ 20—21
ΙΟΥΛΗΣ 1981—ΙΟΥΝΗΣ 1982

GEOGRAPHICAL CHRONICLES

ISSUED BY THE CYPRUS
GEOGRAPHICAL ASSOCIATION
EVERY SIX MONTHS

VOL. XI—XII — No. 20 — 21
JULY 1981 — JUNE 1982

Διεύθυνση:

Ταχ. Κιβ. 3656
Λευκωσία
ΚΥΠΡΟΣ

Address:

P.O.Box 3656
Nicosia
CYPRUS

Έγκριμένο από το Υπουργείο Παιδείας για τις Σχολικές και Κοινοτικές Βιβλιοθήκες.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Γιώργος Καδής
Παναγιώτης Αργυρίδης
Ειρήνη Παναγιώτου
Γιαννάκης Κουμίδης
Φίλιππος Φιλιππίδης

PUBLICATION COMMITTEE:

George Kadis
Panayiotis Argyrides
Irene Panaghiotou
Yiannakis Koumides
Philippos Philippides

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ — CONTENTS

G. Karouzis, Cyprus: The Physical, Economic, Social and Political Background with Emphasis on Rural Development.....	3
A. Σοφοκλέους, Η Οροσειρά του Πενταδάκτυλου.....	13
Y. Koumides, Cotes, Plages et Tourisme dans l' I le de Chypre.....	23
G. Konstantinides, Land, Labour, Capital and Tourism. Some Development and Policy Problems.....	33
Γ. Κουμίδη, Για μία Υπηρεσία Φορέα της Πολιτικής Προστασίας του Φυσικού Περιβάλλοντος.....	42
Γυμνάσιο Πεδουλά, Η Κοιλάδα της Μαραθάσας.....	48
Γεωγραφικά Νέα.....	57

Τιμή Τεύχους	1500 μίλες	Price per issue	1500 mils
ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ:		ANNUAL SUBSCRIPTION:	
Μέλη Γ.Ο.Κ.	Δωρεάν	Members of C.G.A.	Out of charge
Μη Μέλη Γ.Ο.Κ.	1500 μίλες	Non-Members of C.G.A.	1500 mils
Όργανισμοί — Βιβλιοθήκες	2000 μίλες	Organizations — Libraries	2000 mils
Έξωτερικού \$8, £3.00	2500 μίλες	Abroad \$8, £3.00	2500 mils

Τα ένυπόγραφα άρθρα εκφράζουν
τις απόψεις των συγγραφέων τους.

Copyrights Reserved

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

GEOGRAPHICAL
CHRONICLES

ΔΕΛΤΙΟ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

BULLETIN OF THE CYPRUS GEOGRAPHICAL ASSOCIATION

VOL. XI-XII No. 20-21, JULY 1981-JUNE 1982

ΕΤΟΣ ΙΒ

*

ΑΡ. 20-21

*

ΙΟΥΛΗΣ 1981-ΙΟΥΝΗΣ 1982

CYPRUS

THE PHYSICAL, ECONOMIC, SOCIAL AND POLITICAL BACKGROUND WITH EMPHASIS ON RURAL DEVELOPMENT

George Karouzis

Cyprus, an island of a size of 9,251 sq. km. probably got its name from copper, a mineral abundantly exploited in ancient times. Situated in the north-eastern corner of the Mediterranean Sea, it is divided by the 35th parallel and the 33rd meridian into four almost equal parts.

Its strategic position at the cross-roads of three continents, in the middle of the ancient world Egypt, Mesopotamia, Syria, Asia Minor, Greece, Crete), near the Suez Canal and the oil-producing countries of the Middle-East and its proximity to important land and sea routeways, have shaped its destiny throughout centuries. A plethora of colonisers and conquerors (Greeks Phoenicians, Assyrians, Egyptians, Persians, Romans, Franks, Venitians, Turks and British) have set foot over the island and have left behind the prints of their presence. Greek theatres and columns, Roman stadia and mosaics, Byzantine churches, Frankish castles, Venitian fortifications and Turkish mosques are all indelibly stamped on the surface of Cyprus to-day. It is not surprising therefore that so many cultures and civilizations met over Cyprus. The Cypriots, in the end, accepted and assimilated probably the best of these cultures, the Greek one, and thereafter remained faithful to it. The majority of the Cypriots today, speak the Greek language, are members of the Greek Orthodox religion and retain all the necessary prerequisites which permit them to belong to the Greek nation. The largest minority of Cyprus, the Turks, date back to the relatively recent conquest to Cyprus by the Ottomans in 1571.

Although Cyprus because of its position could be considered as part of the Middle East or even as part of the Balkans it is nevertheless primarily a European country. Even the Council of Europe did not hesitate to accept Cyprus as one of its members in 1961, a few months after the declaration of its independence, in August 1960. Negotiations are now going on for the admission of Cyprus as a full member to the European Economic Community.

Despite its long history commencing from the neolithic times (6th millennium B.C.), Cyprus is from the geological point of view a "new country". It is only in the last 75 million years that it made its first appearance over its present geographical space. Mountain folds and faults, lava flows, the successive rises and falls of the sea, the deposition of sediments as well as recent tectonic movements are the most important geological factors which shaped the disposition and the type of rocks as we find them to-day over the surface of the island.

The present topography of Cyprus which has been much affected by the geology, gives the faulty impression that it is a simple one. The variety of landscape that exists in the small geographic space of Cyprus is almost unsurpassed and almost unique in the world. It is probably difficult to trace on a global scale a terrain so small as Cyprus with such a tremendously rich variety of physical and cultural environment. The central-western part of Cyprus is occupied by the massif of Troodos. The resistant igneous rocks of this mountain block reach a height of 1951 metres on the Olympus summit. The rivers which commence from the top of the

mountain have established a radial drainage pattern which ends up in the sea. The greatest part of Troodos is covered by forests particularly pines, cedars and cypress-trees which together with the narrow almost vertical valleys, the ravines and the faults have created a scenic picturesque landscape. The lavas around the central core appear like a ring forming a rounded rather gentle landscape. The chalky lands at the periphery of the massif, especially to the east, south and west, have given rise to a rounded bare white landscape which retains the overall height of the massif before it ends up, with a great inclination, to the sea.

The northern chain of Cyprus, called Pentadaktylos or Kyrenia range, is a narrow arc-like strip of land. The highest summit, Kyparissovouno, reaches a height of 1024 metres and is made up of relatively hard limestones. On this northern mountain range three famous mediaeval castles, those of St. Hilarion, Kantara and Boufavento have been originally built by the Byzantines but were later reconstructed by the Franks. Communication with the northern coastal plain has been assisted by a few faults on this mountain range. The Karpasia peninsula is considered to be a continuation of the Kyrenia range, although the region has not experienced the complicated faults as well as other serious tectonic movements of the latter. The whole panhandle is made up of hills, small plateaus, gentle depressions and shallow valleys.

The central plain of Cyprus, the main cereal growing region of the island, lies in between the two mountains and has a very low altitude which does not exceed 180 metres above sea-level, close to Nicosia. It consists of sediments which have been transported and deposited by the streams in recent geological times from the Troodos and the Pentadaktylos ranges. The whole plain from the gulf of Morphou in the west to the gulf of Famagusta in the east covers a distance of approximately 89 km.

Almost around Cyprus there appear narrow coastal plains which in fact are raised beaches. In the north is the coastal plain of Kyrenia which is very narrow but with scenic laced beaches. Lying in between the blue azure-like waters of the sea and the imposing range of Kyrenia, the plain attracted tourism since the early decades of the century. Tourism in Cyprus started in fact from this area here, which is unsurpassed in physical beauties. Before the Turkish invasion of 1974 the plain acquired a cosmopolitan character. It is some years after Kyrenia and the nearby touristic resorts became well-known, that Famagusta in the east had developed into a famous coastal summer resort.

In the south there is the plain of Larnaca where the new international airport is situated. This airport replaced the international airport of Nicosia which stopped functioning as from 1974. It is also here in the plain that are found the oil refineries as well as the unique, so far, marina of Cyprus. In the coastal plain of Limassol, further west, is found at present the largest port of Cyprus, after the main natural port of Famagusta closed in 1974. Tourism has also rapidly developed in the Limassol plain, though the environment far lacks behind that of Famagusta which now lies in the occupied part of the island. Further west are the plains of Paphos and Khrysokhou. These plains with rich alluvial soils and adequate water supplies from the major irrigation projects that are being constructed or will be constructed soon constitute promising areas of intensive agricultural development.

The limited size of Cyprus, its climate, the geology, the relief and the unequal rainfall over the surface are the main factors influencing water resources. In actual fact there are no rivers in Cyprus as there is no constant flow of water throughout the year in any of the river valleys of the island. Nevertheless part of Cyprus is irrigated by springs the most important of which are found on the massif of Troodos and the foothills of the Kyrenia range. The two salty lakes of Cyprus, those of

Larnaca and Limassol do not retain their water during the summer months.

In order to save even some of the limited amount of water that falls over Cyprus during the winter months dams have been constructed and thanks to them relatively large quantities of water are stored in winter in order to be utilized during the dry summer months. As many as 40 dams have already been constructed whereas the completion of a number of others is pending. In addition a great number of boreholes has been dug into the surface of the aquifers and relatively large quantities of water can irrigate highly remunerative crops. It is not without reason that Cyprus invests heavily on dams and water storage projects as well: water-use schemes, since it has been estimated that from one donum of irrigated land the income derived can be ten to twenty times more than that from a similar area of dry land.

Taking into account the seasonal rainfall of Cyprus, its inadequate amount, the very high evapotranspiration particularly during summer months when there is not a single drop of rainfall and the water that finds its way through streams to the sea, one cannot anticipate remarkable achievements with the existing conventional means of water-storing and water-saving.

The soils of Cyprus and their varied types give a particular colour to the Cypriot landscape. Terra rosas with their intense red colour, well-developed on limestones, particularly in Kokkinokhoria to the south-east of Cyprus, are in striking contrast with the white chalky soils developed over the limestone hills of Larnaca. The alluvial soils of the central and coastal plains with their khakki colour contrast sharply with the dark siliceous soils of Troodos and the grey-coloured soils of the lavas. The red clayey soils of Morphou region differ from the organic or humic soils which usually have a black or dark-brown colour. A small country like Cyprus has a great variety of soils which affect not only the appearance of the landscape but also the land use pattern. Crops identified with certain types of soils find in Cyprus their true environmental place. Such a crop, for instance, is the vine so much associated with the chalky soils.

The climate of Cyprus is much affected by the sea, the geographical latitude, the relief and the continental masses around the island. It could, however, be mentioned that the climate of Cyprus is mediterranean in character with warm, dry summers and rainy, mild winters. Summer begins in mid-May and continues up to the middle of September. Winter begins in November and continues up to February. In between these two periods there prevail the two other seasons of the year, spring and autumn. The average rainfall of Cyprus is 489 mm. Snowfall is not a normal phenomenon in the plains of Cyprus whereas on the Troodos massif snow can last for about 50 days a year. This is a reason why Cyprus because of its landscape and special type of climate can enjoy at the same time snow on the Troodos massif and at relatively close distance warm sunshine round the coastal plains. In Nicosia the mean maximum temperature in July is 37°C whereas the mean minimum temperature in January is 5°C . At Prodromos, on the Troodos massif, the corresponding temperatures in July and January are 26°C and 1°C respectively.

Despite the small size of Cyprus there is a rich variety of flora.

The main categories of flora are the forests which consist of hard leaved, ever-green and broad-leaved trees like the pine-tree, the cedar, the cypress-tree and the oak-tree. Where trees have been destroyed either by goats or man-Eratosthenes mentions that Cyprus was once wholly covered by forests-on non limestone soils there has been developed a lower type of vegetation known as maquis. This vegetation that reaches three or more metres in height includes the wild olive-tree, the myrtle, the cistus, etc. On limestone soils there has developed the garigue type of well-represented by the thyme, pistacia lentiscus, pistacia terebinthus a.s.o. There

is also a tremendous variety of other herbs, which either grow on the mountains or develop like xerophytic plants in the plains. There is, however, an adjustment of the various plants into the environment of Cyprus. Some plants do not appear in the summer because of the drought. Some others have developed very hard leaves and others acquired hairy leaves in order to withstand evaporation. Others with their needle-like leaves can avoid the high evaporation of the island. Other thorny bushes are well protected from drought as well as from animals.

Nor does Cyprus lack in the variety of fauna as it lies in between the warm climate of North Africa and the cold climate of North Europe. Cyprus is after all an important place for the migratory birds. In this way the island receives a great number of summer and winter bird visitors. There is a number of endemic birds, serpents and animals among which the famous and unique in its kind, the moufflon.

Mining in Cyprus is well known since ancient times. Copper was intensely exploited not only during the Bronze Age (2,700-1,050 B.C.) but in later times as well. At the foothills of Troodos one can trace to-day piles of scoriae left behind by the Phoenicians, the Romans and others. Copper so much associated with Cyprus was useful for weapons and house utensils, as is so clearly mentioned in the two remarkable epics of Homer. To-day the minerals of Cyprus are constantly being exhausted. Mining employs a small number of people and the revenue derived from minerals is year after year decreasing.

Agriculture was and continues to be a very important sector of the economic and social life of the island from the point of view of employment, contribution to the gross national income and external trade. It is calculated that 21.4% of the economically active population is employed by the agricultural sector and that 10.7% is the contribution of agriculture to the gross national income, while the contribution of the raw agricultural exports to the total domestic exports is 22.8%. According to the census of 1960 there were as many as 69,455 holdings in an agricultural area of 3,232,996 donums. (1 ha=7.45 donums).

The average agricultural holding was 47 donums and there corresponded about 10 parcels per holding. It is estimated today that the number of holdings must have increased and it probably surpassed 75,000. As a consequence the average size of holdings has decreased. From a recent census (1977) which was carried out only in the free part of the island the average size of holding was estimated to be about 34 donums. However, in order to understand fully what a Cypriot agricultural holding is, one has to take into account that it may consist wholly of owned private land, or it may be a combination of owned private land and private or state land leased, land that is under share cropping, land held in undivided shares or even land in double or treble ownership. The small agricultural holding with all its land ownership problems, parcelled and scattered as it is, constitutes a serious obstacle to the agricultural development.

Even worse the small Cypriot holding is not wholly irrigated and in a semitropical climate like that of Cyprus irrigation counts much. The possibilities of increasing the irrigable land, as has already been mentioned, are very limited. Besides, industry and tourism demand increased quantities of water and thus they compete with agricultural use. It is estimated that about 10% of the agricultural land of Cyprus is perennially irrigated, whereas another 13% can be irrigated seasonally by flowing rivers during the winter or spring months. Even worse the supply of water is not equally distributed over all the agricultural regions of Cyprus. Some regions are favoured, whereas others have to rely on dry cultivations.

From the mechanization point of view agriculture in Cyprus has experienced rapid progress in the last two decades. There are, however, some problems as far as mechanization on the mountains and hills is concerned. Nevertheless small hand-

driven tractors are constantly being used by the vegetable growers in the mountainous terrains. Mechanization of agriculture is simultaneously encouraged by the increasing problem of the scarcity of labour that exists in the rural areas. It is not only the lack of agricultural hands that one notices in the rural areas but also the very expensive and often uneconomic employment of agricultural workers.

The most important irrigated crops of Cyprus are citrus, a large variety of fruit trees, potatoes, carrots, table-grapes, bananas, avocado and a great variety of vegetables (early and normal). In fact in Cyprus one can find crops that demand climates ranging from the oceanic to the tropical. In the dry lands the most important crops are the vines particularly those suited for wine, cereals, legumes, olive and carob trees as well as almond trees.

Cotton is no more cultivated, whereas tobacco grows in dry as well as irrigated areas

Agriculture faces in fact serious problems. The agricultural holding is so small and the love of the Cypriots for land is so passionate that the establishment of viable agricultural units is not an easy task. With the development of industry and tourism great expanses of agricultural land are swallowed up year after year. A great number of Cypriots who left the island and live abroad are not eager to sell their land to those who stayed behind. There is in addition the desire on behalf of many Cypriots to work in agriculture on a part time basis. Many urban dwellers prefer to spend some time either in the afternoons or at weekends in their own plots of land in the countryside, thus increasing their income. On the other hand those who would like to indulge wholly in agriculture cannot very often find the adequate land. However, with the implementation of the progressive project of land consolidation a number of Cypriots will eventually acquire economically viable units, although it must be stressed that many legislations are still needed (a long-term lease act, an act on the abandoned or uncultivated lands, group-farming legislation, early retirement of 'over-aged' farmers, a land disposal organization that will buy land and sell it to the small holders, the institutionalization of 'depressed areas' especially on the mountains and so on) before the agricultural holding finds its true solution. In fact the balanced regional development is still a serious problem in Cyprus. The inequalities in income, employment, and social facilities do exist in the geographical regions and efforts are exerted to minimize if not equalise them. It is because of these regional inequalities that agriculture is not yet an attractive sector particularly in the mountainous and hilly areas. It is therefore, not surprising that the young generation prefers jobs in towns, thus abandoning their roots even if these are found in scenic and picturesque villages.

Industry in Cyprus a steadily growing sector of the economy, following agriculture as far as employment is concerned, dates in fact as from the period of independence. Progress was achieved not only in the increase of industrial production but also in the qualitative improvement of products as well as in the set up of completely new industrial enterprises. In 1980 the industrial sector employed as many as 38,514 persons and the industrial units were about 6,000. The size of most of the industrial enterprises is small. According to a survey of 1972 the large enterprises which employed 5 or more persons comprised only 17% of the total number of enterprises. To-day industrial activities are concentrated in the main urban centres of the island. The well-known manufacturing units are those of clothing, shoe-making, food-processing, plastics, wines and spirits, furniture, brick-making, leather products, manufacturing of solar energy boilers, cement pipes, food and vegetable canning, ham-making, etc. The exports of industrial products show a constant increase as from 1973 onwards. Nevertheless there exist some problems. The Cyprus market is small and this does not permit the establishment of large industrial units which would decrease the cost of production. There is also scarcity of local raw materials and many units rely on the imports of foreign raw materials.

The industrial enterprises in Cyprus are relatively young. In some products "tradition" has not yet been created and this has some negative consequences upon the internal as well as the external markets. However, industrial areas and zones have been delimited foreign investments are encouraged and various other measures have been taken to promote the industrialization of the island. There are still industries which could be established in Cyprus and might minimize imports. Although Cyprus is not served by a railway network, nevertheless the communications by land, sea and air are adequate. The road network in Cyprus is constantly being improved although the Ottoman rule in the island did not cherish any roads to the Cypriots but only lanes which could be used only by horse-carts. The British have constructed a considerable mileage of roads. Today Cyprus has 9,655 km of roads out of which 4,554 km are asphalted. The undertaking of the construction of modern roads is rendered almost imperative with the constantly increasing number of vehicles. Up to 1977 there corresponded 1 vehicle to every 6 Cypriots. There is officially only one airport in Cyprus today, that of Larnaca, and the decision has been taken for the construction of another airport at Paphos. The agricultural development of the Paphos plain as well as of that of the Khrysokhou plain, the relative distance between Larnaca and Paphos and the constantly increasing touristic activity of Paphos almost demand the creation of a new airport to the western part of Cyprus.

The rapid development of tourism on a global scale which is due to the increase of income, the increase of population, the improvement of communication means and the increase of the number of holidays with pay, has also affected the development of tourism in Cyprus. Cyprus offers to tourists, particularly those of northern Europe, essentially the sun and the sea. There are 782 Km of coast among which some beautiful sandy beaches. The sun in July lasts as many as 12.5 hours and in January 5.5 hours. However the relief of Cyprus, the forests of the central massif with their cool summers and their picturesque scenic landscape attract people from the Middle East as well. The main touristic centres of Cyprus are Limassol, Ayia Napa-Paralimni, Larnaca, Paphos, Nicosia town and the mountain resorts in the central-western part of Cyprus. An increase of tourists is noted year after year and with the present rate of increase in five to six years the number of tourists might surpass the population of Cyprus, as a whole. The main countries from which tourists come to Cyprus are U.K., Lebanon, Greece, W. Germany, U.S.A., other countries of the Middle East, Scandinavian countries and France.

The population of Cyprus from 186,173 in 1881 reached 347,959 in 1931 and 616,000 in 1978. The density of population per sq. km is 67, the birth rate per 1000 inhabitants is 15.4 and the death rate 9. The composition of population has undergone certain changes. In the last few decades there has been noticed an increase in the number of aged people and a decrease in the young people. In 1931 the percentage of population above 50 years was 16.4 whereas in 1976 it was 22.9. The ratio of population below 30 years was decreased from 61% to 54% in the same years. The proportion of urban to rural population in 1946 was 26/74, in 1960 it changed to 36/64 and in 1972 to 41/59. It is presently estimated that in the free part of the island about 53% of the population lives in the urban centres. The density of population, as is natural, is not uniform. There are greatest densities of population in the urban centres, in the main irrigable rural areas as well as in some suburban villages. The sparsely populated areas are associated with the mountains, the forests and the very poor soils. According to the census of 1960 the population of Cyprus, based on religion, was as follows. Greek Orthodox as well as some other minorities 81.7% and Turkish Moslems 18.3%. Although emigration has decreased sharply over the recent years, nevertheless there is a constant

migration of population from rural areas to the towns. The main reasons of urbanization in Cyprus are: (a) the increase of population. Even the smallest increase of population cannot be absorbed in many rural areas of Cyprus to-day. (b) The system of land ownership in Cyprus is such that there are many small, scattered and dispersed holdings which cannot be transformed into viable ones. This forces in a way many rural people to seek jobs in towns. (c) The possibilities of securing rather easily a job in the towns. Manufacturing, constantly gaining population at the expense of agriculture. (d) The difference in the standard of living between the urban and rural population. (e) The social, educational, and recreational advantage of the towns are some other of the most important factors that lure people from rural areas to the towns.

Despite urbanization Cyprus is still basically an island of villages. During the Venetian Period (1489-1571 A.D.) there were as many as 800 villages. This number decreased sharply during the Turkish occupation (1571-1878). The number of settlements in the island before the invasion was 635, despite the fact that some had a very small population or were showing signs of abandonment. It is, however, the small village that predominates over the countryside. 68% of the settlements have a population below 500 inhabitants whereas 37% of the rural settlements have a population below 200 inhabitants. No doubt small settlements despite their scenic, picturesque character very often present socio-economic problems and any programming aiming at the improvement of educational, social and economic conditions is not always easy.

The large and densely inhabited rural settlements are found in the plains or near the big cities as opposed to the small scattered settlements which are associated with the hilly and mountainous areas. Awkwardly enough one cannot find many rural settlements near the coast. Normally there is a distance between the settlements and the sea. It seems that the successive conquests of the island, particularly the raids, compelled the Cypriots to live as far away from the coast as possible. However, nowadays touristic and other recreational activities take the population back to the coast. On account of the five coastal towns some of which are relatively densely populated about 35% of the Cypriot population lives within one km from the coast, another 21% at a distance ranging from one to five km and about 10% at a distance of five to ten km. In actual fact as much as 66% of the population of Cyprus is living today at a very close distance from the sea. This is another striking example of the internal movements of the population. With the exception of some recently planned settlements as well as the architecturally designed refugee settlements, rural settlements as a whole do not present any town planning design. Nevertheless, most rural settlements are well-adjusted to the physical landscape and the local material in the form of limestone, gabbro, clay or wood have been abundantly utilized.

The Turkish invasion has, however, brought significant changes over the settlement pattern as well as in the demographic structure of Cyprus. The displaced Cypriots who constitute about 1/3 of the population searched for a new residence either in the towns or villages. Displaced Cypriots can be found today in almost all the settlements of the free part of Cyprus. In Nicosia and the suburbs, for instance, live today approximately 40,000 displaced Cypriots. Displaced persons can be found today in Turkish villages, mixed villages and Greek villages. The dispersion of the displaced Cypriots is probably exemplified by the inhabitants of Kyrenia, a small town in the north of Cyprus, who are now living in 110 settlements. The displaced Cypriots of Famagusta are today living in 291 settlements. It could also be mentioned, as it is already a new element of the present-day demographic structure of the island, that as from 1976 there are living in Cyprus about 50,000

Turks from main Turkey. These new foreign settlers who now live in the occupied part of Cyprus have changed the composition of the population of the island.

To-day Cyprus is, de facto, a divided island. The Turkish invasion of 1974 had as a result the creation of an occupied northern part of Cyprus, within which there still live a few enclaved Greek Cypriots, particularly in the Karpasia peninsula, and a free part inhabited by the Greek Cypriots. The economy of the island cannot be planned on a national level. The small uneconomic size of Cyprus has been split up into two smaller parts. There are frontiers and walls of separation. The Greek Cypriots cannot visit their villages and their farms in the occupied part. The Turkish Cypriots can, if they like, return to their houses and holdings. Very few have done so. Both communities living under insecurity and anticipating final political solutions cannot exploit to the maximum degree the natural resources of their country.

The displaced Greek Cypriots who either live in some Turkish villages or cultivate some Turkish-Cypriot holdings cannot invest generously on lands that they do not own. Nor do the Turkish Cypriots in the occupied part will be able to look after the numerous agricultural holdings and the varied industrial and touristic units that have been left behind. After all a Turkish-Cypriot population of 18% is now occupying the 38% of the surface of the island. It is because of the invasion that a serious set-back has been imposed upon the economy of Cyprus and the consequences are still painful. The natural resources of the island cannot be easily replaced in other environments within the limited geographical space of 9,251 sq. km. For instance there is not another vast sandy beach like that of Famagusta, which is reputed to be one of the best sandy beaches in the Mediterranean. Nor can the almost unique, picturesque landscape of Kyrenia, so marvellously immortalised by Lawrence Durrell in "Bitter Lemons", be found elsewhere in the island. The relatively vast plain of Mesaoria in the central part, in between the two mountain ranges, the cereal growing region of the island, cannot find its analogy elsewhere in the island. The citrus-growing region of Morphou, the product of hard-work, programming and investment of decades, cannot be copied elsewhere. There are numerous examples that can be cited to show how seriously the political situation affects the development of the island.

Until a final, lasting and viable solution is found, the Cypriots have to work hard and invent ways and means not only to survive but also to develop to the greatest possible degree their physical and human resources. Future rural development in the island could probably be planned on a ten-point master plan. Such a plan might appear ideal but it can be successfully implemented in the geographic environment of Cyprus.

1. Improvement of the land tenure structure with the existing, as well as with new, more radical legislations.
2. Increase of irrigation water through conventional and non-conventional means.
3. Improvement of the overall rural road network as it concerns communication between village and town and communication within the administrative boundaries of the village itself.
4. Conservation and improvement of the physical and cultural features of the countryside. The rural cultural heritage could be protected and eventually become an open air museum for the town-dwellers as well as for the foreign tourists.
5. Encouragement of rural industrialization with emphasis on handicraft and processing of local raw materials.
6. Encouragement of rural tourism in harmony with the physical environment. Rural abandoned dwellings can be converted into vacation rest-houses.
7. Provision of all medical, educational and recreational facilities to the country-

side inhabitants. Distances often create problems, particularly disappointment and bitterness.

8. Adoption of an improved transport system that will serve the rural communities at frequent daily intervals. Thus a regular, quick way of communicating with the district capital as well as with other nearby agro-towns will be achieved.

9. Encouragement of projects that will improve life within the individual dwelling of the countryside inhabitants. Urban facilities and amenities have to reach the countryside (separate up-to-date toilet, separate kitchen, bathroom, bedrooms, warm and cold piped water, separate animal sheds etc.).

10. The establishment of agro-towns in the middle of a group of scattered rural settlements where urban facilities should be provided (bank, superstore sports and athletic grounds etc.).

There is no time for further analysis of these ten points, nor is the aim of this lecture to solve the problems of urbanization and rural depopulation. By referring to them, however, one becomes acquainted with existing rural problems as well as with probable solutions. It could be mentioned, however, that some of these projects have already been pursued by the Republic of Cyprus while others might be approved for implementation within the next few years.

Since towns contribute much more to their inhabitants-the villagers know this and feel badly- it is possible that with the above ten-point plan we may take the town to the village. Thus we can solve many of the existing rural problems and can minimise if not curtail the rural exodus which is presently the most serious problem of rural development.

Cyprus with its small size and the relatively small distances between villages and towns can with necessary programming and investment avoid large-scale urbanization so badly experienced by other countries. The local climate and other environmental conditions in Nicosia, the capital, and the other five coastal towns, can also be a serious factor for a secondary house in the countryside. Even foreign people who come to Cyprus searching for a new residence very unpretentiously exhibit their sympathy to the countryside. With the improvement of the road network as well as all other rural conditions to which reference has already been made, the countryside will automatically become a popular ground for town dwellers, retired Cypriots and foreign tourists alike. Under such circumstances rural development will have to be faced in a different way.

ΑΝΤΙ ΓΙΑ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στή θέση τής περίληψης προτιμήσαμε νά παραθέσουμε σέ συντομία τó από 10 σημεία προτεινόμενο σχέδιο γιά μέλλοντική αγροτική ανάπτυξη τού νησιού.

1. Βελτίωση τής διακατοχής γής.
2. Αυξηση τού νερού γιά άρδευση.
3. Βελτίωση τού αγροτικού οδικού δικτύου τόσον όσον αφορά τή συνδεση χωριό-πόλη όσο και τήν επικοινωνία μέσα στα χωρικά σύνορα.
4. Διατήρηση και βελτίωση τών φυσικών και πολιτιστικών γνωρισμάτων τής υπαίθρου.
5. Ενθάρρυνση τής αγροτικής εκβιομηχάνισης μ' έμφαση στή χειροτεχνία και επεξεργασία τών τοπικών πρώτων υλών.
6. Ενθάρρυνση τού αγροτικού τουρισμού.
7. Παροχή όλων τών ιατρικών, εκπαιδευτικών και ψυχαγωγικών ευκολιών στούς αγρότες.

8. Εφαρμογή βελτιωμένου συστήματος μεταφορών μεταξύ χωριού και κεφαλοχωριών ή πόλης.
9. Ενθάρρυνση προσχεδίων για βελτίωση της ζωής στο αγροτικό σπίτι.
10. Δημιουργία αγροπόλεων κοντά στις απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές.

* * * * *

Η ΟΡΟΣΕΙΡΑ ΤΟΥ ΠΕΝΤΑΔΑΚΤΥΛΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ανδρέας Κλ. Σοφοκλέους, Β.Α. Μ.Α.

Η οροσειρά του Πενταδάκτυλου είναι συνδεδεμένη με θρύλους και παραδόσεις του λαού μας, με την παλιά και πρόσφατη ιστορία της πατρίδας μας. Ιδιαίτερα μετά την πρόσφατη τουρκική εισβολή του 1974, ο Πενταδάκτυλος έγινε σύμβολο αγώνα για επιστροφή και δικαίωση.

Ο Πενταδάκτυλος ή η οροσειρά της Κερύνειας, όπως διαφορετικά είναι γνωστός, αποτελεί μιά από τις πιο χαρακτηριστικές γεωγραφικές περιοχές του νησιού μας. Έχει ευδιάκριτα γνωρίσματα που συνθέτουν τη γεωγραφική του προσωπικότητα και τον κάνουν να ξεχωρίζει από τις άλλες γειτονικές του γεωγραφικές περιοχές που είναι, στα βόρεια η παραλιακή λωρίδα της Κερύνειας, στα νότια η πεδιάδα της Μεσαορίας και το Λεκανοπέδιο του Μόρφου και στα ανατολικά η Χερσόνησος της Καρπασίας.

Ο επιβλητικός μα σκλαβωμένος σήμερα Πενταδάκτυλος αποτελεί ένα πλούσιο γεωγραφικό μουσείο τόσο από πλευράς γεωμορφολογίας και τοπίου, όσο και από πλευράς φυσικής βλάστησης, ιστορικής και ανθρώπινης γεωγραφίας. (Φωτογρ. 1)

Στις σελίδες που ακολουθούν θα προσπαθήσω να δώσω όσο το δυνατό πιο απλά και εκλαϊκευμένα τα βασικά γεωγραφικά χαρακτηριστικά της οροσειράς αυτής.

Με την ευκαιρία θάθελα να αναφέρω πώς στην προσπάθειά μου να δώσω εκτεταμένες μελέτες γύρω από την Περιοχική Γεωγραφία της Κύπρου ετοιμάζω σειρά τόμων, με τον πρώτο αφιερωμένο στον Πενταδάκτυλο που ελπίζω ναμαι σε θέση να εκδόσω σύντομα.

1 . Η Φυσική Γεωγραφία

(α) Γεωμορφολογία και Τοπογραφία

Η οροσειρά αποτελείται από ένα στενόμακρο όγκο που εκτείνεται από τον Κορμακίτη στα δυτικά μέχρι το χωριό Εφτακώμη στα ανατολικά, κατά μήκος της βόρειας ακτής του νησιού. Έχει μήκος 100 περίπου χιλιόμετρα και πλάτος που κυμαίνεται από ένα μέχρι οκτώ χιλιόμετρα. Το μεγαλύτερο ύψος της οροσειράς μόλις που ξεπερνά τα 1000 μέτρα στην κορυφή του Κυπαρισσόβουνου. Άλλες βουνοκορφές είναι ο Κόρνος, ο Άγιος Ιλαρίων, ο Πενταδάκτυλος, το Βουφαβέντο και η Καντάρα. (Φωτογρ. 2)

Η τοπογραφία και μορφολογία του εδάφους, εντελώς διαφορετική από εκείνη της οροσειράς του Τροόδου, είναι αποτέλεσμα της γεωλογικής ιστορίας, της σύνθεσης των πετρωμάτων και της καταλυτικής δράσης των διαβρωτικών παραγόντων (κλίμα, βλάστηση, ασχολίες κατοίκων κ.λ.π.)

Γεωλογικά η οροσειρά αποτελεί μέρος μιάς τεράστιας ορεινής ζώνης που εκτείνεται από τα Πυρηναία της Ισπανίας, προχωρεί στις Άλπεις και φθάνει στα Ιμαλάια. Ο σχηματισμός της οφείλεται σε τρομερές δυνάμεις ορογένεσης που προκάλεσαν μεγάλες πτυχώσεις και αναδιπλώσεις του στερεού φλοιού της γης. Το είδος αυτό της ορογένεσης επειδή μελετήθηκε πρώτα στις Άλπεις ονομάζεται Αλπικό.

Εκτός όμως από τα αποτελέσματά των ορογενετικών κινήσεων, διάφορες

Η Κερύνεια και ο επιβλητικός Πενταδάκτυλος στο βάθος συγκροτούν ένα μαγευτικό τοπίο.

PENTADACTYLOS
fig 11

Ο Πενταδάκτυλος.

άλλες τεκτονικές κινήσεις προκάλεσαν αρκετές αναστατώσεις και ανακατατάξεις στα πετρώματα, ώστε σήμερα να βρίσκουμε παλαιότερα πετρώματα να επιστρώνονται πάνω από νεώτερα τους. Γι' αυτό και η γεωλογική μελέτη της περιοχής είναι περίπλοκη.

Στή μελέτη των πετρωμάτων της οροσειράς διαπιστώνουμε πώς στην πλειονότητα τους είναι ιζηματογενή (στρωματογενή) αλλά συναντώνται και μεταμορφωσιγενή (μάρμαρα και σχιστόλιθοι) και λιγότερα πυριγενή, που περιπλέκουν ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Ο κύριος όγκος της οροσειράς αποτελείται από συμπαιγείς, σκληρούς και θρυμματισμένους ασβεστόλιθους που περιβάλλονται από κρηάδες (κιμωλίες), μάργες και φλύσχη.

Ο σκληρός ασβεστόλιθος και τα μάρμαρα ευθύνονται κυρίως για τις απότομες κορυφές, τους κρημνούς, τα βάραθρα, τα φαράγγια και τις κατολισθήσεις που προκλήθηκαν από τις τεκτονικές κινήσεις. Με τον τρόπο αυτό σχηματίστηκαν οι πέντε αδελφές κορυφές του Πενταδακτύλου και οι κορυφές του Αγίου Ιλαρίωνα, του Βουφαβέντο και της Καντάρας. (Σχ. 1)

Εκεί όπου τα πετρώματα παρουσίαζαν αδυναμίες και ρήγματα από τις τεκτονικές κινήσεις, έδωσαν την ευκαιρία στους διαβρωτικούς παράγοντες να ενεργήσουν δραστικά και να μάς δώσουν διάσελα και περάσματα όπως εκείνα της Μύρτου, της Αγύρτας και της Ακανθούς. Τα περάσματα αυτά διευρύνθηκαν από τη δράση ρυακίων και μικρών ποταμών, όπως στην περίπτωση του ποταμού Παλιόμυλου, που ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για το επιβλητικό φαράγγι των Παναγρών.

Η τοπογραφία γενικά του Πενταδακτύλου είναι μεγαλόπρεπη, επιβλητική και εντυπωσιακή με τις απόκρημνες βουνοκορφές, τις κάθετες πλαγιές, τα βαθιά φαράγγια όπου ρέουν μικροί ποταμοί, αλλά και με τα διάσελα, τις μικρές κοιλάδες, τις ενδιάμεσες μικρές πεδινές εκτάσεις τα κάστρα στις βουνοκορφές ν' αγναντεύουν το πέλαγο.

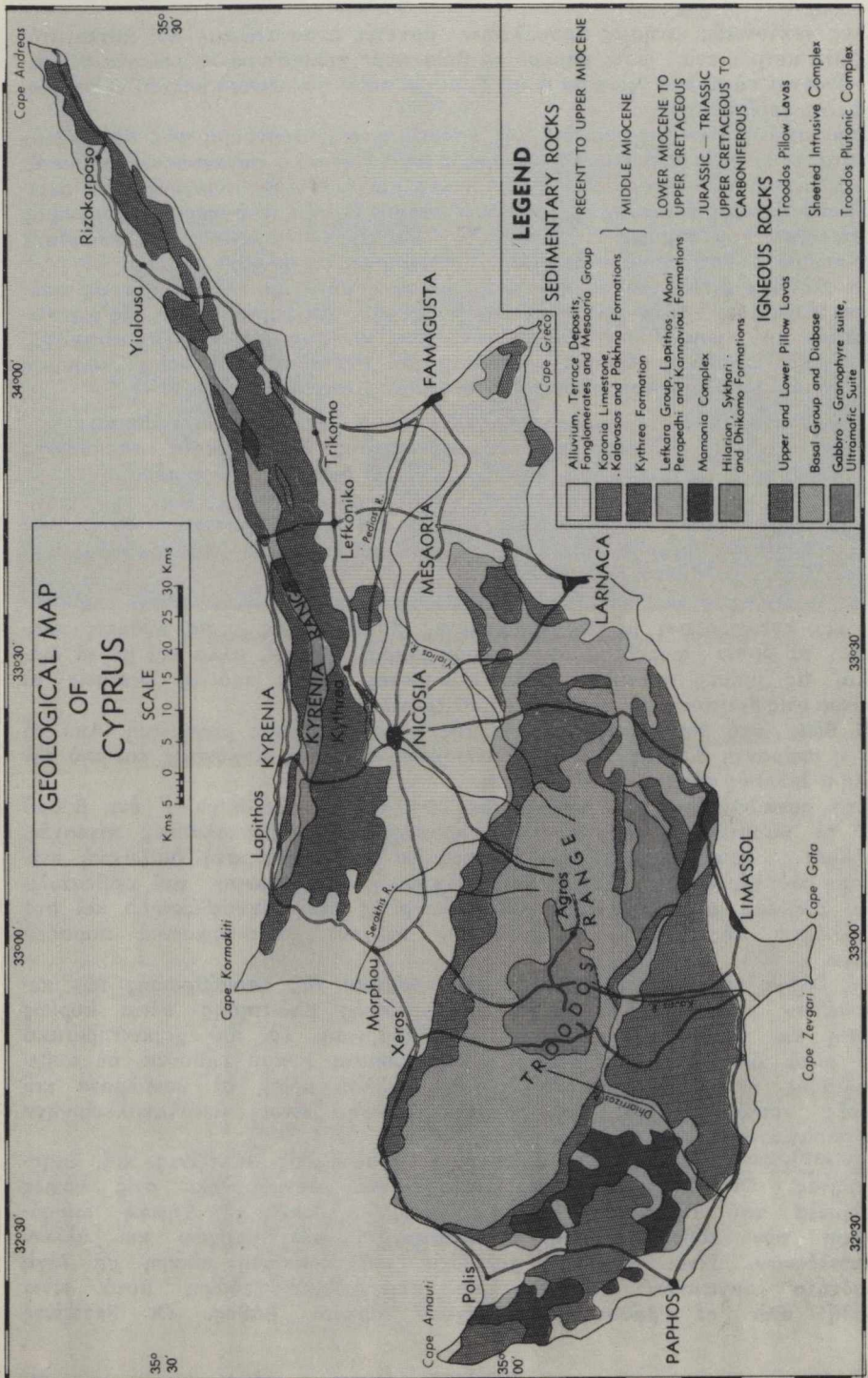
Η θέα από τις κορυφογραμμές της οροσειράς είναι μαγευτική. Από τη μία η απέραντη θάλασσα και η διαμελισμένη ακτή της Κερύνειας και από την άλλη ο άπλερος κάμπος της Μεσαορίας.

Στή μοναδικότητα του τοπίου της οροσειράς συμβάλλουν σ' ένα βαθμό και τα καρστικά φαινόμενα που χαρακτηρίζουν ασβεστολιθικές περιοχές. Σπήλαια, κατακρημνίσεις και κουφώματα οφείλονται στη διαλυτική ενέργεια του νερού της βροχής και τη χημική αποσάθρωση του ασβεστόλιθου. Σπήλαια με σταλαχτίτες και σταλαγμίτες στον Πενταδάκτυλο και στα Στυλλάρκα της Ακανθούς αποτελούν τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα.

Τα εδάφη της οροσειράς αποτελούν προϊόντα της αποσάθρωσης των πετρωμάτων, του κλίματος και της φυσικής βλάστησης. Είναι κυρίως αβαθή και φτωχά και υπόκεινται σε διάβρωση. Τα πιο χαρακτηριστικά απ' αυτά είναι: Τέρρα Ρόζα (κοκκινοχώματα) που κάθονται σε ασβεστόλιθους και βρίσκονται σε επίπεδα μάλλον μέρη, σε κοιλάματα και μικρές κοιλάδες. Δέν είναι βαριά εδάφη, είναι ευκολοκαλλιεργήτα και παραγωγικά εκεί όπου έχουν αρκετό βάθος.

Χουμανθρακικά. Από αυτά διακρίνουμε κυρίως τις Ρεντζίνες και Ξερορεντζίνες. Οι δεύτερες είναι εδάφη που συναντώνται στις νότιες υπόρειες του Πενταδακτύλου και προήλθαν από τη χημική αποσάθρωση των ασβεστολιθικών πετρωμάτων, των μαργών και άλλων εναποθέσεων. Είναι συνήθως χαλικώδη και κοκκώδη εδάφη με λίγη ποσότητα οργανικών ουσιών. Στις πλαγιές τα εδάφη αυτά είναι αβαθή ενώ σε βαθουλώματα έχουν αρκετό βάθος. Οι Ρεντζίνες

Σχ. 1. Γεωλογικός Χάρτης της Κύπρου.

συναντώνται περισσότερο στις ανατολικές και βόρειες πλευρές της οροσειράς όπου τα πετρώματα είναι σκληρότερα και η βροχόπτωση μεγαλύτερη. Είναι φτωχότερα και λιγότερο παραγωγικά εδάφη σε σύγκριση με τις ξερορεντζίνες. Εκτός από τα πιο πάνω στην οροσειρά συναντούμε ασβεστούχα ανώριμα εδάφη που προήλθαν κυρίως από τη μηχανική αποσάθρωση των πετρωμάτων των σχηματισμών της Λαπήθου. Τα εδάφη αυτά είναι τα κοινά ασπροχώματα με τα πολλά χαλίκια και την ψηλή υδροπερατότητα.

β) Νερά και Φυσική Βλάστηση

Τό κλίμα της περιοχής δεν ξεφεύγει από τα γενικότερα πλαίσια του Μεσογειακού ή Ημιτροπικού, που χαρακτηρίζει ολόκληρο το νησί, με μικροκλιματικές διακυμάνσεις. Λόγω του περιορισμένου ύψους της οροσειράς η χιονόπτωση δεν είναι σύνθητες φαινόμενο. Η βροχόπτωση δεν υπερβαίνει τα 600 περίπου χιλιοστά και είναι περισσότερο στις βόρειες υπώρειες που είναι εκτεθειμένες στους βόρειους θαλάσσιους ανέμους και σε μεγαλύτερη υγρασία.

Τά καρστικά μορφώματα της οροσειράς και τα υδροπερατά ασβεστολιθικά πετρώματα έχουν την ιδιότητα να συγκεντρώνουν μεγάλες ποσότητες υδάτων εκεί όπου συναντώνται με αδιαπέρατα στρώματα. Ετσι δημιουργούνται μεγάλες υπόγειες δεξαμενές που τροφοδοτούν τις μεγάλες πηγές της οροσειράς όπως το κεφαλόβρυσσο της Κυθραίας στα νότια και τα κεφαλόβρυσσα της Λαπήθου και του Καραβά στα βόρεια. Από τό υδροφόρο αυτό στρώμα του Πενταδακτύλου προέρχεται σε μεγάλο βαθμό η υδατοπρομήθεια της Κερύνειας, πολλών χωριών της περιοχής και σε κάποιο βαθμό της Λευκωσίας (Πριν από την Τουρκική εισβολή έγιναν από την Κυβέρνηση βαθιές διατρήσεις με πολύ καλά αποτελέσματα.)

Η φυσική βλάστηση της περιοχής είναι συνάρτηση των πετρωμάτων και των κλιματολογικών συνθηκών. Χαρακτηρίζεται από την τυπική μεσογειακή θαμνώδη βλάστηση (γκαρίγκες) που είναι πυκνότερη στις βόρειες πλαγιές εξαιτίας της μεγαλύτερης υγρασίας και της λιγότερης, εξάτησης. Η βόρεια αυτή όψη είναι μαγευτική και πανοραμική λόγω της πυκνότερης βλάστησης, αλλά και λόγω των εναλλασσόμενων μορφών του τοπίου με τις απότομες κορφές, τα περιβόλια και τα δάση, τις χαράδρες και τα γραφικά χωριά. Είναι η περιοχή του τουριστικού παράδεισου της Κερύνειας που πριν από την τουρκική εισβολή τραβούσε κοντά της ντόπιους και ξένους τουρίστες. (φωτογρ. 3).

Τά κυριότερα αυτοφυή δένδρα της οροσειράς είναι τά πεύκα, τά κυπαρίσσια, οι ελιές και οι χαρουπιές. Μεγάλη ποικιλία έχουν οι θάμνοι και τά αρωματώδη φυτά, όπως η ανδρουκλιά, η τριμιθιά, η σχινιά, η σαλαθιά, τό θυμάρι, ημυρτιά, τό άγριο λασμαρί κ.λ.π. Μεγάλες εκτάσεις της βλάστησης αυτής αποτελούν κρατικά δάση. Πολύ πλούσια είναι και η ποικιλία των αγριολούλουδων και βοτάνων που βλαστούν στην περιοχή αυτή και που συνθέτουν μία μοναδική χλωρίδα.

2. Ιστορική και Πολιτιστική Γεωγραφία

Εκτός από πλούσιο γεωμορφολογικό ενδιαφέρον, η γεωγραφική περιφέρεια του Πενταδακτύλου παρουσιάζει και πλούσιο ιστορικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον. Η ιστορία της περιοχής σμίγει με την προϊστορία όπως μαρτυρούν αρχαίοι οικισμοί και συνοικισμοί, που η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φώς στη βόρεια πλευρά της οροσειράς. Ελληνικές αποικίες των χρόνων του Τρωϊκού πολέμου, βασίλεια

ξακουστά και πλούσια άφησαν μέχρι των ημερών μας τα αχνάρια τους και τους θρύλους για τα κατορθώματα των ηγεμόνων τους όχι μόνο στις πολεμικές συγκρούσεις, αλλά και στα γράμματα, στις τέχνες, την αγγειοπλαστική, τη χειροτεχνία. Η Κερύνεια, η Λάπηθος, η Λάμπουσα, η Αχαιών Ακτή κ.λ.π. είναι αδιάφευστοι μάρτυρες της λαμπράς αυτής παράδοσης και πολιτιστικής δημιουργίας.

Η παράδοση αυτή έφτασε αλώβητη μέχρι των ημερών μας, παρά τις αλληπάλληλες κατακτήσεις Χριστιανών (Φράγκων, Σταυροφόρων, Ναϊτών) και αλλόθρησκων, που καταπίεσαν το λαό και προσπάθησαν να αλλοιώσουν την εθνολογική του σύνθεση και τη χριστιανική του παράδοση. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του μαρτυρίου των 13 μοναχών της Καντάρας.

Κατά τους σκοταδιστικούς Μεσαιωνικούς χρόνους με τους Φράγκους και Λατίνους, τους Ενετούς και τους Ναϊτες, τους Τούρκους και τους Σαρακηνούς η περιοχή αυτή απόκτησε ιδιαίτερη αξία, γιατί η γεωμορφολογία του εδάφους αποτελούσε ένα φυσικό αμυντικό τείχος που εμπόδιζε με τα μέσα της εποχής εκείνης, εισβολή από τα βόρεια. Γι' αυτό οι απότομες βουνοκορφές της έγιναν απάτητα παρατηρητήρια (βίγλες) και φρούρια που χρησιμοποιούνταν για κατόπτευση του πελάγους και έγκαιρη προειδοποίηση αλλά και για απόρθητη αμυντική θωράκιση ενάντια στους εισβολείς. Τα φρούρια της Κερύνειας, του Αγίου Ιλαρίωνα, του Βουφαβέντο και της Καντάρας, στέκουν ακόμα στις βουνοκορφές αυτές τουρκοπατημένα σήμερα από τον Τούρκο εισβολέα. (Φωτογρ. 4).

Τα φρούρια αυτά είναι συνδεδεμένα με θρύλους και παραδόσεις, με τη δράση των Ακριτών κατά τους Βυζαντινούς χρόνους και αργότερα με βασιλιάδες και Ρήγαινες, με Σαρακηνούς και ιππότες και παίρνουν διάφορα ονόματα όπως το Κάστρο της Βασίλισσας, τα Σπίτια της Ρήγαινας, τα Εκατό Σπίτια κ.λ.π.

Αξιόλογο Φράγκικο μνημείο, μέρος του οποίου ακόμα σώζεται, είναι και το Αββαείο του Πέλλα - Πάις κτισμένο στην άκρη ενός κρημνού που αγγαντεύει τη θάλασσα. Το Αββαείο κτίστηκε από τους μοναχούς του Τάγματος των Πρεμοντρέ που βοηθήθηκε σημαντικά από τους Φράγκους βασιλιάδες της Κύπρου. Το Αββαείο, που καταστράφηκε αργότερα από τους Τούρκους, θεωρείται από τα καλύτερα Γοτθικά μνημεία της Ανατολής.

Η πλούσια Βυζαντινή παράδοση συντηρείται στη γεωγραφική αυτή περιφέρεια με μοναστήρια και εκκλησίες. Ξακουστά δείγματα της Βυζαντινής τέχνης και παράδοσης είναι η Μονή του Αγίου Χρυσοστόμου κοντά στον Κουτσοβέντη και η εκκλησία του Ανταφωνήτη κοντά στην Καλογραία με τις περιφημες γνωστές τοιχογραφίες του 12ου - 15ου αιώνα, που, δυστυχώς, σύμφωνα με πληροφορίες μας καταστράφηκαν από τις ορδές του Αττίλα.

Η πολιτιστική αυτή παράδοση και κληρονομιά αποτυπώνεται και στους κατοπινούς οικισμούς της περιοχής, που αποτελούν σμαράγδια ανεκτίμητα στον κρίκο της Κυπριακής Λαϊκής Αρχιτεκτονικής και άλλων μορφών εκφρασης της Κυπριακής Λαϊκής Ψυχής.

Μιά σειρά από Κυπριακά χωριά, όπως η Ορκα, το Κάρμι, τα Φτέρυχα, η Ακανθού, το Δίκωμο, η Κλεπίνη, το Συγχαρί, τα Πάναγρα, ο Δαυλός, η Μύρτου, το Βουνό, η Χάρτσια, το Τριμίθι κ.λ.π. είναι κτισμένα με το γνήσιο παραδοσιακό τρόπο και συντηρούν μακρές εθνικές καταβολές προσαρμοσμένες στο τοπικό κλίμα, χρώμα και περιβάλλον, χρησιμοποιώντας τοπικά δομικά υλικά, μοτίβα και μαστοριές, που μόνο η αγάπη και ο ξήλος του λαϊκού τεχνίτη είναι δυνατό να αποτυπώσουν. Οι κλιματολογικές συνθήκες, οι ανάγκες της καθημερινής ζωής και της αγροτικής επαγγελματικής ενασχόλησης, η πιστή προσκόλληση στα ήθη, έθιμα και τις παραδόσεις, δίδουν αφορμές για ευρήματα και λύσεις που ο λαϊκός τεχνίτης απλά αλλά με μεράκι, φορέας της πλούσιας παράδοσης που τον βραίνει, εφαρμόζει για ικανοποίηση των οικογενειακών αναγκών, αλλά και εκείνων της κοινότητας.

Η όμορφη Τουριστική Κερύνεια.

Τό Φρούριο τού Αγίου Ιλαρίωνα.

Στήν τέχνη η μακραίωνη αυτή παράδοση εκδηλώνεται με διάφορες μορφές λαϊκής δημιουργίας και χειροτεχνίας. Αξιοποιώντας ντόπια κατάλληλα υλικά, η αγγειοπλαστική έφτασε σε ψηλά επίπεδα ιδιαίτερα στην περιοχή της Λαπήθου. Η ξυλογλυπτική, η καλαθοπλεκτική, η υφαντική διατηρούνταν ακόμα ζωντανές σε πολλές κοινότητες πριν από την Τουρκική εισβολή του 1974.

Ο μεγάλος πλούτος των γεωγραφικών τοπωνυμίων είναι επίσης άμεσα συνδεδεμένος με την μακραίωνη ιστορική και πολιτιστική παράδοση.

3. Η Ανθρώπινη Γεωγραφία

(α) Πληθυσμός και οικισμοί

Πριν από την Τουρκική εισβολή του 1974 στη γεωγραφική περιφέρεια του Πενταδάχτυλου υπήρχαν 38 οικισμοί, από τους οποίους 21 Έλληνοκυπριακοί, 14 Τουρκοκυπριακοί και 3 Μικτοί. Στους οικισμούς αυτούς κατοικούσαν συνολικά 18.500 περίπου κάτοικοι, από τους οποίους 14.000 ήσαν Έλληνοκύπριοι και οι υπόλοιποι 4.500 Τουρκοκύπριοι. Μετά την Τουρκική εισβολή οι Έλληνοκύπριοι ξεριζώθηκαν με τη βία από τα στρατεύματα εισβολής και σκορπίστηκαν πρόσφυγες στις ελεύθερες περιοχές του νησιού.

Από τους πύ πάνω οικισμούς οι μεγαλύτεροι σε πληθυσμό είναι η Λάπηθος, το Κάτω Δίκωμο, η Ακανθού, ο Λάρνακας της Λαπήθου, το Μπέλλα-Παΐς, το Πάνω Δίκωμο, το Κάρμι και η Χάρτζια (Φωτ. 5).

Οι περισσότεροι από τους οικισμούς αυτούς είναι καθαρά αγροτικοί και βρίσκονται στις βόρειες πλευρές της οροσειράς. Τουτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι η βόρεια πλευρά είναι περισσότερο εύφορη και παραγωγική γιατί δέχεται περισσότερες βροχές, έχει περισσότερη βλάστηση για κτηνοτροφική εκμετάλλευση, έχει πρόσβαση στη θάλασσα και ευκολότερη συγκοινωνία με την πρωτεύουσα της διοικητικής επαρχίας.

Οι οικισμοί είναι κτισμένοι σε πλαγιές λόφων, σε κοιλάδες και κοντά σε φυσικές πηγές για ύδρευση και άρδευση. Αρκετοί είναι κτισμένοι αμφιθεατρικά, με κάτω και πάνω μαχαλάδες, και με ανοιχτή θέα προς τον Κάμπο ή τη θάλασσα.

Τα χωριά της οροσειράς, τα περισσότερα φτωχά και με περιορισμένους πόρους κυρίως από τη γεωργία και την κτηνοτροφία, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις πλησιέστερες πόλεις. Τα χωριά της Κεντρικής Οροσειράς εξαρτώνται από την Κερύνεια, τα χωριά του ανατολικού μέρους από την Αμμόχωστο και της Δυτικής και Νότιας πλευράς από τη Λευκωσία. Οι κάτοικοι τους εργάζονταν στις πόλεις αυτές και πολλοί επέστρεφαν το βράδυ στα σπίτια τους. Οι προμήθειες και οι κοινωνικές ανάγκες τους ικανοποιούνταν από τις πόλεις αυτές.

(β) Οικονομική Γεωγραφία

Η γεωγραφική περιφέρεια της οροσειράς του Πενταδάχτυλου δεν είναι από τις πλούσιες περιφέρειες της χώρας. Το μεγαλύτερο μέρος της γης, λόγω του ορεινού του εδάφους και των φτωχών εδαφών, δεν προσφέρει πολλά περιθώρια για γεωργική εκμετάλλευση. Προσφέρεται περισσότερο για κτηνοτροφία αιγοπροβάτων, αλλά και αυτή περιορισμένη. Εκεί όπου υπάρχουν μεγάλες πηγές και κατάλληλο έδαφος καλλιεργούνται κήποι από εσπεριδοειδή, σποροφόρα και λαχανικά. Σε περιορισμένη έκταση καλλιεργούνται επίσης αμπέλια, αμύγδαλα και σε μεγαλύτερο βαθμό τα χαρούπια και οι ελιές.

Λόγω της φυσικής βλάστησης και ιδιαίτερα του θυμαριού η μελισσοκομία αποτελούσε βασική απασχόληση πολλών κατοίκων.

Τό εισόδημα των κατοίκων συμπληρωνόταν από την εκμετάλλευση των χαμη-

λών δασών και τών λατομείων γιά ασβεστοκάμινα και άλλα δομικά υλικά.

Στά τελευταία, όμως, χρόνια τό κύριο εισόδημα τών κατοίκων προερχόταν από τήν απασχόληση τους στίς πόλεις, στήν τουριστική βιομηχανία και σέ μικρές βιομηχανικές μονάδες πού αναπτύχθηκαν στήν περιοχή. Ιδιαίτερα ο τουρισμός αναπτύχθηκε αλματωδώς μετά τήν ανεξαρτησία, σέ βαθμό πού κινδύνευε νά αλλοιωθεί ο χαρακτήρας και τό φυσικό περιβάλλον τής περιοχής.

Η Λάπηθος

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από τή γεωγραφική ανάλυση τής γεωγραφικής περιφέρειας τής οροσειράς του Πενταδαχτύλου πού επιχειρήσαμε πύ πάνω προκύπτουν τά ακόλουθα:

(α) Η οροσειρά του Πενταδαχτύλου αποτελεί μιά μοναδική γεωγραφική περιοχή όπου οι ιστορικοί, οι φυσικοί και ανθρώπινοι γεωγραφικοί παράγοντες αλληλοεπηρεάζονται, αλληλοσυμπληρώνονται και συμπλέκονται σέ ένα αρμονικό σύνολο, μοναδικό στολίδι τής κυπριακής γής.

(β) Η μοναδικότητα, η ιστορική και γεωγραφική αυτή συνέχεια και συνέπεια κινδυνεύει σήμερα νά καταστραφεί από πολιτικές σκοπιμότητες και από τήν απροκάλυπτη τουρκική στρατιωτική εισβολή, πού συστηματικά προσπαθεί νά αλλοιώσει τόν εθνολογικό και δημογραφικό χαρακτήρα τής περιοχής και νά καταστρέψει τή γεωγραφική ισορροπία τής πού είναι αποτέλεσμα χιλιάδων ετών διεργασιών, ιστορικής παράδοσης και αλληλοεπίδρασης φυσικών και ανθρώπινων παραγόντων.

(γ) Αποτελεί ύψιστο καθήκον όλων τών Κυπρίων νά αγωνιστούμε μέ σύνεση και συνέπεια ώστε νά αποτρέψουμε τους κινδύνους αυτούς πού απειλούν τόν Πενταδάχτυλο. Οι κάτοικοι τών οικισμών τής οροσειράς πρέπει νά επιστρέψουν στά σπίτια και τίς περιουσίες τους, στίς προγονικές τους εστίες, στους

τόπους μέ τούς οποίους τούς δένει παράδοση καί πολιτισμός αιώνων. Τότε μόνο
ο σκλαβωμένος Πενταδάχτυλος θά αναπνεύσει ελεύθερα καί θά στρέψει τήν
ανοικτή παλάμη του από τό πρόσωπο τής αδικίας στήν ευλογία τής γῆς
καί τών ανθρώπων της.

* * * * *

COTES, PLAGES ET TOYRISME DANS L' ILE DE CHYPRE

Par Y. KOYMIDES Docteur de 3e Cycle en Mise en Valeur des Littoraux et Exploitation des Mers.

INTRODUCTION

Le but de ce bref exposé est de développer une certaine typologie des côtes et des plages de la moitié Sud de l' île de Chypre sans oublier pour autant la moitié Nord. Nous donnerons des éléments de morphologie des espaces côtiers en divisant les côtes pour des raisons de simplicité en côtes basses et côtes rocheuses. Nous pourrons par la suite trouver une liste des plages connues du pays avec les commodités offertes. Le texte sera illustré de 2 cartes et de 4 tableaux.

Le sujet n' est bien sûr nullement épuisé mon but n' étant, à présent, que de montrer, d' une part la corrélation assez étroite qui existe entre les côtes rocheuses et les plages touristiques et de l' autre part la diversité considérable des plages de l' île. Ces deux éléments comptent pour beaucoup dans le développement actuel du Tourisme. Il est enfin important de noter que les renseignements fournis dans la présente étude concernent la période jusqu' à 1979.

A. COTES

Après la transgression calabrienne, les grandes flexures qui bornent Chypre sont apparues, lui donnant le contour actuel. L' importante érosion pendant l' époque villafranchienne a été responsable des vallées actuelles et du degagement des différentes formes du relief sur la couverture sédimentaire de Troodos etc. Avec le Quaternaire et les glaciations successives, des terrasses marines se sont formées le long des côtes ainsi que des terrasses alluviales (vastes remblaisments de cailloutis) successives longeant les rivières dont les sources se situent à Troodos.

TYPES DES COTES

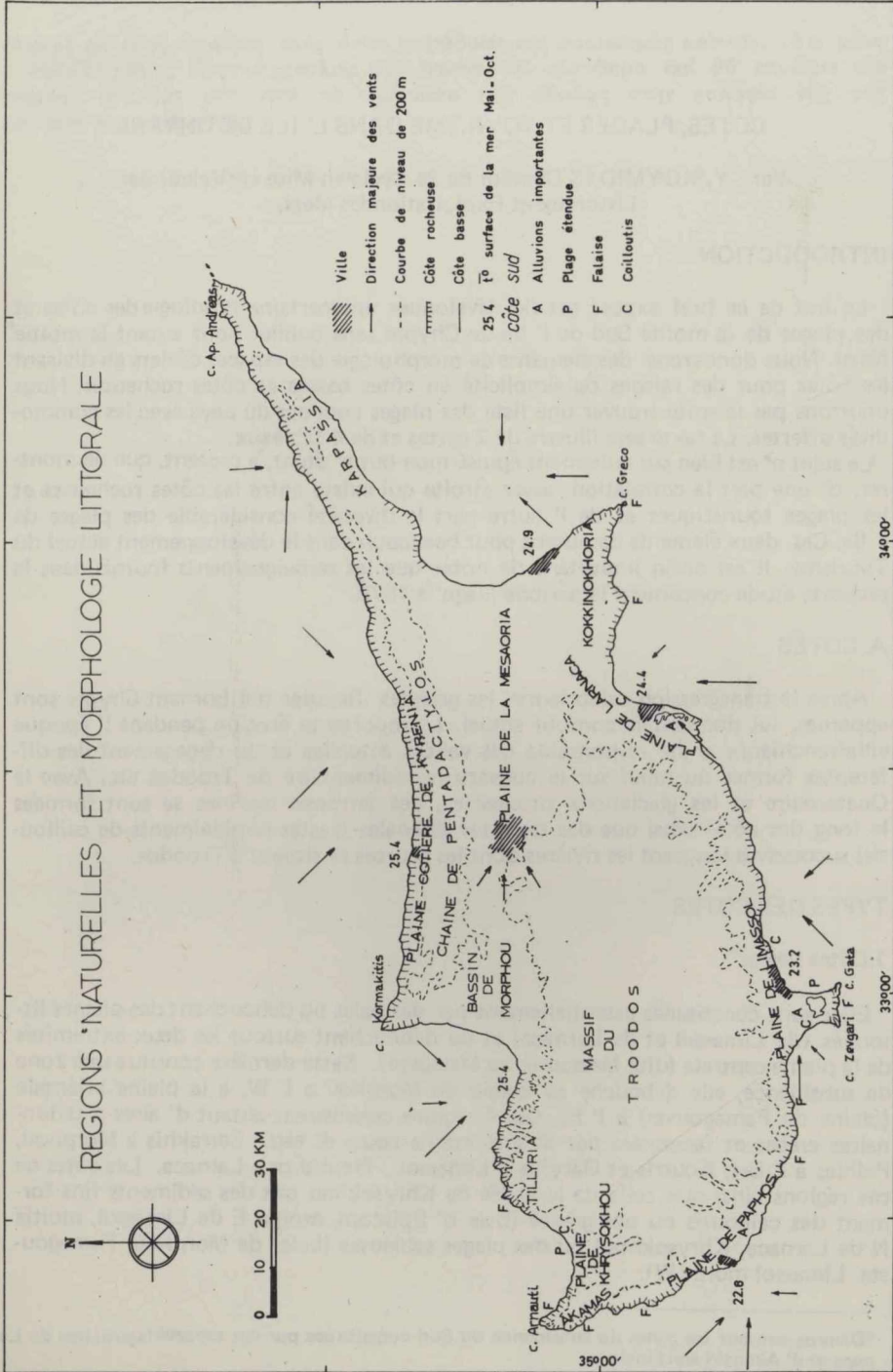
1. Côtes basses*

Elles sont constituées essentiellement par des baies où débouchent des plaines littorales (de Limassol et de Larnaca) et où débouchent surtout les deux extrémités de la plaine centrale (dite Messaoria ou Messoree). Cette dernière constitue une zone de subsidence, elle débouche au bassin de Morphou à l' W, à la plaine orientale (plaine de Famagouste) à l' E. Ces 4 régions constituent autant d' aires alluvionnaires créées et façonnées par d' importants cours d' eau. Serrakhis à Morphou, Pidhias à l' Est, Kourris et Garyllis à Limassol. Tremithos à Larnaca. Les côtes de ces régions ainsi que celle de la vallée de Khrysokhou ont des sédiments fins formant des cailloutis ou des grèves (baie d' Episcopi, moitié E de Limassol, moitié N de Larnaca, Khrysokhou) ou des plages sableuses (baies de Morphou, Famagouste, Limassol moitié W).

*Dans ce secteur les zones de subsidence du Sud constituées par des espaces lagunaires de Larnaca et d' Akrotiri sont incluses.

REGIONS NATURELLES ET MORPHOLOGIE LITTORALE

2. Côtes rocheuses

Ce sont des côtes de contact entre la mer et la montagne.

1) Les contacts brutaux dus à des flexures déjà citées font que la montagne "plonge" véritablement dans la mer: côte de Tillyria, de la péninsule d' Akamas.

2) Elles sont dues aussi à la tectonique cassante pareilles que les côtes de part et d' autre du Cap Aspro, la côte Sud d' Akrotiri, le Cap Pyla, les côtes au Sud de Famagouste etc.

3) La côte Nord née de subsidence (due à des flexures) a été façonnée par une érosion marine importante.

4) Côtes avec anciennes falaises marines, C' est le cas du littoral de Paphos, de Limassol, du Cap Greco etc.

Une classification des côtes peut donc être faite comme suit:

Tableau: Types des côtes (Chypre du Sud)

Côtes Basses	Secteur	Côtes rocheuses	Secteur
	.Baie de Khrysokhou .Plaine de Paphos (partie S) .Baie d' Episcopi (moitié E) .Baie d' Akrotiri .Plaine de Larnaca .Baie de Larnaca (moitié W)	Côtes abruptes (avec falaises)	Akamas W sauf Lara, Promontoire d Akrotiri, Baie de Larnaca (moitié E), Cap Greco
		Côtes rocheuses découpées (avec plages)	Tillyria, Akamas NE, S de Lara, Plaine de Paphos au N de la ville homonyme la côte entre Caps Pyla et Greco et celle de Paralimni, Région entre les plaines de Limassol et Larnaca
		Falaises marines	Lara, Coral Bay, Aire entre les plaines de Paphos et Limassol

Les possibilités de développement touristique existent pour les côtes avec baies, les côtes rocheuses découpées ou même à falaises. La mise en valeur des littoraux de tels parties de côte avance rapidement surtout dans certaines portions de côtes qui avoisinent aux 3 villes du Sud (Paphos—Limassol—Larnaca).

SITES NATURELS EXCEPTIONNELS

Le développement touristique par îlots est favorisé dans des aires de jolis sites. La côte Sud, surtout dans ses parties escarpées abrite une série de beaux sites qui sont autant de lieux de baignade privilégiés, dans la mesure qu' ils sont découverts par le public. Le tableau suivant nous montre les principaux sites dits exceptionnels.

Tableau: Sites naturels exceptionnels

Nature des sites	Belvédères	Sites exceptionnels
Cap	Akamas (2 sommets), Greco	Drepanun
Pointe		Yéranissos, Lara
Crique avec plage	Curium, Pétra tou Romiou	Fontana Amorosa
Vallée avec plage		Happy Valley
Site à Falaise		Loutra tis Aphroditis,
		Pétra tou Romiou
Site avec lac		Lac salé de Larnaca
Embouchure de rivière		Potamos tou Xylophagou

PLAGES

Dans la moitié Sud de l'île on peut dénombrer 62 plages (61 dans la moitié Nord) dont 37 de plages de sable ou de gravier et pour le reste de plages de galets. Cet éparpillement des plages sur toute l'île est montré par la carte "Plages".

Les noms de plages indiqués dans la carte peuvent ne pas correspondre exactement au nombre des plages réelles car un nom peut indiquer un lieu où se situent une, deux ou trois plages. Par exemple il y en a 3 à "Dhekelia", 2 au "Cap Dolos" etc.

Les plages sont éparpillées sur tout le pourtour de l'île et la plus grande distance qui puisse séparer deux plages entre elles ne dépasse pas les 10 Km sauf dans l'aire d' Akamas. Ceci est un grand avantage pour le droit de choix du visiteur mais aussi un inconvénient si l'on considère qu'il n'y a pas ainsi d'aires vastes inaccessibles à l'heure actuelle, chose qui conduit à l'"usure" relative de la capacité totale en plages de l'île.

Sur le total 13 plages sont localisées dans les baies, les 49 restantes sont éparpillées dans les aires des côtes rocheuses.

Les premières sont les plus grandes ayant des longueurs jusqu'à plusieurs Km (Ladies' Mile), les secondes, d'habitude plus petites, se localisent pour la plupart dans des criques, au pied des collines, au bout d'endroits, verts et sont les plus populaires. Des premières seules Ladies' Mile et la Côte Mackenzi (les deux grandes plages populaires de l'île) attirent plus de baigneurs que les secondes.

La nomenclature des plages figurées sur la carte a été élaborée d'après le rapport "Cyprus Study of Tourism Development" de 1963. Quelques modifications qui se sont rendues nécessaires avec le développement récent (années '70) de certaines régions, sont à signaler :

a. La plage Vato est connue sous le nom "Xystarokamos".

b. La plage Parayialias —Lac salé déclassée par l'emplacement de l'aéroport au N de cet endroit est remplacée par la "côte Ménéou" plus au S découverte récemment.

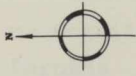
c. A Kokkinokhoria des plages actuellement très connues (Makronissos, Nissi Beach, Ayia Napa) étaient auparavant cachées sous le nom d'"Ayia Napa"

Dans l'E, la plage de "Penera" nichée dans une crique ne figure pas sur la carte.

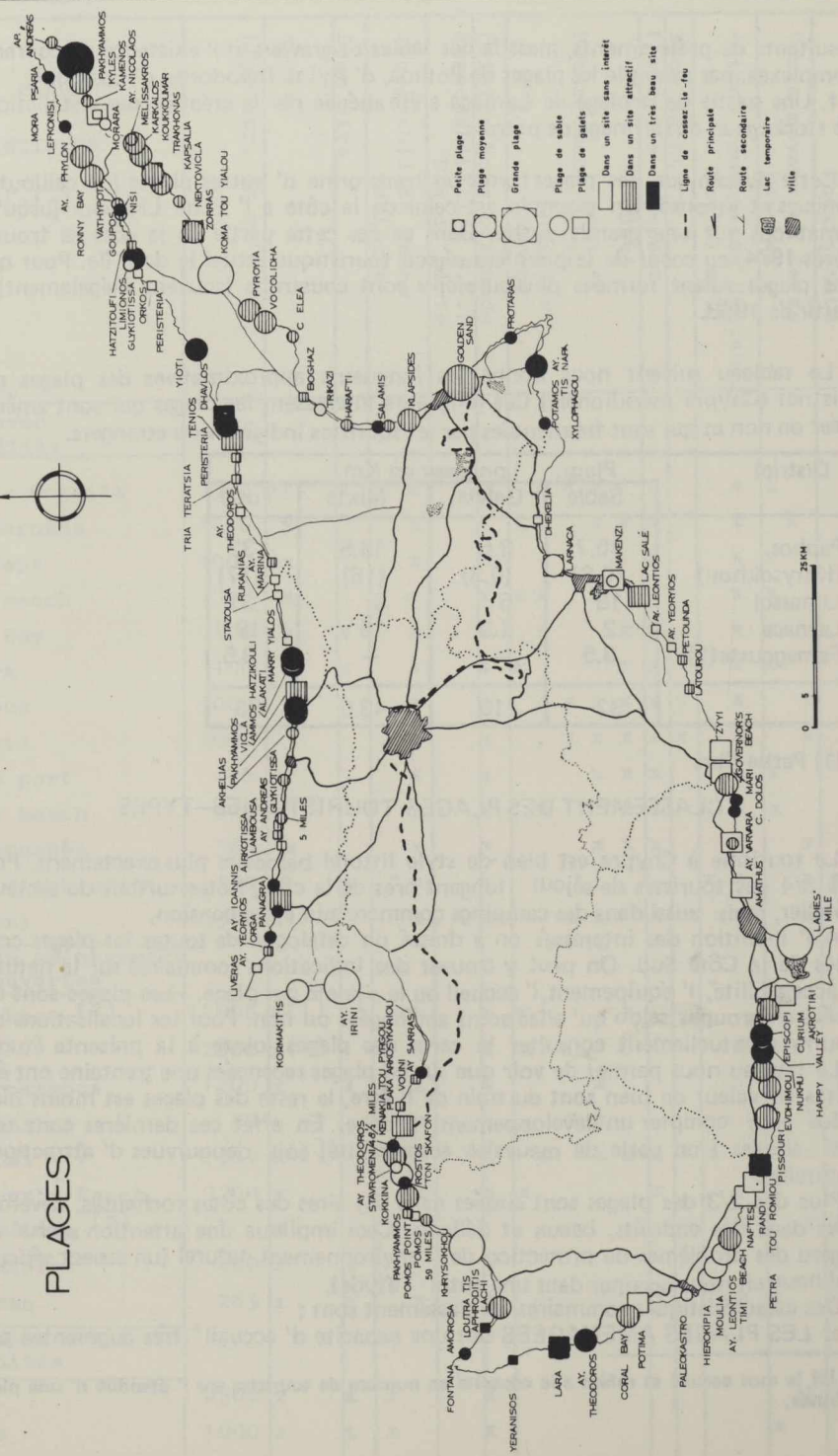
d. A Limassol la plage s'étend devant la ville et vers l'E jusqu'au boisement de Dhasoudi. Maintenant la plage de Dhasoudi est également identifiée et très connue. Ainsi la plage d'Amathous est composée de plages — Limassol, Dhasoudi, Yermasoyia, Amathous—.

e. Des plages ont été détériorées ou détruites depuis 1963 par une érosion marine

PLAGES

- Petite plage
- Grande plage
- Plage de sable
- Dans un site sans intérêt
- Dans un site attractif
- Dans un très beau site
- Ligne de coupe - la - feu
- Route principale
- Route secondaire
- Lac temporaire
- Ville

Renseignements sur les plages d'après Cyprus study of tourism development, 1962

resultante de prélèvements, massifs des sables et graviers et l'existence de courants complexes; par exemple les plages de Potima, d' Ayios Théodoros, d' Episcopi.

f. Une partie de la plage de Larnaca a été aliénée par la création des installations de stockage et de raffinage de pétrole.

Cette dynamique des plages forme ou transforme d' autres plages (de cailloutis) longues et étroites. Un exemple est celui de la côte a l' E de Limassol jusqu' 'a Amathous sur une grande partie. Dans ce cas cette partie de la côte se trouva, après 1974, au coeur de la première région touristique actuel le de l' île. Pour que des plages soient formées plusieurs épis sont coustruits (souvent illégalement) à partir de 1968.

Le tableau suivant nous donne les longueurs approximatives des plages par District (Chypre méridionale). Ces longueurs interessent les plages qui sont aménagées on non et qui sont fréquentées par les touristes indigènes ou étrangers.

District	Plage. Longueur en Km			
	Sable	Galets	Mixte	Total
Paphos (Khrysokhou)	10.7 (0.8)	2.5 (0.3)	18.5 (16)	32 (17)
Limassol	16	6	9	31
Larnaca	2	1.3	16	19.5
Famagouste(1)	3.5	—	—	3.5
	32	10	43.5	86

(1) Partie libre

CLASSEMENT DES PLAGES TOURISTIQUES—TYPES

Le tourisme à Chypre est bien de style littoral balnéaire plus exactement. Près des 3/4 des touristes de séjour longent près de la côte, hôtes surtout du secteur hôtelier, mais aussi dans des campings commerciaux en expansion.

A l' intention des intéressés on a dressé un catalogue de toutes les plages connues de la Côte Sud. On peut y trouver des indications sommaires sur la nature, l' accessibilité, l' équipement, l' accueil ou le site etc par plage. Les plages sont divisées en groupes selon qu' elles soient aménagées ou non. Pour les localisations on pourra éventuellement consulter la carte des plages jointe à la présente étude.

Le tableau nous permet de voir que sur 54 plages recensées une trentaine ont été mises en valeur on bien sont ou train de l' être, le reste des plages est moins bien placé pour compter un développement proche. En effet ces dernières sont soit mal situées (on parle de mauvaise accessibilité) soit dépourvues d' attractions naturelles.

Plus des 2/3 des plages sont situées dans des aires des côtes rocheuses, développées dans des endroits, beaux et délicats. Ceci implique une attention accrue au regard des problèmes de protection de l' environnement naturel (un aspect sérieux qui pourrait nous occuper dans une autre étude).

Des caractéristiques sommaires du classement sont :

a. LES PLAGES AMENAGEES ont une capacité d' accueil* très augmentée par

* Ici le mot accueil se réfère a la capacité en nombre de touristes sur l' étendue d' une plage donnée.

AUTRES PLAGES	Longueur, en m	Beau site	Accessibilité bonne mediocre	Inaccessibilité B.M.B. Pas de piste	Loisirs hors baignade	Hébergement camping	Heberge- villa bungalow	Hôtel appart. ment	Facilités de sport	Tour yacht Pavillon	Autres commodités Restaur. Pavillon	Vents moyens ou forts faibles	Pollution faible inexistante	moenne
														x
La Tourou	500		x									x	x	
Ayios Yéorgios	200		x									x	x	
Ayios Léontios	200		x									x	x	
Pétounda	200		x									x	x	

- (1) Avec galets et graviers
- (2) Une portion seulement est consernée
- (3) A l'intérieur d'aires interdites des B.M.B.

la suite de travaux d'aménagement. L'accueil des touristes y est de type hôtelier
b. LES PLAGES EN VOIE D'AMENAGEMENT ont également une augmentation de capacité d'accueil. L'accueil des touristes y est de type camping —caravanning.

c. LES AUTRES PLAGES 'TOURISTIQUES' n'offrent que des commodités d'accueil passager.

d. LES PLAGES NON TOURISTIQUES offrent quelque fois un accueil chez l'habitant.

CONCLUSION

L' île de Chypre offre une grande diversité des côtes: Des côtes escarpées, dentelées ou basses, sableuses, à galets. Le tourisme balneaire a envahi la plupart des plages surtout celles situées près des villes ou dans des aires pourvues d' attractions naturelles. Des processus physiques et humains affectent nos plages surtout celles de la côte de Limassol

BIBLIOGRAPHIE

1. E.VAUMAS. "Further contributions to the Geomorphology of Cyprus", Annual Report of the Geological Survey D. Nicosia, 1960.
2. -----."Notes on the"Geomorphology of Cyprus, Research during 1961," , Annual Report of the G.S.D., Nicosia 1961.
3. S.C.E.T. "Cyprus Study of Tourism Development",c/o Min. of Commerce & Industry, Tourism office (Cyprus) and Min. of foreign Affairs (France), Paris 1963.
4. K.KESISHAN. "Chypre Romantique". guide général (éd. française),, Nicosia 1973.
5. Y. KOYMIDES."Chypre et la Mer" (titre sommaire), Thèse de doctorat de 3e cycle , 418p., Montpellier -Nicosie 1980.

RESUME

Les côtes de Chypre sont distinguées en côtes basses surtout sableuses, et en côtes rocheuses avec des criques où nichent des plages. Des sites naturels exceptionnels sont éparpillés le long des côtes rocheuses entre le littoral et la montagne. Dans la moitié sud de l' île on a dénombré 62 sites de plages et en a recensé 54. Les plages de cette partie de l' île sont souvent mixtes (Sables: et galets), elles se mettent en valeur d' une façon ou d' une autre pour les 2/3.

SUMMARY:

There are two kinds of coasts in Cyprus :the low ones which are mainly sandy and the rocky ones with coves where sand is found.

Areas of special natural beauty are scattered along the rocky coast. In the background there are usually hills dominating the coast. We have numbered 62 areas with beaches in the southern part of Cyprus. Fifty — four of them have been included in this study. The beaches on this part of the island are usually mixed i.e. with sand and pebbles. About two—thirds of them are now (1979) under development in way a or b.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι αχτές της Κύπρου διακρίνονται σε χαμηλές αχτές προπαντός αμμώδεις και σε αχτές βραχώδεις με κολπίσκους όπου απαντούνται αμμουδιές.

Τοποθεσίες ιδιαίτερης φυσικής ομορφιάς βρίσκονται διασκορπισμένες κατά μήκος των βραχωδών αχτών. Συνήθως έχουν γιά φόντο λοφοπλαγιές και δεσπόζουν των παράλιων. Στο Νότιο μέρος της Κύπρου έχουμε απαριθμήσει 62 τοποθεσίες με πλάζ. Από αυτές έχουν καταχωρηθεί στην έρευνα οι 54. Οι πλάζ αυτού του μέρους τού νησιού είναι συχνά μιχτές δηλ. με άμμο και κροκάλες. Τά 2/3 τους περίπου βρίσκονται αυτή τή στιγμή (1979) σε αξιοποίηση κατά τόν α ή β βαθμό.

LAND, LABOUR CAPITAL AND TOURISM SOME DEVELOPMENT AND POLICY PROBLEMS

by Glafkos Constantinides
BA(Soc) BSc(Econ.), MSc(Econ.) MA(Planning)

INTRODUCTION

The occupation of Famagusta and Kyrenia, which together concentrated about 75% of the total tourist accommodation capacity in 1974, has created an economic vacuum in the island's tourist sector. As this capacity was no longer accessible, a bottleneck was quickly felt in the economy accentuated by the growing overseas and local tourist demand. New tourist investment in hotels and hotel apartments increased to cope with the demand. The regional profile of tourist development has changed and Limassol has emerged as a major centre of activity.

In 1973 Limassol had only 15% of the island's total coastal tourist accommodation capacity. In 1978 the share grew to just under 50% and in 1981, with further tourist development on the coast of Larnaca and Paphos, it reached 48%. The following table depicts the broad trend in the development of Limassol as a major supplier of tourist beds:

TABLE I
DISTRIBUTION OF TOURIST BEDS IN COASTAL
LOCATIONS BY DISTRICT, 1973, 1978, 1981
(HOTEL AND HOTEL APARTMENTS)

DISTRICT	1973		1978		1981	
	No. of Beds	%	No. of Beds	%	No. of Beds	%
Limassol	1,212	15	2,033	49	5,934	48
Famagusta	4,859	60	750	18	2,769	22
Larnaca	283	4	495	12	2,220	18
Paphos	280	4	863	21	1,489	12
Kyrenia	1,369	17	occupied		occupied	—
TOTAL	8,003	100	4,141	100	12,412	100

- + The figures for Famagusta for the years 1978 and 1981 refer to the coastal tourist resorts of Paralimni and Ayia Napa located in the southern part of the Famagusta District which are in the area controlled by the Government of Cyprus.

It is observed that the pressure for tourist and tourist-related development has rather definite and discernible spatial characteristics. In the first instance it may seem obvious that building development for tourist use should affect the land on the beach. But the type, scale, density, height and quality, which are the true factors often responsible for the extent of environmental impact of development, should be traced to various aspects of the Cyprus economy after 1974 and to the institutional and legal setting for physical planning and land-use controls. It is appropriate to clarify a simple point. The development of tourist accommodation is not necessarily harmful to the environment. It is the form of such development which is often the problem.

Bearing in mind that the most powerful factor stimulating building development, of all kinds, is current and anticipated demand for space (since development is aimed to supply that space), it is legitimate to argue that the proper perspective through which to view the effects of development should be composed of the factors which influence the height, density, scale, layout, quality and volume of buildings. The point here is that the same amount of building capacity can be supplied in different building forms and development densities; each alternative form can affect the environment in different ways. Concentrated and commercially-oriented building development at high densities without any landscape planning, for example, can be harmful to the environment of the coast whereas low-rise development can even enhance the quality of the coastal environment. The pattern of tourist development in the past few years has tended to be small scale and the prevailing building form involves the proliferation of block-type apartments at rather high density standards, inefficient land development layouts without provision for comprehensive landscape planning, strains on water supply, traffic congestion and sewage disposal.

TOURISM AND THE TOURIST PRODUCT

Tourism cuts across the entire economy. The cost and benefits associated with tourism influence both the domestic and the foreign sector of the economy. As a service industry international tourism is an invisible item in the balance of payments accounts but it reflects a peculiarity as a source of exchange earnings because the consumer has to come into the producing country to consume the service. Tourism offers a "composite" product involving a large variety of outputs from different sectors of the economy, there is no clear cut sector of the economy which can unambiguously be identified as "the tourist sector".

Yet it is customary to define a "unit" of tourist product as a weighted sum of the total expenditure on the production of different sectors, the weights being the proportion of the expenditure on each sector's output to total tourism expenditure. From the point of view of the consumer the tourist product has an integrated form offered at a price including different factor payments and other cost elements. For the producing country, on the supply side, the product has to be put together and supplied to the market "there and then". It cannot be exported and cannot be stored. The various components of the product such as land, labour, capital, transport, the natural environment and culture are subject to diverse influences operating in markets which may or may not be sufficiently integrated to provide the appropriate end product. This seems particularly important in developing countries with a large subsistence agricultural sector, a "dual" labour market, a traditional land market and post-colonial financial institutions. It seems evident that a tourist-product

development strategy has to include sound policies for all these ingredients. Making the same point in a negative form, pressures and constraints in these sectors generate serious repercussions for the quality and price of the tourist product, as well as for the social costs incurred in providing it.

Many developing countries with considerable tourist potential do not appear to be doing well in the field of tourism management and planning mainly because they fail to overcome the admittedly serious problems of bringing together under a comprehensive tourist strategy all the parameters in the development process. Monetary and credit policies adopted by governments exercise a decisive influence on the structure of tourist development. Land development patterns and the supply of land to the tourist industry are again powerful forces in shaping development on the ground. Equally important are trends and strains affecting the labour market, the construction industry and the administrative context of land-use planning and control.

Cyprus has a dynamically growing tourist industry. The total number of foreign visitors to Cyprus in 1981 reached just under 430,000, having risen by about 77,000 over the 1980 level, reflecting a growth rate of about 22%. Gross exchange earnings attributed to tourism have, in money terms, reached some £102 m. as compared to some £70 m. in 1980. Since 1978 some 20,000 beds, of all kinds, have been added to the accommodation stock used by visitors. The accommodation capacity, qualitative factors apart, reached some 28,000 beds in 1981 from the level of about 8,000 beds in 1978. It is important to stress that we are here referring to all kinds of accommodation offered to the tourist market to capture the diversified demand.

THE UNOFFICIAL TOURIST SECTOR

There is nothing intrinsically wrong with growth and development. The problem seems to be that in recent years a growing proportion of the total accommodation capacity, probably up to 45%, is a mixture of multi-purpose accommodation built to low quality and space standards in block-type flats with little on-site and off-site support services, landscaping or other quality-product oriented facilities. Such accommodation development has flooded the market particularly in the last few years and has created a sub-standard "unofficial" tourist development sector falling short of the minimum quality, space and service standards stipulated by the relevant regulations governing the official tourist development sector. Let us clarify this a little. The official tourist development sector comprises 1 - 5 star category hotels, hotel apartments licensed by the Cyprus Tourism Organisation under categories A and B, and licensed guest houses. The vast increase in tourist-looking development in Ayia Napa, Larnaca, to a lesser extent in Paphos and to a much greater extent in Limassol, is flooding the swelling unofficial sector. The accurate measurement of the extent of the unofficial development sector and the tabulation of concrete data are extremely difficult tasks because this calls for specialised time-consuming research. Nevertheless some tentative presentation of rough figures may be attempted for illustration.

TABLE II
THE EVOLUTION OF THE UNOFFICIAL TOURIST
DEVELOPMENT SECTOR, 1977-1981

YEAR	OFFICIAL BEDS (1)	UNOFFICIAL BEDS (2)	TOTAL (3)	(2) AS % OF (3)
1977	5,771	1,100	6,871	16%
1978	6,783	2,000	8,783	23%
1979	9,189	4,200	3,389	31%
1980	10,927	8,000	18,927	42%
1981	15,676	12,500	28,176	45%

The spread of the unofficial tourist development sector poses several problems. Some of the most crucial aspects are the following:

1. **Marketing:** The unofficial sector is sub-standard and down-grades the quality of the tourist product. It contradicts the Government's official marketing policy to attract high-income tourists and frustrates our competitiveness in the international market.

2. **Economic:** It is easy to appreciate that the unofficial sector absorbs scarce building, financial and labour resources to produce sub-standard developments which could otherwise be devoted to higher quality projects of sound long-term viability for tourism and the economy as a whole.

3. **Environmental:** Scattered and fragmented unofficial projects generate social costs and "externalities" to the general public, to the coastal environment and to a section of the tourists who are paying for a higher standard of facilities in quality-built hotels and expect good value for money overall. Although it is hard to be more than intelligently vague about this, it may be true to say that from a social point of view, quick-profit development generates serious social costs in terms of loss of environmental quality, loss of views, noise, congestion etc, which cannot be remedied unless complicated charges and other fiscal measures are introduced to attach a "price" for environmental damage.

4. **Business:** The price differential between the high-cost hotels and the lower-cost, low-quality unofficial accommodation may create a segmented market with several consequences including lower occupancy levels affecting the existing quality-built tourist developments.

Let us now briefly review the main characteristics of tourist development and identify some of the factors which contributed to the occurrence (and recurrence) of development with a bias to individual building projects aiming at commercial profitability at the expense of coastal amenity:

(a) Planning policy and land-use controls: The institutional-legal basis of the land-use planning and development control system is inadequate to form a proper policy framework for tourist development. There is a serious vacuum in the general management of environmental protection in Cyprus due to the lack of an overall physical development strategy. In any case it is worth stressing that the most serious inadequacy in the presently-available control system is the inability to implement the island-wide physical planning strategy, the Island Plan, which would incorporate in the system principles of comprehensive land-use policy with objectives for the long term distribution of development, population and employment. The Streets and Buildings Regulations Law does not offer the necessary legal powers to the policy-makers for the effective regulation of development. In the period 1974 - 81 during which coastal development was particularly rapid the Streets and Buildings Regulations Law and the Foreshore Protection Law were the only instruments for controlling building development. The former provides for the preparation and implementation of zoning schemes for controlling land use, densities and the height of buildings. The latter provides for the enforcement of a demarcation or a "building line" acting as the limit to the development of buildings into the seashore. The strip of land between the seashore and the "building line" varies according to topography but is usually 200 - 300 feet wide. It does not however act as a control on the use of land or the density of development in tourist areas. Its significance lies in the fact that it prohibits building development from reaching the sea. The former measure is the only instrument expressly designed to control the intensity and type of development and even that often proves ineffective and frustrating. It may be illustrating to mention that in 1972 the Department of Town Planning and Housing prepared a zoning plan for the coastal area of Limassol for the purpose of controlling future development to rational planning standards. The reaction of the local interested property owners was so hostile that the Government has compromised to finally agree on an alternative zoning plan which incorporated a bias to higher density standards favoured by local pressure groups. For example, the tourist development zone defined at the core of the seafront, to the east of the town centre, provided for a "plot ratio" for hotels and hotel apartments of 1:1 or 100% ("plot ratio" being that of the total floor area of the building to the area of the site) and a maximum height limit of seven storeys, above ground floor, not exceeding 87 feet high. Such a "plot ratio" is estimated to correspond roughly to a net residential density of about 70 persons per acre.

(b) Land ownership and land development constraints: The supply of land to tourist development in Cyprus is highly dependent on private land held as an asset by families and released for development in small parcels. This system creates bottlenecks in the supply of land which often constrains the possibilities for planning development beyond the small scale shaped by existing property ownership boundaries. Government does not intervene in the land market and powers of land acquisition and development are rarely used except for refugee housing projects. Land policy has never been used to organise and plan the supply of land to tourism as done in the industrial sector through the industrial estates. The fragmented land ownership pattern tends to encourage a segmented form of development based on the individual project undertaken by family-based business units. The problem is not only that land which is finally developed for tourism is private as opposed to public (or developed and released by public agencies) but mainly that because "tourist land" usually forms part of the assets of families it is held in small and fragme-

nted lots and its timely release is problematic. It is reasonable therefore to suppose that had there been an initiative on the part of Government agencies to undertake the formation of a "land bank" for the development and release of tourist land to hotel entrepreneurs at predetermined sizes, locations and shapes, together with the provision of all necessary services, the public sector would have been able to influence, if not determine, the location, volume, layouts, the quality of the landscape and densities of tourist development. It would have also enabled the Government to recoup a high proportion of the development value of land and thus accumulate revenue for a cycle of such projects. Such land development projects would also benefit the developers, for they would be spared the trouble and costs of land search involved in often-abortive land assembly efforts.

(c) The supply of development finance: The supply of loan capital and the operation of the banking system engaging in it, influence all forms of development. Real estate investment is particularly dependent on commercial sources of finance and tourist projects are even more crucially affected by constraints which affect the supply of finance. Monetary and credit policies in Cyprus have been responsible for recent trends towards smaller tourist development projects such as hotel apartments which do not conform to the minimum standards stipulated by Government regulations regarding tourist accommodation. The growth of "unlicensed apartments" in Limassol, Ayia Napa and in other areas as well, have been stimulated partly by the shortage of tourist development finance from public bodies, such as the Loan Commissioners, through the Cyprus Tourism Organisation, and partly by the diversified nature of the market for flats. The demand for finance in the period 1977/78 - 80 was so high that public sector sources have proved inadequate in satisfying it. This encouraged prospective investors to look to the commercial banking sector for finance. The implications of the source of finance for the structure of tourist development is that because the repayment period for commercial finance is much shorter and interest rates higher in comparison to the loan terms from public sector sources, projects financed by private sources tend to be smaller resulting from the need to realise early returns on the investment. Small hotel apartments are able to do so much quicker than luxury hotels because they cost less and take shorter time to complete than luxury hotels, even though the long-term viability and quality of small hotel apartments may not be so encouraging. Funds begin to flow back much earlier and this enables the entrepreneurs of such units to meet their pressing financial commitments. Often flats are built for sale and thus development finance is accumulated before the commencement of construction.

TABLE III
TOURIST LOANS BY SOURCE (DISBURSEMENTS) £' 000

YEAR	BANKING SECTOR (1)	PUBLIC SECTOR (LOAN COMMISSIONERS) (2)	TOTAL (2) AS % OF (3) (3)
1976	1,146	570	1,716 33%
1977	1,990	986	2,976 33%
1978	4,759	1,155	5,914 20%
1979	5,069	853	5,922 14%
1980	6,765	539	7,304 7%

(d) The supply of labour to the construction and tourist sectors: The shortage of skilled labour is the most critical constraint on the future structure and growth of the tourist industry. Luxury hotels require specialised manpower both for construction and at the operational stage. Both skills are in short supply. In the construction sector the problem developed as a result of full labour employment following the Government's efforts for reactivation of the economy. With regard to the manpower problem in the hotel and catering trades the increase in the requirements has been much faster than the supply of trained personnel to the industry. The seasonality element in the tourist industry is probably another factor which impedes the flow of labour to tourism on a career basis except to the very top professional grades. Bearing in mind that the labour requirements of hotel apartments are much less than those confronting luxury hotels it would seem evident that the labour situation might be closely related to the causes for the upsurge in hotel apartments.

(e) Increase in land values: The growth of the demand for land, for all purposes, in the free areas of Cyprus after 1974 as a result of the occupation of the northern area has led to the increase in the development value of land in location which were previously outside the focus of development. More precisely the position is that locations which were, at last, only marginal between rural and urban development have acquired new possibilities for development, such as tourism, much earlier as a result of the shift of economic activity to the southern areas. The owners of such properties have recognised the openings for new possibilities and hastened to develop their properties and take advantage of the expansion of the market, brought about by the demand for holiday sea front flats by the London-Cypriots, the Lebanese etc. In most cases such properties have been converted into building sites and subsequently to flats either for sale or letting on a seasonal basis.

SOME POLICY GUIDELINES

It is hard to be definite about the precise way in which the land, capital and the labour markets influence the structure of building development and the quality of the tourist product. Some broad trends and patterns have been identified and it was suggested that the connection between building finance, land development the supply of labour and tourist development may be more direct and intimate than generally assumed. Another point which clearly emerges from the analysis offered in this short and partial article is that we can no longer afford to be vague and implicit about the interaction between "building development" and the "physical environment". The structure of building development and its prevailing physical form and location are governed by rather discernible economic market forces. There is nothing random about development. On the other hand the impact of building development on the environment is again an aspect of the way the market operates in the absence of positive policy measures.

Any policy suggestions are bound to be tentative. But it is important that some basic ideas are put forward to get an impression of what a policy in this field might look like.

1. A viable and realistic long-term land-use planning policy must be introduced at the national level to formulate a basis for constructive development control. This policy must be closely linked with a well designed land policy at the local level incorporating provisions for land acquisition and development, and possibly special financial provisions for the creation of some version of "land bank" for tourism.

2. The establishment of the long-term financial requirements for future investment in tourism must be given priority and policies should be introduced to broaden the scope for public finance in tourism. Public sector loans must take a greater share in the tourist finance market as a means of enabling larger and more comprehensive projects, with special financing requirements, to develop according to adequate planning and landscaping standards, that may not be profitable expenditure in the short-run.

3. General economic and financial parameters should be established and an appraisal should be attempted of the economic, financial and social performance of different types of tourist projects. Three important inter-related issues seem particularly relevant in this connection. First, it is useful to assess the general variations in the cash-flow profile and profitability of tourist projects of different type. Second, to appraise the social value and social costs of tourism in relation to other development projects in the economy. Third, financial and socio-economic criteria must be brought to bear on the process of determining the quality and volume of the tourist product.

4. Supply side and demand side problems must be distinguished but tackled together. There should be no confusion about one crucial point. In determining the quality of the tourist product we aim at, we must appreciate the financial, economic and social requirements, on the supply side, and plan to that capacity and quality. If we attempt an alternative approach, beginning with our supply side constraints, we should first appraise the capacity of the relevant resources realistically to sustain a certain type and quality of tourist product and then identify the section of the international market in which we will be better off to compete. Both sides of tourist management must be analysed under a common policy framework. To do something like this only intermittently and with supply and demand problems being considered independently is probably just as bad as doing nothing at all.

5. A labour policy is needed to establish manpower requirements and the skill-mix needed for future growth and development. The problems creating bottlenecks in the supply of labour are perhaps best tackled in conjunction with the seasonality issue, the tourist product we offer and the part of the year the tourists we attract wish to buy our product.

CONCLUSION

It was not the main purpose of this article to discuss the sources and the consequences of the problems associated with the emergence of the unofficial tourist development sector although extensive reference was made to this problem. The central issue here was the role of three important factors in tourism, land, labour and capital. The emergence of the unofficial sector affecting the Cyprus tourist industry serves as a good illustration of how these three resources influence tourism. The value of this article, if any, is to draw attention to the need for integrated policy on tourism capable of dealing under a common framework with land, labour and capital problems, on the supply side, and the quality and competitiveness of the tourist product on the demand side.

REFERENCES

1. Tourism in Fiji: Some Economic and Social Problems, Bangor Occasional Papers in Economics No.12, 1978
2. Dominica: A Tourist Development Strategy, Shankland Cox and Associates, 1971

3. The Costs of Economic Growth, E.J. Mishan, 1969
4. Pricing for Pollution, Wilfred Beckerman, 1975
5. Urban Land Policy Issues and Opportunities, Vol. I II
World Bank Staff Working Paper No. 283, 1978
6. Land Policy and Urban Growth H.Darin—Drabkin, 1977, and
international Federation for Housing and Planning, Land
Policy, Pre-Congress Report of the IFHP Working Party, 1981
7. Tourist Development and Physical Planning: The Concept
of Capacity, Glafkos Constantinides, Geographical Chronicles
VOL.VIII, No. 13, 1978
8. Planning for Amenity and Tourism, Government of Ireland,
1966
9. The Hashemite Kingdom of Jordan: An Appraisal of or Tou-
rist Project. World Bank, 1971
10. Project Appraisal and Planning for Developing Countries,
I.M.D. Little and J.A. Mirrlees, 1974
11. The Capital Budgeting Decision, Harold Bierman and Seymour
Smidt.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τό άρθρο αυτό αφορά τό ρόλο τής προσφοράς και ανάπτυξης γής, τής προσφο-
ράς εργατικού δυναμικού και τών πηγών χρηματοδότησης στη τουριστική ανάπτυ-
ξη που, όπως τονίζεται, αποτελεί πολυδιάστατη μορφή ανάπτυξης με προεκτάσεις
σ' όλους σχεδόν τούς τομείς τής οικονομίας.

Τά βασικά επιχειρήματα και η σύντομη ανάλυση στό άρθρο αυτό καταλήγουν σέ
δύο γενικά συμπεράσματα:

1. Σάν πολυδιάστατη μορφή ανάπτυξης ο τουρισμός επηρεάζεται άμεσα από διά-
φορους τομείς τής οικονομίας. Γιά μιά σωστή προσέγγιση τών προβλημάτων
χρειάζεται πολυπλευρη αλλά καλά συντονισμένη πολιτική ικανή νά ρυθμίσει τό
επίπεδο και τρόπο προσφοράς όλων εκείνων τών πόρων που συμβάλουν στη
διασφάλιση τής ποιότητας του "τουριστικού προϊόντος" που στοχεύουμε νά
προσφέρουμε στη διεθνή αγορά.
2. Οι αρνητικές επιπτώσεις τής τουριστικής ανάπτυξης στό φυσικό περιβάλλον
δέν είναι αναπόφευκτες. Τέτοιες επιπτώσεις μπορεί νά είναι πολλές και διά-
φορες και δείχνουν είτε τήν έλλειψη μέτρων πολιτικής είτε τό βαθμό αποτυ-
χίας τών μέτρων πολιτικής. Η γενική χρήση τών όρων "τουριστική ανάπτυξη"
και "φυσικό περιβάλλον" δέ βοηθά στη σωστή εκτίμηση τών προβλημάτων
του τουρισμού γιατί και οι δύο όροι περιέχουν μεγάλο φάσμα στοιχείων,
διεργασιών και δομών που επηρεάζονται με διαφορετικό τρόπο από τίς οι-
κονομικές εξελίξεις. Γιά νά λυθούν τά προβλήματα τής "τουριστικής ανα-
πτυξης" και του "φυσικού περιβάλλοντος" χρειάζεται τουλάχιστον κάποια
σαφήνεια στη διατύπωση του συγκεκριμένου προβλήματος.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΦΟΡΕΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ
ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

— Εισηγήσεις για τις αρμοδιότητες της και τα
άμεσα καθήκοντα της —

Δρα Γιαννάκη Κουμίδη,
Γεωγράφου

Εισαγωγή

Στις 13 Ιούλη 1981 πραγματοποιήθηκε μία Συνεδρία του "Κυπριακού Συμβουλίου Διατηρήσεως του Φυσικού Περιβάλλοντος" στο Ινστιτούτο Γεωργικών Ερευνών υπό την προεδρία του Υπουργού Γεωργίας και Φυσικών Πόρων. Ο κύριος σκοπός ήταν να επαναδραστηριοποιηθεί το Συμβούλιο που είχε να συνέλθει από το Νοέμβριο του 1972...Και ο κύριος στόχος ήταν να επανατοπιστεί ο ρόλος του Συμβουλίου στη διάσωση και διατήρηση του Φυσικού Περιβάλλοντος που σήμερα υποφέρει όχι λίγο.

Με σκοπό να βοηθηθεί το Συμβούλιο Φυσικού Περιβάλλοντος στο δύσκολο του έργο ακόμα και με ανοιχτές εισηγήσεις, ιδιαίτερα ως προς το θέμα δημοσιότητας ενός ειδικού Σώματος (Υπηρεσία ή Τμήμα) που θα επιληφθεί της όλης προσπάθειας γύρω από το περιβάλλον, έχω γράψει ένα σύντομο σημείωμα(1) που περιστρέφεται γύρω από το αρμόδιο εκείνο Σώμα και τα προβλήματα που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν κατά προτεραιότητα.

A— Τό Σώμα και οι αρμοδιότητες του

Φύση του Σώματος

Κατ' αρχή θα ήθελα να υπενθυμίσω τη σημασία τριών όρων.

Χωροταξία: (amenagement) : Οργάνωση του χώρου με τρόπο που να αξιοποιούνται με τον κατάλληλο εξοπλισμό ή με το να μπαίνουν κατά μέρος, οι φυσικοί πόροι και να ικανοποιούνται οι ανάγκες των ενδιαφερομένων πληθυσμών. Περιβάλλον: Το περιβάλλον παρουσιάζει σε μία δοσμένη στιγμή το σύνολο των βιολογικών, χημικών και φυσικών δυνάμεων και των κοινωνικών παραγόντων ικανών να έχουν μία ενέργεια ευθεία ή έμμεση, άμεση ή μακροπρόθεσμη πάνω στους ζωντανούς οργανισμούς και τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Οικολογία. Είναι η γνώση της οικονομίας της φύσης, η εξερεύνηση όλων των σχέσεων ενός ζώου με τον οργανικό και ανόργανο περίγυρο του περιλαμβάνοντας τις σχέσεις του φιλικές ή ανταγωνιστικές με εκείνα τα ζώα και φυτά με τα οποία έρχεται σε επαφή.

Με λίγα λόγια η Χωροταξία σαν χρησιμοποίηση του φυσικού πλούτου και οργάνωση του χώρου έρχεται σε άμεση συσχέτιση με τη διατήρηση και ανάπτυξη του περιβάλλοντος φυσικού και ανθρώπινου.

*Ετσι θα πρότεινα το Τμήμα Πολεοδομίας και Οίκησης να περιοριστεί σταδιακά στους καθαρά δικούς του τομείς που είναι η εξυπηρέτηση των οικιστικών αναγκών των ανθρώπων, η ανάπτυξη των αστικών χώρων και των αλληλεξαρτήσεων μεταξύ χώρων κατοικίας του ανθρώπου. Ετσι θέματα ανάπτυξης του χώρου πέρα από τον καταλαμβανόμενο από τον άνθρωπο δηλ. του βιολογικού χώρου να αφεθούν στη Χωροταξία και να φτιαχτεί ένα "Τμήμα ή Υπηρεσία Χωροταξίας και Περιβάλλοντος".

(1) Το σημείωμα δημοσιεύτηκε στον "Φιλελεύθερο", ημερ. 15.9.1981

Λέγω περιβάλλοντος και όχι φυσικού περιβάλλοντος για να επεκτείνονται οι αρμοδιότητες του Σώματος και μέσα στις αστικές περιοχές (ρύπανση, πράσινοι χώροι). Αν αυτό δε μπορεί να γίνει σε λογικά σύντομο χρονικό διάστημα ή και καθόλου τότε η συνεργασία με τους παρακάτω οργανισμούς καθίσταται ζωτική:

Τμήμα Φυσικών Πόρων

Γραφείο Προγραμματισμού

"Κλάδος Έρευνας και Ετοιμασίας Χωροταξικών και Πολεοδομικών Σχεδίων" του Τμήματος Πολεοδομίας και Οικίσεως.

Σύσταση της Υπηρεσίας

Επειδή σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος υπάρχει μιá διασπάθιση των εξουσιών και αρμοδιοτήτων σε πολλά Υπουργεία και Υπηρεσίες που ασκούνται βάσει ειδικών διατάξεων ή νόμων των οποίων ή πλειοψηφία είναι αναχρονιστική και μη αποτελεσματική και ενώ υπάρχει ειδική νομοθεσία (ο περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμος του 1972) που καλύπτει τη χώρα στην ολότητα της και παρέχει τα κατάλληλα πλαίσια για να κινηθεί ένα υπεύθυνο Σώμα και που δεν έχει εφαρμοστεί μέχρι σήμερα , είναι επιταχτική ανάγκη να φτιαχτεί μιá νέα Υπηρεσία.

Η Υπηρεσία Χωροταξίας και Περιβάλλοντος θα είναι υπεύθυνη για τό συντονισμό σε διυπουργικό και διακλαδικό επίπεδο όλων των ενεργειών που αφορούν θέματα περιβάλλοντος. Θα είναι δηλ. ένας κεντρικός φορέας που θα εκφράζει τη συλλογική κρατική θέληση σε θέματα που άπτονται του φυσικού και ανθρώπινου ή ανθρωποποίητου περιβάλλοντος. Θα πρέπει επίσης να ασχολείται με πληροφορίες, έρευνα και διαχείριση ορισμένων χώρων που επηρεάζουν τη σωτηρία και διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος π.χ. τις δύο αλυκές τις φυσικές περιοχές Ακάμα και Κάβο Γκρέκο κ.λ.π.

Πολιτική της Υπηρεσίας

α. Θα εκφράζεται μέσα από τη δημιουργία ή / και εφαρμογή διοικητικών και νομοθετικών μέτρων.

β. 2ο σκέλος θάνα οι τρόποι επέμβασης και εφαρμογής της κρατικής πολιτικής μέσω της Υπηρεσίας Χωροταξίας και Περιβάλλοντος . Αυτή θα αποτελείται από ένα Τεχνικό Σώμα (στελέχωση, εξοπλισμός, έρευνα) ένα Οικονομικό Σώμα (επιχορηγήσεις, χρηματοδοτήσεις...) και ένα Σώμα Σχέσεων (πληροφορίες, υλικό επαφές , ανταλλαγές κλπ.)

γ. Θα καθοριστούν στάδια εφαρμογής των μέτρων ή Σχεδίων του Οργανισμού με χρονοδιαγράμματα ή προγράμματα.

Συνεργασία

Η συνεργασία με άλλες Υπηρεσίες και Υπουργεία είναι ουσιαστική. Μέχρι που μιá σχετική νομοθεσία (αφού προωθηθεί και εγκριθεί) θα μετατρέψει τις αρμοδιότητες των άλλων Υπηρεσιών και ενισχύσει τις κατ' αρχή εγκριθείσες για την Υπηρεσία Χωροταξίας και Περιβάλλοντος αυτή εδώ να μπορεί να χρησιμοποιεί εγκρίνει ή / και εφαρμόζει την έρευνα, μελέτη και συμπεράσματα άλλων Υπηρεσιών όπως των Τμημάτων Δασών, Αλιείας, Φυσικών Πόρων, Μεταλλείων, Μετεωρολογίας, τό Γεωλογικό κ.λ.π. Η σταδιακή μεταφορά αρμοδιοτήτων θάνα καθοριστική π.χ. οι αρμοδιότητες του Υπουργείου Εσωτερικών σ ότα αφορά τις περιοχές κυνηγιού κ.λ.π.

Στελέχωση καί εξοπλισμός τής Υπηρεσίας

A. Η στελέχωση θά μπορεί νά γίνει:

- 1— μέ διορισμό σέ μόνιμη βάση (ὁ προτιμότερος) διπλωματούχων κι ἄλλων ειδικῶν διαφόρων κλάδων π.χ. Γεωγράφοι , Οικολόγοι ἢ Βιολόγοι, Φυσιολογοί , Υδρολόγοι, Γεωπόνοι. Σέ περίπτωση πού ἡ χωροταξία περιληφθεῖ στήν Υπηρεσία Πολεοδομοί ἢ Γεωγράφοι μέ εἰδίκευση στήν χωροταξία, Κοινωνιολόγοι, Οικονομολόγοι κ.λ.π.,
- 2— μέ ἀπόσπαση Λειτουργῶν ἄλλων Υπηρεσιῶν σέ προσωρινή βάση ἢ γιά τήν πλήρωση τής Διευθύνσεως τοῦ Τμήματος.
- 3— μέ συνεργασία σέ προσωρινή ἢ μερική βάση μέ ἄλλες Υπηρεσίες.
- 4— μέ ἐξωτερική συνεργασία μέ ἰδιωτικοῦ Ὄργανοις ὅπως τὸ Γ.Ο.Κ τὸν Πτηνολογικὸ , τὴν Βιολογικὴ Ἐταιρεία τὴν Hydrotech κ.λ.π. ἢ μέ ἰδιώτες Χημικούς , Οικονομολόγους...

B. Ο ἐξοπλισμὸς θά ναι ἐξ ἴσου σημαντικὸς . Θά πρέπει σταδιακὰ ν' ἀποκτηθοῦν αυτοκίνητα καί ἓνα τουλάχιστον ταχύπλοο σκάφος κατάλληλα ἐξοπλισμένα. Ἀνάλογα μέ τίς ἀρμοδιότητες ν' ἀγοραστοῦν κατάλληλα μηχανήματα γιά καταμέτρηση καί καταπολέμηση τής ρύπανσης στή ξηρά καί στή θάλασσα. Ἐπίσης Χαρτοθήκη Βιβλιοθήκη, Ἐργαστήρια χαρτῶν καί Ἐρευνῶν θά πρέπει ν' ἀποκτηθοῦν.

Εἰδικότερες Ἀρμοδιότητες

1. Θέματα ρύπανσης στὸν αἶρα, στὰ ἐσωτερικὰ νερά, στή θάλασσα, στὸ ἔδαφος.
2. Ἀναδασώσεις καί ἀποκατάσταση τοπίου (συνεργασία μέ τὸ Τμήμα Δασῶν).
3. Διατήρηση φυσικοῦ πλοῦτου (συνεργασία μέ τὰ τμήματα Φυσικῶν Πόρων καί Μεταλλείων).
4. Διατήρηση οἰκοσυστημάτων , τοπίων, ἐδικῶν φυσικῶν χώρων καί γενικότερα τοῦ "Βιολογικοῦ Χώρου".
5. Διαχείριση τῶν νερῶν (υπόγεια , ἐπιφανειακά) σ' ὅτι ἀφορᾷ τὴ ρύπανση καί οἰκολογικὴ συνέπεια.
6. Προστασία κάθε φυσικοῦ χώρου πού ἐπηρεάζεται ἀπὸ οἰοιοδήποτε μεγάλης κλίμακας Σχέδιο (Βιομηχανικὴς περιοχὴς, Βιομηχανικὴς ζώνες, Λιμάνια , οἰκιστικὰ καί τουριστικὰ συγκροτήματα, λατομεία, στρατιωτικὰ πεδία κ.λ.π.)
7. Σέ συνάρτηση μέ τὸ προηγούμενο, οἰοιοδήποτε ἀναπτυξιακὸ Σχέδιο θά συνδεῖται ἀπὸ μιά "περιβαλλοντολογικὴ ἢ οἰκολογικὴ μελέτη" πού θά προηγείται τής ἄδειας οἰκοδομῆς ἢ ἔργων. Ἀυτὴ θά μπορεῖ νά πλαισιώνει τὴν υφιστάμενη "πολεοδομικὴ ἄδεια" ἢ νά τὴν ἀντικαταστήσει σὰν μιά "οἰκολογικὴ ἄδεια".
8. Η Υπηρεσία θά μπορεῖ νά ἐλέγχει καί τροποποιεῖ οἰοιοδήποτε Σχέδιο Ἀνάπτυξης πού ἤδη ὑπάρχει: Χωροταξικὴς ἢ Πολεοδομικὴς, ὅπως εἶναι γνωστὴς ζώνες, Σχέδια Πόλεων καί Περιοχῶν κ.λ.π.
9. Παράγοντες τής Υπηρεσίας θάχουν τὸ δικαίωμα πρόσβασης σ' ολόκληρη τὴ Νότια Κύπρο ἐκτὸς ἀπὸ τίς καθαρά στρατιωτικὴς περιοχὴς (ἐγκαταστάσεις ἰδίως τῶν Βρετανικῶν Βάσεων).

B— Θέματα πού χρήζουν ἀμεσης ἀντιμετώπισης

Διαπίστωση

Εἶναι διάχυτη ἡ ἐντύπωση ὅτι τὸ κυπριακὸ φυσικὸ περιβάλλον φθείρεται , καταστρέφεται, ἀλλοιώνεται καί διαμορφώνεται εἴτε τοπικὰ εἴτε σ' ἐκτεταμένη κλίμα-

κα εξαιτίας μίας συγκεκριμένης οικονομικής δραστηριότητας κάθε φορά. Οί κυριώτερες μορφές οικονομικής δραστηριότητας πού επηρεάζουν αρνητικά τό φυσικό περιβάλλον είναι ή βιομηχανική , τουριστική και κερδοσκοπική πάνω σ' αγοραπωλησίες αγροτικής γής πού μετατρέπεται σέ οικόπεδα.

Εντοπισμός

Η κατάχρηση πάνω στό φυσικό περιβάλλον συντελείται κυρίως:

α) Σ' ολόκληρη τήν παραλιακή ζώνη τής Νότιας Κύπρου μ' ορισμένα κενά κι ορισμένες εξάρσεις, β) γύρω από τίς πόλεις ή καί μέσα σ' αυτές (ανοιχτοί ή πράσινοι χώροι), γ) γύρω από πολλά χωριά δ) σέ περιοχές βιομηχανικής δραστηριότητας τής υπαίθρου (τσιμεντοποιεία, τουβλοποιεία, ορυχεία κ.λ.π.), ε) σέ κάθε προσιτή γωνιά τής Κύπρου μέ τή μορφή απορριμάτων από τούς περαστικούς ή περιηγητές (εδώ καί ή πρόκληση πολλών πυρκαγιών).

Λύση

Θά πρέπει νά χτυπηθεί τό κακό στή ρίζα του. Ηδη ή αντίστροφη μέτρηση έχει αρχίσει γιά ορισμένους τόπους. Κι ακόμα νά ληφθούν μέτρα σφαιρικής αντιμετώπισης.

Μεθοδολογία 1. Ερευνα α) Εντοπισμός όλων τών ευαίσθητων (οικολογικά) περιοχών (=Ε.Π.: κριτήρια κλιματικά, εδαφολογικά, υδρολογικά, γεωμορφολογικά, βλάστησης...)

β) Κατάταξη όλων τών Ε.Π. κατά σειρά σπουδαιότητας
γ) Κατάταξη όλων τών Ε. Π. πού επηρεάστηκαν από τήν ανθρώπινη δραστηριότητα.

2. Χαρτογραφία α) Εντοπισμός καί οριοθέτηση (απεικόνιση) τών Ε. Π. σέ χάρτη καθώς καί τών σπουδαιότερων οικολογικών συστημάτων.

ω) Χωρισμός ολόκληρης τής Νότιας Κύπρου σέ ζώνες Ζώνες οικιστικής ανάπτυξης (πόλεις, χωριά, οικισμοί) , έντονης βιομηχανικής δραστηριότητας , εξορυχτικής καί λατομικής καθώς καί έντονης κερδοσκοπικής σέ γαίες.

Ετσι δημιουργούνται Ζώνες Ψηλής Ανθρώπινης Δραστηριότητας (Ζ.Ψ.Α.Δ.) . Αξιζει νά συγκριθούν αυτές μέ τίς Ε. Π. καί νά εξαχθούν συμπεράσματα.

Μέτρα

1. Νά φραχτεί κάθε δραστηριότητα εχτός τής αγροτικής έξω από τίς Ζ. Ψ. Α. Δ.

2. Ν' ακυρωθούν όλες οι άδειες πού δόθηκαν σέ περιοχές εχτός Ζ. Ψ.Α.Δ. ή νά υπόκεινται σέ αναθεώρηση. Οπου άρχισαν έργα νά παγοποιηθούν γιά ένα ταχτό χρονικό διάστημα πού θ' ανανεώνεται ανάλογα μέ τίς περιστάσεις.

3. Ειδική νομοθεσία νά καλύψει νομικά τό όλο θέμα. Οί πρόνοιες του Περί Πολεοδομίας καί Χωροταξίας Νόμου του 72 "Διατάγματα Διατήρησης" καί "Διατάγματα Προστασίας Δέντρων" πού είναι εγκριμένες νά εφαρμοστούν πλατιά καί άμεσα μέχρι πού τό Κράτος νά ετομασθεί κατάλληλα.

4. Νά αναθεωρηθούν καί επανακηρυχτούν όλες οι παραλιακές ζώνες σαν προστατευόμενες σύμφωνα του "περί προστασίας τής παραλίας νόμου" σ' ολόκληρη τήν παραλία εχτός Ζ.Ψ.Α.Δ. μέ: non aedificantι μεταξύ δρόμων καί θάλασσας σέ κοινές αποστάσεις (0 ως 100 μ.) ή σέ περιπτώσεις μεγάλων αποστάσεων καθαρά οικολογικά κριτήρια νά εφαρμόζονται.

5. Νά κηρυχτούν αμέσως ορισμένες φυσικές περιοχές σε :

- α) Εθνικά Πάρκα π.χ. Κοιλιάδα τών Κέδρων, περιοχή Κουρίου, κορυφή Τροόδους.
- β) Εθνικοί Δρυμοί π.χ. Δάση Πάφου, Τροόδους , Αδελφοί, Μαχαριά.
- γ) Περιοχές Προστασίας τής Φύσης π.χ. Ακάμας , περιοχή Πέτρας τού Ρωμηού Αλυκές Λεμεσού καί Λάρνακας περιοχή Κάβο Γκρέκο καί Κάβο Ζευγάρι - Γάτα.
- δ) Περιοχές Διατήρησης Φυσιογνωμίας Αγροτικών περιοχών π.χ. Κοιλιάδα τής Χρυσοχούς, Τηλλυριά, Κοκκινοχώρια κ.λ.π.

Αυτό μπορεί νά γίνει βάσει ορισμένου προγράμματος πού θ' ανακοινωθεί ύστερα από τήν εφαρμογή τής σχετικής νομοθεσίας γιά νά κερδηθεί χρόνος.

6. Όλοι οι πράσινοι ή χέρσοι ανοιχτοί χώροι στίς πόλεις ν' αξιοποιηθούν βάσει συγκεκριμένου προγράμματος.

7. Νά εφαρμοσθούν μέθοδοι ανακύκλωσης άχρηστων απόβλητων , μέτρα νομοθετικά γιά τήν ρύπανση , επιτρεπτά επίπεδα ρύπανσης , διάφοροι κανονισμοί (φίλτρα καί καμινάδες εξατμίσεων , περιοδικός έλεγχος, κίνητρα καθαρότητας καί αποδοτικότητας, πρόστιμο γιά ρύπανση κ.λ.π.) Νά γίνει έρευνα γιά τήν ποσότητα τών υγρών καί στερεών απόβλητων καί πού καταλήγουν.

8 . Νά εφαρμοστούν νέες ενέργειες π.χ. ή ηλιακή πού είναι ανεξάντλητη καί καθαρή.

9. Οποιαδήποτε κατοικία ή πολυκατοικία ή χτίσμα τού ξενοδοχειακού τομέα κτίζεται μέσα στίς Ζ Ψ. Α. Δ. ή καί έξω θά πρέπει νά έπεται τών αναγκαίων υποδομών. Θά ορέγεται νά αφιερώνεται , όπου υπάρχει, αρκετός χώρος γιά πράσινο. Γι' αυτό δώ οι ενδιαφερόμενοι εξ άλλου θά παρέχουν έκθεση πάνω στήν επίδραση στό φυσικό περιβάλλον πού θάχει τό χτίσμα. Επίσης θά γνωστοποιούν αμέσως (σ' ενάντια περίπτωση θά επιβάλλονται κυρώσεις) περίπτωση ανεύρεσης αρχαιολογικών θησαυρών κατά τό χτίσιμο.

10. Ν' απαγορευτεί τό χτίσιμο ή παροχή άδειας οικοδομής πέρα από τά σημερινά χτίσματα συμπληρωμένα ή σχεδόν γιά τίς παραλιακές περιοχές Αγίας Βαρβάρας - Λεμεσού / Λάρνακας - Αεροδρομίου / Δωλιστηρίου-Δεκέλειας / Ποταμού Ξυλοφάγου-Δερύνειας.

11. Ν' ασκηθεί κριτική γιά μιά σειρά έργα αναπτυξιακά ή μή όπως Σχέδια Τουριστικής ανάπτυξης "Μακένζυ" , "Ladies Mile" , Εργοστάσιο Λυμάτων Λεμεσού - Αλυκής, Υδατοφράχτες Ασπρόκρεμμου Κούρρη (ειδικά γι' αυτό άν π.χ. θά επηρεαστεί καί σε ποιό βαθμό ή υδροροή στήν αλυκή Λεμεσού) Σύμπλεγμα Μαρίνας Λάρνακας, Επχωμάτωση Λεμεσού, Αυτοκινητόδρομος Λευκωσίας - Λεμεσού (π.χ. συνέπειες στήν καταστροφή αγροτικών γαιών, στό τοπίο στή γεινίαση μέ χωριά, στήν προβλεπόμενη κατασκευή δασών - γαλαριών κατά μήκος τού υπεραστικού...) τουριστικός παραλιακός δρόμος Πάφου- Χρυσοχούς κ.λ.π.

12. Γιά τίς δραστηριότητες μέσα στίς Ζ. Ψ. Α. Δ. υπενθυμίζουμε τά μέτρα μέ αρ. 6,7,8,9,10,11. Επίσης μιά πολυμελής επιτροπή απαρτιζόμενη από αντιπροσώπους τής Υπηρεσίας Χωροταξίας καί Περιβάλλοντος , τού Κ.Ο.Τ. τού Τμήματος Πολεοδομίας καί Οικήσεως. Τμήματος Δασών κ.λ.π. τού οικείου Επαρχου καί τών Τοπικών Αρχών θά επισκεφθεί κάθε μιά από τίς Ζ. Ψ. Α. Δ. θά υποβάλει μιά έκθεση πού μέ συνοπτική διαδικασία θά πρέπει νά εγκρίνεται από τό Υπουργικό Συμβούλιο.

13. Θά πρέπει νά ζητηθεί ν' αντικατασταθεί λόγω τής σοβαρότητας τής κατάστασης ή Οικονομική Σχεδιοποίηση (Planification) μέ τήν Οικολογική Σχεδιοποίηση. Αυτή περιλαμβάνει τά ακόλουθα στάδια:

1. Ακριβής καθορισμός τής ζώνης μελέτης
2. Προετοιμασία καί ερμηνεία τής οικολογικής απογραφής
3. Οικονομική απογραφή

4. Ορισμός κριτηρίων τοπίου

5. Ορισμός κριτηρίων μορφών χωροταξίας

6. Ετοιμασία εργαλείων που θά πραγματοποιήσουν τὸ Σχέδιο

Συμπεράσματα. Δυστυχῶς ἡ ἔλλειψη εφαρμογῆς ἐνὸς ευρέως προγραμματισμοῦ καὶ ἰκανῆς σχεδιοποίησής ὡς τὰ τῶρα οδηγεῖ στὴν αναθεώρηση τοῦ ὅτι γίνεται αὐτὴ τῆ στιγμῇ ἀπὸ σκοπιᾶς οικονομικῆ δραστηριότητα — χῶρος. Ὅσο καθυστερεῖ ἡ εφαρμογὴ τοῦ Γ. Χωροταξικοῦ Σχεδίου Νήσου καὶ τῶν ἐπὶ μέρους Σχεδίων κι' οἱ οἰκονομικὲς ἄλλων συμπληρωμάτων τόσο πῶ λίγες θάνα ἡ αποτελεσματικότητά καὶ οἱ ευεργετικὲς συνέπειες. Ἀς δημιουργηθεῖ γρήγορα ἡ Υπηρεσία Χωροταξίας καὶ Περιβάλλοντος.

Υ. Γ. Ἐχω πληροφορηθεῖ ὅτι εἶναι ὑπὸ ἴδρυσή ἑνας "Κλάδος /Υπηρεσία Διατηρήσεως Φυσικοῦ Περιβάλλοντος" στὸ Υπουργεῖο Γεωργίας. Εὐχομαί αὐτὴ ἡ Υπηρεσία νὰ προχωρήσει γρήγορα καὶ θαρραλέα στὸ ἔργο της ποὺ ἀναμένεται δύσκολο.

* * * * *

Η ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΗΣ ΜΑΡΑΘΑΣΑΣ

Κοινωνικοοικονομική έρευνα και μελέτη από
τούς μαθητές της Ε2 Πρακτ. τού
Γυμνασίου Πεδουλά

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Μαραθάσα βρίσκεται στην οροσειρά τού Τροόδους και περιλαμβάνει τὰ χωριά Πρόδρομος, Πεδουλάς, Μουτουλλάς, Καλοπαναγιώτης, Οίκος, Γερακιές, Μηλικούρι, Τσακίστρα και Κάμπος. (Χάρτης 1)

Και τὰ εννέα χωριά, είναι χωμένα μέσα στο πυκνό και καταπράσινο δάσος τού Τροόδους. Στόν επισκέπτη φαίνεται σάν νά στέκονται μόνα και εγκαταλεημένα όπως ακριβώς ξένας βράχος φυτρωμένος πάνω στην απότομη κορυφή ενός βουνού.

Διοικητικά η κοιλάδα ολόκληρη υπάγεται στην επαρχία Λευκωσίας εκτός από τόν Πρόδρομο πού ανήκει στην Επαρχία Λεμεσού. Εκκλησιαστικά υπάγεται στην Ιερή Μητρόπολη Μόρφου.

Β. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΕΔΑΦΟΥΣ

Η Μαραθάσα απλώνεται στή στενή κοιλάδα τού ποταμού Σέτραχου, πού εκβάλλει βόρεια στόν Κόλπο τού Ξερού. Τά πετρώματα τής περιοχής είναι Γάβροι και Διαβάσεις, πού είναι ανώριμα εκρηξιγενή και θρυμματισμένα. Ανατολικά τής Μαραθάσαν υψώνεται η επιβλητική και ωραία κορυφή τού Τροόδους, και Δυτικά απλώνεται τό Δάσος Πάφου.

Η απότομη κλίση τού εδάφους τό χειμώνα δημιουργεί πολλά ρυάκια πού συνενώνονται και σχηματίζουν τό Σέτραχο πού διασχίζει τήν Κοιλάδα.

Γ. ΚΛΙΜΑ – ΒΡΟΧΟΠΤΩΣΗ

Ενεκα τής μορφολογίας τού εδάφους, και τού ανοίγματος τής κοιλάδας πρός τή θάλασσα παρουσιάζονται δύο βασικοί τύποι κλίματος. Τό Μεσογειακό πού φτάνει μέχρι τό Μουτουλλά, όσο δέ ανεβαίνουμε πρός τὰ πάνω τούτο μετατρέπεται σέ ορεινό.

Από τὰ στοιχεία πού πήραμε από έκθεση τής Μετεωρολογικής υπηρεσίας, η μέση ετήσια θερμοκρασία είναι $13,5^{\circ}\text{C}$. Αυτή κυμαίνεται από $4,7^{\circ}\text{C}$ – $23,9^{\circ}\text{C}$ (πίνακας αρ. 2) Η ετήσια μεταβολή τής θερμοκρασίας δίνεται γραφικά στόν πίνακα αρ. 3.

Η ετήσια βροχόπτωση είναι σχετικά ψηλή. Όμως τὰ υπόγεια αποθέματα δέν εμπλουτίζονται σημαντικά, γιατί λόγω τής μορφολογίας τού εδάφους συγκρατείται πολύ λιγότερο νερό. Από τὰ στοιχεία πού πήραμε από μετρήσεις στόν Πρόδρομο. Πεδουλά και Καλοπαναγιώτη, η μέση ετήσια βροχόπτωση είναι 75 mm. Μεγίστη βροχόπτωση έχομε τό Δεκέμβρη και Γεννάρη 221,6 mm και ελάχιστη τόν Αύγουστο 3,6 mm. Ο μέσος αριθμός βροχερών ημερών τό χρόνο είναι 43,4 μέρες.

Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

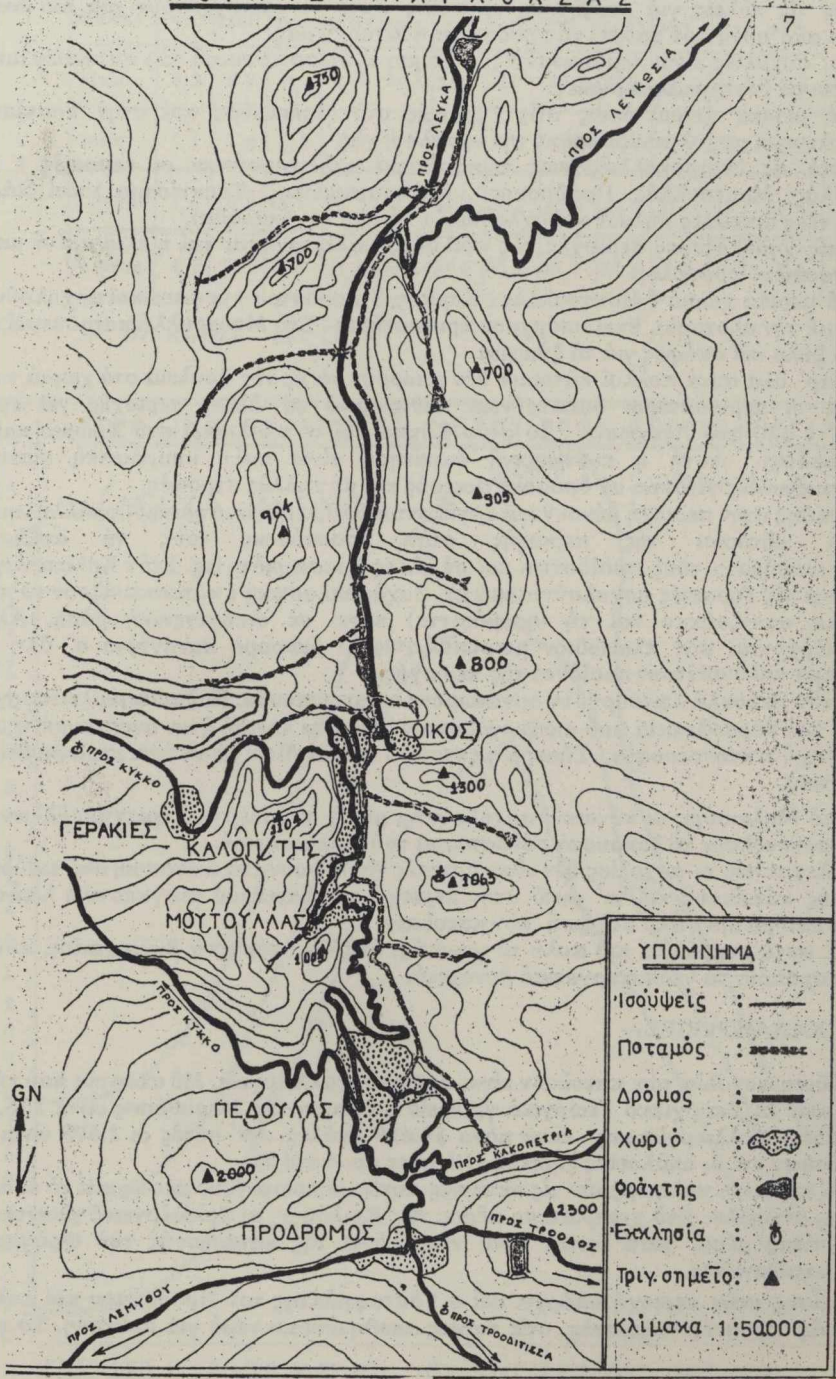
1. Ασχολίες τών Κατοίκων:—

Ύστερα από έρευνα σά χωριά τής περιοχής μας μέ σχετικό ερωτηματολόγιο πρός τίς αρχές Τοπικής διοικήσεως, παρατηρήσαμε πώς η οικονομική κατάσταση

ΚΟΙΛΑΔΑ ΜΑΡΑΘΑΣΑΣ

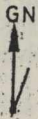
ΓΙΝΑΚΑΣ Ι

7

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Ίσούψεις : ———
  - Ποταμός : ———
  - Δρόμος : ———
  - Χωριό : [stippled area]
  - Φράκτης : [hatched area]
  - Εκκλησία : [church symbol]
  - Τριγ. σημείο : ▲
- Κλίμακα 1:50000

προβληματίζει πολύ τούς λιγοστούς κατοίκους, με αποτέλεσμα να τρέπονται προς τις πόλεις για αναζήτηση εργασίας ώστε να επιτυγχάνουν μιά πύο άνετη ζωή από αυτή πού μπορεί να προσφέρει η περιοχή μας.

Οι ασχολίες είναι περιορισμένες . Τό μεγαλύτερο ποσοστό τών κατοίκων ασχολείται με δεντροκαλλιέργειες.

Σέ μερικά χωριά όπως στις Γερακιές, στό Μηλικούρι, και στην Τσακίστρα οι κάτοικοι ασχολούνται και με τήν αμπελοργία.

Από τις δεντροκαλλιέργειες περισσότερο καλλιεργούνται οι κερασιές (Πεδουλάς, Μουτουλλάς, Πρόδρομος , Καλοπαναγιώτης, Τσακίστρα) και διάφορες νέες ποικιλίες μηλιών και αχλαδιών, (σε όλη τήν κοιλάδα).

Στις χαμηλότερες περιοχές τής κοιλάδας καλλιεργείται και η ελιά και σε μικρό ποσοστό οι φράουλες.

Σέ μερικά χωριά (Μουτουλλάς , Κάμπος, Τσακίστρα) οι κάτοικοι ασχολούνται και με τήν υλοτομία. Εκεί υπάρχουν πριονιστήρια . Στό Μουτουλλά κατασκευάζουν από ξύλο και σκάφες για τό ζύμωμα.

Παρ' όλα αυτά πολλοί κάτοικοι δέν μπορούν να βρουν δουλειά στά χωριά τους. Έτσι οι περισσότεροι διακινούνται καθημερινά σε άλλες περιοχές για εργασία (120 στη Λευκωσία , 20 στόν Κύκκο και οι υπόλοιποι στό Χρώμιο και τό Τρόδος). Αυτή η καθημερινή διακίνηση είναι πολύ κουραστική γιατί οι συγκοινωνίες γίνονται σε δρόμους στενούς και με πολλές στροφές.

Επίσης στην περιοχή μένουν και εργάζονται 130 περίπου Δημόσιοι υπάλληλοι.

Οι κάτοικοι τής περιοχής στην προσπάθεια τους να αυξήσουν τά εισοδήματα τους επιδιόονται και σε άλλες δραστηριότητες. Στόν Καλοπαναγιώτη και τις Γερακιές ασχολούνται με τή Ζαχαροπλαστική (κατασκευάζουν τό περίφημο σουτζούκκο και τή σισαμόπιττα) πάνω σε οικογενειακή βάση. Άλλοι περιέρχονται σάν πλανώδιοι μικροπωλητές τά διάφορα παηγύρια σ' όλη τήν Κύπρο και διαθέτουν προϊόντα τής περιοχής.

Στόν Πεδουλά λειτουργούν οργανωμένα αλλαντοποιεία. Παλαιότερα λειτουργούσαν και βυρσοδεφεία πού επεξεργάζονταν δέρματα επειδή ήταν αναπτυγμένη στην περιοχή η κτηνοτροφία. Σήμερα η εκτροφή κατοικιδίων ζώων έχει περιορισθεί σημαντικά.

Στό Μηλικούρι, οι κάτοικοι ασχολούνται με τή καλλιέργεια τριανταφύλλων και κατασκευάζουν τό ξακουστό ροδόσταγμα τού Μηλικουριού.

Όλες αυτές οι ασχολίες δέν είναι αρκετές να δώσουν ένα ικανοποιητικό εισόδημα στους κατοίκους και γι' αυτό στην περιοχή επικρατεί μιά αναγκαστική λιτότητα πού επιδρά αρνητικά στη ζωή τών κατοίκων.

Σ' αυτό συμβάλλει πύο πολύ τό γεγονός, ότα δέν υπάρχουν βιομηχανίες, πού να απασχολούν τό ντόπιο εργατικό δυναμικό.

2. ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ:—

Κύρια ασχολία τών κατοίκων είναι οι δεντροκαλλιέργεια. Με στοιχεία πού πήραμε από τό Επαρχιακό Γεωργικό γραφείο η έκταση τής Μαραθάσας είναι 136.560 σκάλες. Καλλιεργήσιμες είναι μόνο 14.629 σκάλες. Απ' αυτές οι 2.678 είναι αρδεύσιμες και οι υπόλοιπες ξηρικές. (Πίνακες αρ. 4 και 5).

Οι κάτοικοι καλλιεργούν τις εκτάσεις αυτές με πρωτόγονα μέσα γιατί τό έδαφος είναι ανώμαλο. Στό χαμηλότερο μέρος τής Κοιλάδας, οι καλλιέργειες γίνονται με μηχανικά μέσα, γιατί αυτές είναι νέες λόγω τής κατασκευής τού Φράγματος Καλοπαναγιώτη.

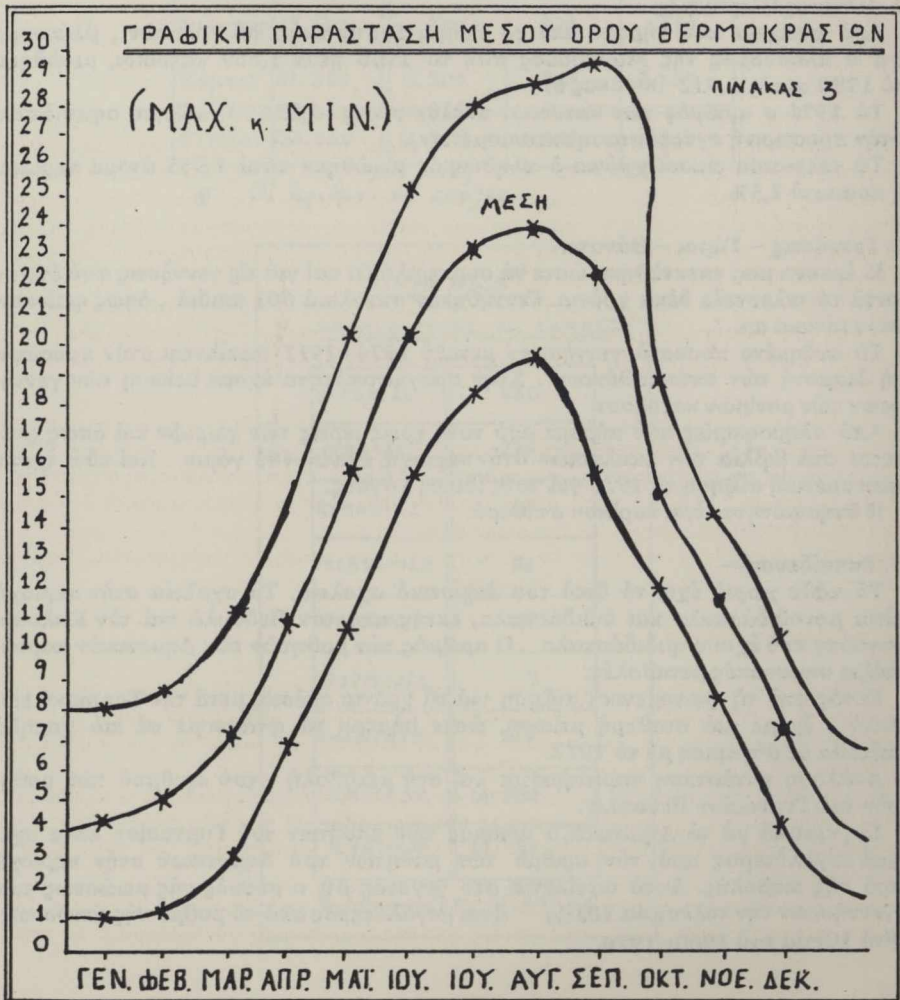
Επίσης στην περιοχή υπάρχει και ο Υδατοφράκτης τού Προδρόμου και πολλές μικρές τεχνητές δεξαμενές, στις οποίες αποθηκεύεται νερό για άρδευση. Τό νερό

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

ΜΕΣΗ ΜΗΝΙΑΙΑ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ.

ΜΗΝΑΣ	ΙΑΝ.	ΦΕΒΡ.	ΜΑΡΤ.	ΑΠΡΙΛ.	ΜΑΪΟΣ	ΙΟΥΝ.	ΙΟΥΛ.	ΑΥΓ.	ΣΕΠΤ.	ΟΚΤ.	ΝΟΒ.	ΔΕΚ.
ΜΑΧ.	8,3	8,8	11,6	15,8	20,8	25,3	28	28,4	29,4	19	14,7	10,6
ΜΙΝ.	1,1	1,4	3,5	7,1	11,8	16	18,6	19,4	15,9	12	8,4	4,2
ΣΥΝΟΛΟ	9,4	10,2	15,1	22,9	32,6	41,3	46,6	47,8	45,3	31	23,1	14,8
Μ. ΟΡΟΣ	4,7	5,1	7,5	11,4	16,3	20,6	23,3	23,9	22,6	15,5	11,5	7,4

* Οι αριθμοί σε C°

πού αποθηκεύεται προέρχεται κυρίως από πηγές, η παροχή τών οποίων ελαττώνεται σημαντικά τό καλοκαίρι καί γιά νά γίνεται οικονομία νερού αυτό μεταφέρεται μέ σύστημα διασωληνώσεων.

3. ΔΙΑΘΕΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ – ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ:—

Η διακίνηση τών γεωργικών προϊόντων στίς πόλεις γίνεται κυρίως από τίς Συνεργατικές εταιρείες. Σέ λίγες περιπτώσεις οι παραγωγοί μεταφέρουν μόνοι τους τά φρούτα τους.

Τά εισοδήματα τών κατοίκων προέρχονται από τή διάθεση γεωργικών προϊόντων, από μισθούς τών εργαζομένων, από συντάξεις γήρατος καί από εμβάσματα μεταναστών.

Τά εισοδήματα από τίς γεωργικές ασχολίες καί τίς συντάξεις ανέρχονται στίς £ 379.770 λίρες κατά μέσο όρο τό χρόνο.

E. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

1. Μόνιμος Πληθυσμός:—

Από στοιχεία πού πήραμε από τό Τμήμα Στατιστικής καί ερευνών , βλέπουμε ότα ο πληθυσμός τής Μαραθάσας πού τό 1960 ήταν 5,869 κάτοικοι, μειώθηκε τό 1980 στούς 3,912 (πίνακας 6)

Τό 1976 ο αριθμός τών κατοίκων ανήλθε στούς 6.230 . Η αύξηση οφειλότανε στήν προσωρινή εγκατάσταση εκτοπισμένων.

Τά τελευταία είκοσι χρόνια ό πληθυσμός μειώθηκε κατά 1,955 άτομα περίπου ή ποσοστό 2,3%.

2. Γεννήσεις – Γάμοι – Θάνατοι:

Η έρευνα μας επεκτάθηκε ώστε νά συμπεριλάβει καί γιά τίς γεννήσεις πού έγιναν κατά τά τελευταία δέκα χρόνια. Γεννήθηκαν συνολικά 601 παιδιά , όπως φαίνεται στόν πίνακα αρ. 7.

Τό αυξημένο ποσοστό γεννήσεων μεταξύ 1974—1977 οφείλεται στήν προσωρινή διαμονή τών εκτοπισθέντων . Στήν πραγματικότητα έχομε μείωση τών γεννήσεων τών μονίμων κατοίκων.

Από πληροφορίες πού πήραμε από τούς τρεις ιερείς τών χωριών καί όπως φαίνεται στά βιβλία τών εκκλησιών στήν περιοχή, έγιναν 403 γάμοι . Καί εδώ έχομε φαινομενική αύξηση τό 1975 γιά τούς ίδιους λόγους.

Η θνησιμότητα είναι περίπου σταθερά.

3. Εκπαίδευση:—

Τό κάθε χωριό έχει τό δικό του Δημοτικό σχολείο. Τά σχολεία στήν περιοχή είναι μονοδιδάσκαλα καί διδιδάσκαλα, εκτός από τόν Πεδουλά καί τόν Καλοπαναγιώτη πού έχον τριδιδάσκαλα . Ο αριθμός τών μαθητών τών Δημοτικών παρουσιάζει σημαντικές μεταβολές.

Εκτός από τή φαινομενική αύξηση γιά τά χρόνια αμέσως μετά τήν Τουρκική εισβολή , έχομε μιά σταθερή μείωση, ώστε σήμερα νά φτάσουμε σέ πύ χαμηλά επίπεδα σέ σύγκριση μέ τό 1972.

Ανάλογη κατάσταση παρατηρείται καί στή μεταβολή του αριθμού τών μαθητών του Γυμνασίου Πεδουλά .

Συγκριτικά μέ τά Δημοτικά, ο αριθμός τών μαθητών του Γυμνασίου είναι σχετικά μεγαλύτερος από τόν αριθμό τών μαθητών του Δημοτικού στήν περιοχή πρό τής εισβολής. Αυτό οφείλεται στό γεγονός ότα ο ρυθμός τής μείωσης τών γεννήσεων τήν τελευταία 10ετία είναι μεγαλύτερος από τό ρυθμό τής μείωσης στή 10ετία του 1960—1970.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΧΩΡΙΟ	ΣΥΝ. Ξίταση	Καλλιέργειες/μ	Άρδευόμενοι	Ξηριές
Κιλιώτης	23.170	4.200	700	3.512
Μουτούσης	5.620	1.220	420	800
Οϊκος	2.570	760	56	604
Γερακίες	18.000	575	75	500
Πεδουλάς	8.300	2.820	720	2.100
Μηλικούρι	7.900	1.974	174	1.800
Τσακίστρα	19.700	780	200	580
Κάμπος	51.300	2.300	243	2.057
ΣΥΝΟΛΟ	136.560	14.629	2.678	11.553

* Οι αριθμοί σε σκιάζες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΣΕ ΣΚΑΝΕΣ

ΚΕΡΑΣΙΔΕΣ	830
ΜΗΛΙΔΕΣ	776
ΑΧΛΑΔΙΔΕΣ	436
ΡΟΔΑΚΙΝΙΔΕΣ	84
ΦΡΑΟΥΛΕΣ	40
ΦΟΡΜΟΣΕΣ	8
ΑΝΑΜΙΚΤΑ	216
ΞΗΡΙΚΕΣ	14.753
ΣΥΝΟΛΟ	17.143

* Οι αριθμοί σε σκιάζες

Καί στην περίπτωση τών μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου παρατηροῦμε μιά σταθερή μείωση, ἀνάλογη μέ αὐτή πού παρατηρεῖται στοὺς μαθητὲς τῶν Δημοτικῶν ὥστε σήμερα νά φτάσουμε στά ἐπίπεδα τοῦ 1970.

Ἐπίσης ἀπὸ στοιχεῖα πού πήραμε γιά παιδάκια τῆς προσχολικῆς ἡλικίας, στὸν Πεδουλά σήμερα υπάρχουν 28 παιδάκια 10 μηνῶν μέχρι πέντε χρονῶν . Ἀνάλογη παρουσιάζεται ἡ κατάσταση καί στά ἄλλα χωριά.

Σήμερα λειτουργοῦν δύο νηπιαγωγεῖα , ἓνα στὸν Μουτουλλά καί ἓνα στὸν Κάμπο. Ἡ κοιλάδα Μαραθάσας ἔχει μόνο τὸ Γυμνάσιο Πεδουλά. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν του , ἀνέρχεται σήμερα στοὺς 245 μαθητὲς.

Στὸν Πρόδρομο λειτουργεῖ καί τὸ Δασικὸ Κολλέγιο Κύπρου στὸ ὁποῖο φοιτοῦν 39 δασικοὶ μαθητεῦμενοι σπουδαστὲς ἀπὸ τὴν Κύπρο καί τὶς χώρες τῆς Κοινοπολιτείας . Ἡ φοίτηση εἶναι τριετῆς μεταγυμνασιακῆ, καί οἱ σπουδαστὲς διαμένουν σ' αὐτὸ σάν οἰκότροφοι.

4. Πνευματικὴ ζωὴ:—

Ἡ πνευματικὴ κίνηση δημιουργεῖται ἀπὸ τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα καί κυρίως τὸ Γυμνάσιο . Ἐπίσης μέ πρωτοβουλία τῆς Ἱερῆς Μητροπόλεως Μόρφου ιδρύθηκαν καί λειτουργοῦν οἱ Χριστιανικοὶ Ὁμοῖοι Μαθητῶν (Χ. Ο. Μ.) καί οἱ Χριστιανικὲς Ἐνωσεις Κυριῶν (Χ. Ε. Κ.) , μιά φορά τῆ βδομάδα σέ κάθε χωριῶ.

Στὸ Πεδουλά , Μουτουλλά καί Κάμπο λειτουργοῦν Κοινοτικὲς βιβλιοθήκες .

Ἡ Περιοχὴ ὅμως γενικὰ στερεῖται τῶπων ἀναψυχῆς. Οἱ μόνες πνευματικὲς ἐκδηλώσεις γίνονται ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο μας. Τὰ χωριά δὲν διαθέτουν θέατρα ἢ Κινηματογράφους(ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Καλοπαναγιώτη) , Καφετηρίες , γῆπεδα ἢ ἀθλητικὰ σωματεῖα.

5. Τουρισμὸς:—

Ἡ τελειοποίησις καί ἡ μαζικὴ χρῆσις τῶν μέσων ἐπικοινωνίας καί συγκοινωνίας καί γενικὰ ἡ ἀνοδος τοῦ βιοτικῶ ἐπιπέδου ἔκαμαν τὸν Τουρισμὸ μαζικὸ φαινόμενον, καί βλέπομε νά διακινῶνται κάθε χρόνον ἑκατομμύρια τουρίστες ἀπὸ χώρα σὲ χώρα.

Ἀπὸ παλιὰ στά ορεινὰ θέρετρα τῆς περιοχῆς ἐρχόντουσαν πολλοὶ ξένοι τουρίστες. Ὁ Πεδουλάς, ὁ Πρόδρομος καί ὁ Καλοπαναγιώτης μέ τὶς φυσικὲς μορφεῖς πού διαθέτουν , τὶς αξιολογεῖς Βυζαντινὲς ἐκκλησίες τοῦ Ἀρχαγγέλου στὸν Πεδουλά , τῆς Παναγίας στὸ Μουτουλλά καί τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Λαμπαδιστῆ στὸν Καλοπαναγιώτη μέ τὶς περίφημες βυζαντινὲς ἀγιογραφίες τους, τραβοῦν πολλοὺς τουρίστες.

Στὴν περιοχὴ βρίσκεται τὸ ἱερό Μοναστήρι τοῦ Κύκκου μέ τὸν Τάφο τοῦ Ἐθνάρχου Μακάριου, καί ἱαματικὲς πηγὲς στὸν Καλοπαναγιώτη πού προσελκύουν ἀρκετοὺς ἀσθενεῖς γιά Λουτροθεραπεία.

Τὸ ωραῖο υγιεινὸ καί σταθερὸ κλίμα εἶναι θετικὰ στοιχεῖα γιά τὴν ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ.

Ὅμως μόνο τὰ πῶ πάνω δὲν ἀρκοῦν γιά τὴν ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ.

Τὰ λίγα ξενοδοχεῖα πού υπάρχουν , ἂν καί σπῖτια γιά ἐνοικίαση υπάρχουν ἀρκετὰ , δὲν προσφέρουν τὶς ἀπαραίτητες ἀνέσεις στὸν τουρίστα, πράγμα πού μειώνει τὴν προσέλευσις τῶν τουριστῶν. Ἐπιπλέον ὁ τουρισμὸς περιορίζεται μέ τοὺς ντόπιους ἐπισκέπτες καί κυρίως μεταξὺ 20 Ἰουλίου καί 20 Ἀυγούστου , πού οἱ ἐργαζόμενοι παίρνουν τὶς ἐπιχορηγοῦμενες ἀδειες τους.

ΣΤ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

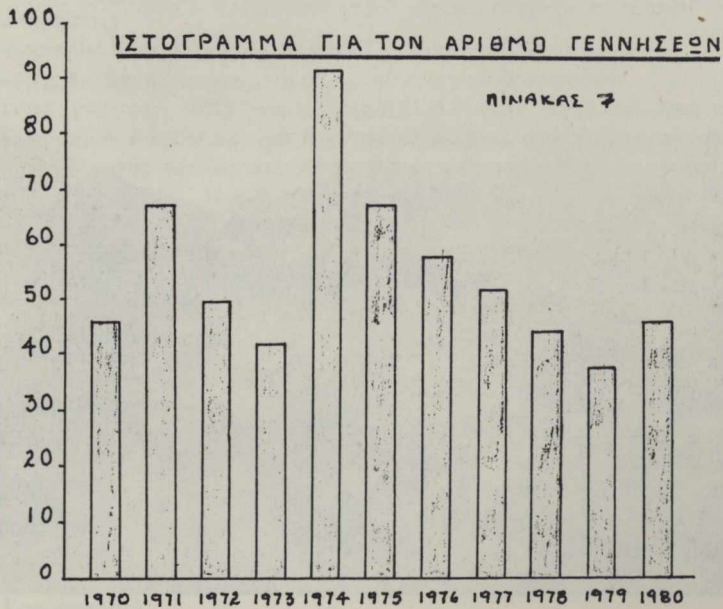
Ἀπὸ τὴν πῶ πάνω ἔρευνα βλέπομε πὼς τὸ πῶ καυτὸ πρόβλημα τῆς περιοχῆς εἶναι τὸ φαινόμενον τῆς ἀστυφιλίας. Πράγματι παρατηρεῖται μιά σταθερὴ μείωση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μαραθάσας πού οφείλεται στοὺς πῶ κάτω λόγους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΡΙΘΜΟΥ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

ΧΩΡΙΟ	1960	1976 [*]	1980
ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ	484	497	229
ΠΕΔΟΥΛΑΣ	1140	1047	500
ΜΟΥΤΟΥΛΛΑΣ	879	833	700
ΧΙΓΙΩΤΗΣ	920	1031	700
ΟΙΚΟΣ	218	299	301
ΓΕΡΑΚΙΕΣ	520	542	400
ΜΗΛΙΚΟΥΡΙ	418	311	145
ΤΣΑΚΚΙΣΤΡΑ	218	342	187
ΚΑΜΠΟΣ	1070	1328	750
ΣΥΝΟΛΟ	5867	6230	3.912

* Συμπεριλαμβάνονται και πρόσφυγες.

1) Η μορφολογία του εδάφους δεν επιτρέπει τη δημιουργία μεγάλων γεωργικών κλήρων ούτε τη μηχανική καλλιέργεια. Αποτέλεσμα τὸ κατὰ κεφαλή γεωργικό εισόδημα είναι πολύ χαμηλό.

2) Οι δύσκολες καιρικές συνθήκες , ιδιαίτερα τὸ χειμῶνα, καθιστοῦν προβληματική τὴ διακίνηση, διαμονή καὶ εργασία τῶν κατοίκων γιὰ αρκετοὺς μῆνες τὸ χρόνο.

3) Η μεγάλη σχετικά ἀπόσταση ἀπὸ τὰ αστικά κέντρα Λευκωσία , Λεμεσό καὶ τὸ ἀνεπαρκές συγκοινωνιακὸ δίκτυο δημιουργεῖ αρκετὰ προβλήματα καὶ ταλαιπωρίες.

4) Η υποαπασχόληση γιὰτὶ δὲν ὑπάρχουν βιομηχανίες ἢ χειμερινὸς τουρισμὸς.

5) Ο μικρὸς σχετικά ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῶν Δημοτικῶν σχολείων περιορίζει ἀριθμητικὰ τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ , μὲ ἀποτέλεσμα οἱ ἀναγκαῖες συνδιδασκαλίες νὰ ἐμποδίζον τὴν ομαλὴ διεξαγωγή τῶν μαθημάτων μὲ ἀμεσες ἐπιπτώσεις στὴν ἐκπαίδευση.

Οἱ μαθητὲς στεροῦνται φροντιστηρίων καὶ μέσων πού θὰ τοὺς βοηθήσουν στὶς μεταγυμνασιακὲς ἐξετάσεις τους.

6. Η συνεχὴς φυγὴ τῶν νέων γιὰ ἀναζήτηση ἐργασίας καὶ ἡ παντελὴ σχεδὸν ἔλλειψη Πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς δημιουργοῦν στοὺς νέους πού θὰ ἤθελαν νὰ μένονν σοβαρὰ προβλήματα ὅπως ἀποκατάστασης , γάμου, ψυχολογίας.

Καὶ αὐτὸς εἶναι ἀκόμα ἓνας λόγος πού οἱ νέοι τρέπονται πρὸς τὶς πόλεις γιὰ ἐξασφάλιση τοῦ μέλλοντος τους.

Πιστεύουμε πὸς δώσαμε ἀνάγλυφη τὴν κοινωνικὴ καὶ οικονομικὴ κατάσταση πού επικρατεῖ στὴ Μαραθάσα τὰ τελευταῖα τρία χρόνια καὶ ἂν ἡ μείωση τοῦ πληθυσμοῦ συνεχιστεῖ μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ, σὲ λίγα χρόνια τὰ ἀγαπημένα μας χωριά θὰ ἐγκαταλειφθοῦν ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ θὰ ἀφροῦν ἀπροσάταυτα στὴ φθορὰ τοῦ χρόνου.

Το Γυμνάσιο Πεδουλά

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΝΕΑ

26 Νοεμβρίου, 1980

Εξοχότατο
Υπουργό Παιδείας
Υπουργείο Παιδείας
Λευκωσία

Θέμα: Η δημιουργία οργανικής θέσης Γεωγράφου
στήν Παιδαγωγική Ακαδημία και στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Εξοχότατε Κύριε Υπουργέ,

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου χαιρετίζοντας τους στόχους που έχει εξαγγείλει το Υπουργείο Παιδείας, για βελτίωση του εκπαιδευτικού μας οικοδομήματος και επιδιώκοντας μια στενή συνεργασία με το Υπουργείο, υποβάλλει τις πιο κάτω εισηγήσεις:

α) Νά δημιουργηθεί θέση Γεωγράφου στην Παιδαγωγική Ακαδημία.

β) Νά δημιουργηθεί θέση Γεωγράφου στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Όπως είναι γνωστό, στις χώρες της Ε.Ο.Κ., στην Αγγλοαμερική και στη Σοβιετική Ένωση, ο δάσκαλος του δημοτικού παίρνει στα χρόνια της διδασκαλικής του εκπαίδευσης τουλάχιστο πέντε θέματα Γεωγραφίας (Φυσική Γεωγραφία, Ανθρωπογεωγραφία, Υπαιθριες Μελέτες, Γεωγραφία της ιδιαίτερης του πατρίδας και Μέθοδοι Δ/λίας της Γεωγραφίας), για να θεωρείται ικανός να διδάξει το μάθημα της Γεωγραφίας (Alan Peter, International Geog., Montreal: Toronto Un. Press, 1977, pp. 7-22).

Η εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από δυναμισμό και συνεχή αλλαγή. Για τούτο και η επιμόρφωση που προσφέρει το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο πρέπει να είναι συνεχής και οι Επιτροπές Μελέτης και Ανάπτυξης Προγραμμάτων πρέπει να τεθούν πάνω σε μόνιμη βάση.

Με τιμή,

Γιώργος Μ. Καδής
(Πρόεδρος)

Ειρήνη Παναγιώτου
(Γενικός Γραμματέας)

Πρόεδρο
Εθνικής Επιτροπής Κύπρου
(Ευρωπαϊκή Εκστρατεία για
τήν Αναγέννηση των Πόλεων)
Λευκωσία

Θέμα: Εισηγήσεις για τή λειτουργία τής Εθνικής Επιτροπής Κύπρου

Κύριε Πρόεδρε,

Από μέρους του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου, ευχαριστούμε για τό διορισμό εκπροσώπου του Ομίλου μας στην "Εθνική Επιτροπή Κύπρου". Σχετικά μέ τή λειτουργία τής Επιτροπής, υποβάλλουμε τίς πύ κάτω εισηγήσεις:

1. Νά συγκροτηθούν Υπεπιτροπές (π.χ. Λαϊκής Αρχιτεκτονικής, Παιδείας, Διατήρησης Ανοικτών Χώρων κλπ.), για μία πύ αποτελεσματική εργασία τής Εθνικής Επιτροπής.

2. Η εκστρατεία αυτή, πύ για τήν Ευρώπη λήγει μέ τό τέλος του 1981, στή δική μας περίπτωση νά κρατηθεί πάνω σέ μόνιμη βάση.

3. Νά δοθεί ιδιαίτερη σημασία στή σχολική αγωγή και πύ συγκεκριμένα στό μάθημα τής Γεωγραφίας, πράγμα πύ γίνεται μέ πολλή προγραμματισμό στό Εκπαιδευτικά Συστήματα τών χωρών τής Ευρώπης. Γιατί τότε θά έχουμε πολίτες μέ αναπτυγμένη περιβαλλοντική συνείδηση και διαφέρο για τά κοινά (πόλη), κάτι πύ δέν φροντίσαμε μέχρι σήμερα νά έχουμε. Αυτό δείχνει η τελευταία Έκθεση του Συμβουλίου τής Ευρώπης (Γεωγραφία: Αρ. 10), πύ παρουσιάζομαστε συγκριτικά σαν η τελευταία χώρα τής Ευρώπης στήν ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης.

4. Νά εφαρμόζεται η υπάρχουσα σχετική Νομοθεσία (άν χρειάζεται, νά συμπληρωθεί), στίς περιπτώσεις θορύβου, τοποθέτησης βιομηχανικής μονάδας, διατήρησης καθαριότητας σέ οικόπεδα κλπ.

5. Νά παρέχεται από τό Κράτος οικονομική αρωγή σέ περιπτώσεις διατήρησης τής λαϊκής αρχιτεκτονικής.

6. Σταθερή και προγραμματισμένη χρήση τών μαζικών μέσων επικοινωνίας...

7. Προκήρυξη σχετικών διαγωνισμών, κυρίως μεταξύ του μαθητόκοσμου.

Μέ τιμή
Γιώργος Μ. Καδής
(Πρόεδρος Γ.Ο Κ.)

Εισαγωγική ομιλία στη συγκέντρωση απονομής τών βραβείων
του Γ' Παγκύπριου Μαθητικού Διαγωνισμού στη Γεωγραφία τής Κύπρου
(7 Οκτωβρίου , 1981)

Γιώργου Μ. Καδή, Προέδρου του Γ.Ο.Κ.

Εξόχotate κ. Υπουργέ
Αγαπητοί προσκεκλημένοι

Μάς τιμά η παρουσία σας στην αποφινική συγκέντρωση, πού έχει σκοπό νά βραβεύσει τού νικητές τού Γ' Παγκύπριου Μαθητικού Διαγωνισμού στη Γεωγραφία τής Κύπρου καί συγχρόνως νά μάς προβληματίσει πάνω στη συμβολή τής γεωγραφίας στην αγωγή, καί τή θέση πού κατέχει τó μάθημα τής γεωγραφίας μέσα στό Εκπαιδευτικό μας οικοδόμημα . Ο Διαγωνισμός στη Γεωγραφία τής Κύπρου, αποτελεί πιά ένα θεσμό, πού στοχεύει στη δημιουργία ενδιαφέροντος μεταξύ τών αυριανών πολιτών , γιά γεωγραφική έρευνα πάνω σέ γεωγραφικά προβλήματα πού σχετίζονται μέ τήν ανάπτυξη τής ιδιαίτερης μας πατρίδας.

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου όπως είναι γνωστό είναι ο μοναδικός επιστημονικός όμιλος , πού υπάρχει σ' ολόκληρο τόν ελληνικό χώρο καί πού ασχολείται συστηματικά μέ τή γεωγραφική έρευνα καί τήν προαγωγή τής γεωγραφικής γνώσης.

Οι δραστηριότητες τού Ομίλου στά δεκατρία χρόνια τής ζωής του , έχουν αναγνωριστεί καί επαινεθεί, τόσο στην Κύπρο, όσο καί στό εξωτερικό. Ο ίδιος ο αιώνιος Εθνάρχης Μακάριος αναγνωρίζοντας τó ρόλο τού Ομίλου, τόν έθεσε υπό τήν υψηλή του προστασία. Ο Πρόεδρος τής Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Σπύρος Κυπριανού πού μάς τίμησε μέ τήν παρουσία του στην τελετή τής απονομής τών βραβείων τού Α' Παγκύπριου Διαγωνισμού όχι μόνο επαινεσε τόν Όμιλο γιά τίς δραστηριότητές του , αλλά πρόσφερε συγχρόνως καί τó ποσό τών £1,000 γιά ενίσχυση τού ταμείου τού Ομίλου. Διαπρέπεις Έλληνες καί ξένοι πνευματικοί άνθρωποι βρίσκονται σέ συνεχή επαφή μέ τó Γεωγραφικό Όμιλο καί δέν χάνουν ευκαιρία νά επιδοκιμάσουν τó έργο τού Ομίλου.

Τά κατά καιρούς Διοικητικά Συμβούλια τού Ομίλου εργάστηκαν καί εργάζονται σκληρά, γιά βελτίωση καί ανάπτυξη τών δραστηριοτήτων του, πού οι σημαντικότερες είναι οι ακόλουθες:

1. Η έκδοση καί διάθεση τού εξαμηνιαίου περιοδικού "Γεωγραφικά Χρονικά" όπου φιλοξενούνται στην ελληνική καί στην αγγλική γλώσσα μελέτες κυπρίων καί ξένων επιστημόνων βασισμένες στη γεωγραφία τής Κύπρου. Η σειρά τών εκδόσεων τού περιοδικού αποτελεί τή βασικότερη πηγή γιά έρευνες καί μελέτη τής γεωγραφίας τής Κύπρου.

2. Η έκδοση καί διάθεση βιβλίων καί μελετών , Ελλήνων καί ξένων επιστημόνων πού αναφέρονται στη γεωγραφία τής Κύπρου. Χαρακτηριστικό δείγμα τής προσπάθειας αυτής τού Ομίλου , είναι η έκδοση καί διάθεση τού βιβλίου τού εντίμου πρέσβους τής Ελλάδας κ. Χρ. Ζαχαράκι, " Εντυπη Χαρτογράφηση τού Ελληνικού χώρου " . Μιά νέα δημιουργία τού κ. Ζαχαράκι ένα πρωτοποριακό έργο γιά τόν Ελληνομό, μέ έκταση γύρω στίς οκτακόσιες σελίδες, πού αναφέρεται στίς πηγές χαρτογραφίας τού ελληνικού χώρου καί συνοδεύεται από πληθώρα σπάνιων χαρτών, ο Γεωγραφικός Όμιλος καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια γιά τήν εκτύπωση καί διάθεσή του

3. Συγκεντρώσεις, όπου γίνονται παρουσιάσεις βιβλίων που προάγουν τη γεωγραφική έρευνα, όπως για παράδειγμα η παρουσίαση του βιβλίου του ζεύγους Στυλιανού, " Ιστορία της Χαρτογραφίας της Κύπρου".

4. Η διοργάνωση Συμποσίων όπως το Διεθνές Συμπόσιο Πολιτικής Γεωγραφίας που έγινε στη Λευκωσία το 1976 και υπήρξε η πρώτη συστηματική προσπάθεια μελέτης και προβολής του Κυπριακού Προβλήματος.

5. Η ενεργός συμμετοχή των κατά καιρούς μελών του Διοικητικού Συμβουλίου του Ομίλου (με βιβλία, άρθρα - με συμμετοχή σε συζητήσεις, συνέδρια, εκθέσεις) στην παρουσίαση και μελέτη αναπτυξιακών και άλλων προβλημάτων του νησιού μας. Ο Πρόεδρος του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου έχει οριστεί από το Υπουργικό Συμβούλιο ως μέλος της Εθνικής Επιτροπής Κύπρου, για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και ανάπτυξης του φυσικού περιβάλλοντος του νησιού μας.

6. Η διοργάνωση υπαιθρίων μελετών όπου γίνεται εριμνησία της αλληλοεξαρτήσεως των στοιχείων και των αλλαγών (θετικών ή αρνητικών) που γίνονται στο κυπριακό τοπίο. Αξίζει να σημειωθεί ότι, η ανταπόκριση από μέρους των μαθητών και των σπουδαστών μας στο θέμα των υπαιθρίων μελετών υπήρξε μεγάλη, ώστε ο Όμιλος, να ενισχυθεί φέτος με 27 ενθουσιώδη νέα μέλη. Η δραστηριότητα αυτή του Ομίλου, έρχεται να πληρώσει μία βασική ανάγκη του μαθήματος της γεωγραφίας, που δυστυχώς απουσιάζει ακόμα από το διδακτικό πρόγραμμα των σχολείων μας και που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διδασκαλίας της γεωγραφίας στα σχολικά προγράμματα όλων σχεδόν των ευρωπαϊκών χωρών, την υπαίθρια μελέτη.

7. Ο διάλογος του Γεωγραφικού Ομίλου με το Υπουργείο Παιδείας, προς βελτίωση της διδασκαλίας του μαθήματος της γεωγραφίας. Παρ' όλο που τα διαβήματα του Ομίλου προς το Υπουργείο, αποτελούσαν στην ουσία μία συνεχή υπενθύμιση για εφαρμογή των κατά καιρούς υποσχέσεων του Υπουργείου προς το Γεωγραφικό Όμιλο, πολλές φορές τα διαβήματα αυτά παρεξηγήθηκαν. Ίσως οι λόγοι που οδήγησαν στο θλιβερό αυτό γεγονός να είναι οι ακόλουθοι:

α) Ο Γεωγραφικός Όμιλος ζητούσε στα διαβήματα του ριζικές αλλαγές στην αντίκριση του μαθήματος της γεωγραφίας, ώστε το μάθημα να καταλάβει τη θέση που κατέχει στα Αναλυτικά και Ωρολόγια Προγράμματα διδασκαλίας των αναπτυγμένων χωρών, πράγμα που το Υπουργείο Παιδείας απέφυγε συστηματικά.

β) Τα διαβήματα όμως του Ομίλου προς το Υπουργείο, αναφέρονταν σχεδόν αποκλειστικά στη βελτίωση του μαθήματος της γεωγραφίας στη Μέση Εκπαίδευση, παρ' όλο που το μάθημα αντιμετώπιζε και αντιμετωπίζει εξ ίσου σοβαρά προβλήματα και στις δύο άλλες βαθμίδες του Εκπαιδευτικού μας Συστήματος, τη Δημοτική και την Ανωτέρα Εκπαίδευση. Αξίζει να σημειωθεί εδώ, ότι τη στροφή των ενεργειών του Ομίλου προς τη Μέση Εκπαίδευση ενεθάρρυναν οι Εκθέσεις των δύο Βρεττανών γεωγράφων Στόρμ και Μόρρις, που είχαν κληθεί από το ίδιο το Υπουργείο σαν εμπειρογνώμονες, ο πρώτος το 1968 και ο δεύτερος το 1976, για να κάμουν εισηγήσεις πάνω στη βελτίωση της διδασκαλίας του μαθήματος της Γεωγραφίας. Οι εισηγήσεις των δύο εμπειρογνομόνων δικαίωσαν τις θέσεις του Ομίλου στο θέμα της γεωγραφίας δυστυχώς όμως δεν λήφθηκαν έστω και μερικώς υπ' όψη από το Υπουργείο.

Στο σημείο αυτό και για σκοπούς προβληματισμού, αξίζει να γίνει αναφορά στην τελευταία Έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Γεωγραφία (Council of Europe, Geography No 10). Η Έκθεση μελετά συγκριτικά τους παράγοντες διδασκαλίας της γεωγραφίας στη Μέση Εκπαίδευση σε 13 κράτη - μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η Κύπρος. Μερικά χαρακτηριστικά δείγματα της Εκθέσεως είναι και τα ακόλουθα:

α) Στόν Πίνακα, 1 σελ. 20 της Εκθέσεως όπου γίνεται συγκριτική αναφορά

στη προσφορά της σύγχρονης γεωγραφικής γνώσης ή Κύπρος είναι η μόνη χώρα που αξιολογείται σ' όλους του τομείς της γεωγραφικής γνώσης με το γράμμα C. (ή αξιολόγηση διακυμαίνεται μεταξύ των γραμμάτων A και C που ερμηνεύεται ότι είτε δεν έχει σπουδαιότητα ή σύγχρονη γεωγραφική γνώση ή δεν διδάσκεται.

β) Στόν Πίνακα 2, σελ. 26 της Εκθέσεως, όπου γίνεται συγκριτική αναφορά στην καλλιέργεια δεξιοτήτων μέσα από το μάθημα της γεωγραφίας, η Κύπρος πάλιν είναι η μόνη χώρα που αξιολογείται με το γράμμα C. Το ίδιο συμβαίνει και στους Πίνακες 3 και 4 όπου μελετάται συγκριτικά η καλλιέργεια της σκέψης και η ανάπτυξη στάσεων.

γ) Στόν πίνακα 9 της σελ. 63 της Εκθέσεως όπου μελετάται συγκριτικά ο χρόνος διδασκαλίας του μαθήματος της γεωγραφίας, η Κύπρος παρουσιάζεται να διαθέτει ελάχιστο χρόνο. Πιο συγκεκριμένα όπως φαίνεται από το διαβαθμισμένο Πίνακα 9, ο χρόνος διδασκαλίας της γεωγραφίας στη Μέση Εκπαίδευση Κύπρου, αντιστοιχεί με το 1/5 του χρόνου που διατίθεται στη Βρετανία και στη Δημοκρ. της Ιρλανδίας, με το 1/4 του διδακτικού χρόνου που διατίθεται στη Δανία, Γαλλία Ολλανδία, Ισλανδία, Αυστρία, Ελβετία και με το 1/3 του διδακτικού χρόνου των υπολοίπων χωρών.

δ) Ο Πίνακας 10 σελ. 93 της Εκθέσεως, αναφέρεται συγκριτικά στο ποσοστό των προσοντούχων καθηγητών γεωγραφίας. Μόνο το 2% των καθηγητών που διδάσκουν γεωγραφία στη Μέση Εκπαίδευση Κύπρου θεωρούνται προσοντούχοι σε αντίθεση με τη Βρετανία, Γαλλία, Δανία, Αυστρία όπου οι προσοντούχοι καθηγητές γεωγραφίας είναι το 100% των καθηγητών που διδάσκουν το μάθημα. Το ποσοστό των προσοντούχων καθηγητών γεωγραφίας στις άλλες χώρες που εξετάζονται στην έρευνα κυμαίνεται μεταξύ 60% και 85%.

ε) Τέλος στόν Πίνακα 11, σελ. 98 εκτιμάται η αξία που κατέχει η γεωγραφία σαν θέμα στα Αναλυτικά και στα Ωρολόγια Προγράμματα της Μέσης Εκπαιδεύσεως. Η αξιολόγηση γίνεται με τους χαρακτηρισμούς "μεγάλη", "μέτρια", "χαμηλή". Η Κύπρος αποτελεί εξαίρεση όπου η γεωγραφία αξιολογείται με το χαρακτηρισμό "χαμηλή" τόσο σαν ακαδημαϊκό θέμα, όσο και σαν θέμα με κοινωνική ωφέλεια.

Η γεωγραφία έχει παραμεριστεί και στις τελευταίες ποιοτικές αλλαγές στην Εκπαίδευση μας, που υπόσχεται να εισαγάγει ο θεσμός των ΛΕΜ. Γιατί ουσιαστικά απουσιάζει από τα θέματα "κοινού κορμού" και σαν μάθημα επιλογής αποκλείεται από τους συνδυασμούς που έχει την μεγαλύτερη συνάφεια και σημασία, όπως είναι ο Συνδυασμός Σ3 (οικονομικές επιστήμες) και ο Κύκλος Τουριστικών Επιχειρήσεων.

Μέσα στα πλαίσια της αναθεώρησης των Αναλυτικών Προγραμμάτων της Δημοτικής Εκπαιδεύσεως, έχει ετοιμαστεί ένα σύγχρονο αναλυτικό Πρόγραμμα Γεωγραφίας. Στη Δημοτική Εκπαίδευση, όμως, υπάρχουν σοβαρά προβλήματα, που αντιμάχονται την αποτελεσματικότητα του Νέου Αναλυτικού Γεωγραφίας.

1. Δεν υπάρχουν εγχειρίδια Γεωγραφίας βασισμένα στο Νέο Αναλυτικό.

2. Οι απόφοιτοι της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου τα τελευταία δέκα χρόνια δεν διδάχθηκαν γεωγραφία στη διάρκεια των σπουδών τους.

3. Απουσιάζουν από το Υπουργείο Παιδείας οι αναγκαίοι μηχανισμοί, ώστε να προσφέρεται στους δασκάλους ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση πάνω στην Ύλη και Διδακτική του μαθήματος της γεωγραφίας.

4. Τόσο το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο όσο και η Παιδαγωγική Ακαδημία όπως λειτουργούν σήμερα, αδυνατούν να προσφέρουν ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση και να προβούν στους αναγκαίους πειραματισμούς για εισαγωγή και αξιολόγηση Ύλης και μεθόδων διδασκαλίας.

Κύριε Υπουργέ,

Θέλουμε νά σάς διαβεβαιώσουμε, ότι ζούμε καί κατανοούμε τά προβλήματα πού έχουν συσσωρευτεί στό Εκπαιδευτικό μας Σύστημα. Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου δέν αντιδικεί μέ τό Υπουργείο Παιδείας. Νιώθει όμως πικρία γιατί τό μάθημα τής γεωγραφίας, μέ τά σημερινά δεδομένα απουσιάζει από τήν Εκπαίδευση μας.

Πώς θ' αποδείξουμε στήν πράξη ότι τό διδακτικό έργο αποτελεί τή σημαντικότερη μορφή αγώνα, όταν οι αυριανοί πολίτες αγνοούν ακόμα καί τή γεωγραφία τής ιδιαίτερης τους πατρίδας;

Μπορούμε νά δώσουμε νόημα καί περιεχόμενο στό "Δέν ξεχνάω" όταν στήν αγωγή πού προσφέρουμε στά σχολεία μας αποκλείεται ακόμα καί τώρα ο γεωγραφικός προβληματισμός γιά τή Μόρφου, τήν Κερύνεια, τήν Αμμόχωστο τόν Απόστολο Αντρέα

* * * * *

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Υπουργού Παιδείας κ. Ν. Κονομή κατά τήν
τελετή επιδόσεως τών βραβείων τού Γ' Παγκυπρίου
Μαθητικού Διαγωνισμού στή Γεωγραφία τής Κύπρου
πού οργάνωσε ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου στό
Αμφιθέατρο τού Γραφείου Δημοσίων Πληροφοριών
τήν 7.10.81 καί ώρα 7 μ.μ.

Είμαι ευτυχής πού μου δίνεται η ευκαιρία νά παραστώ σήμερα στήν τελετή απονομής τών βραβείων τού Γ' Παγκύπριου Γεωγραφικού Διαγωνισμού πού προκηρύχθηκε από τόν Ομιλό σας. Ενέργειες σάν κι αυτή προάγουν sé μεγάλο βαθμό τήν καλλιέργεια τής γεωγραφικής έρευνας καί γνώσης, διεγείρουν τό ενδιαφέρον καί προκαλούν τόν προβληματισμό γιά ανθρωπογεωγραφικά προβλήματα. Στήν περίπτωση τής ιδιαίτερής μας πατρίδας πολυάριθμα τέτοια προβλήματα δημιουργήθηκαν από τήν Τουρκική εισβολή καί τήν παράνομη κατοχή τού 40% τού βιοτόπου τού λαού μας.

Τό Υπουργείο Παιδείας παρακολουθεί μέ προσοχή τίς δραστηριότητες τού ομίλου σας καί είμαι sé θέση νά σάς διαβεβαιώσω πώς αυτές αναγνωρίζονται καί εκτιμούνται ιδιαίτερα . Η σύγχρονη Γεωγραφία έχει αποκτήσει σάς μέρες μας ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η σπουδή τής Γεωγραφίας δέν περιορίζεται πιά στήν αποστήθιση τών συνόρων τών βουνών, τών ποταμών, τών λιμανιών καί άλλων εγκυκλοπαιδικών γνώσεων γιά τίς διάφορες χώρες, αλλά επεκτείνεται στή μελέτη τών ιδιαίτερων προβλημάτων μιάς χώρας, ή συμπλέγματος χωρών, στήν αλληλεξάρτηση τών διαφόρων λαών. Η πύο πάνω προσέγγιση εμπεδώνει στό σύγχρονο άνθρωπο τήν πίστη πώς ο πλανήτης μας πρέπει νά γίνει τόπος ειρήνης, αλληλοκατανόησης καί συνεργασίας μεταξύ τών λαών ανεξάρτητα από φυλετικές ή θρησκευτικές διακρίσεις.

Είνα γεγονός πώς πολλά λέχθηκαν γιά τή θέση τού μαθήματος στό εκπαιδευτικό μας σύστημα. Σάς διαβεβαιώνω πού τό Υπουργείο καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια τόσο γιά τή βελτίωση τών συνθηκών εργασίας όσο καί γιά τόν εκσυγχρονισμό τών μεθόδων διδασκαλίας τού μαθήματος σ' όλες τίς βαθμίδες τής Εκπαίδευσης.

Μέ την επέκταση των ΛΕΜ άρχισε νά διδάσκεται η Γεωγραφία σάν μάθημα ειδικεύσεως στό Λυκειακό κύκλο. Έχουν συγκροτηθεί ομάδες εργασίας γιά την παραγωγή υλικών πού είναι απαραίτητα γιά τή διδασκαλία. Προγραμματίζονται σεμινάρια καί άλλες ενδοϋπηρεσιακές δραστηριότητες γιά την υποβοήθηση του διδακτικού προσωπικού νά διευρύνει τό πεδίο της γεωγραφίας σέ συσχέτισμό μέ τίς Φυσικές επιστήμες καί την Ιστορία . Η συμβολή του δικού σας Ομίλου στίς προσπάθειες αυτές θά εκτιμηθεί ιδιαίτερα.

Τελειώνοντας επιθυμώ νά συγχαρώ όσους έχουν βραβευθεί καί νά ευχηθώ κάθε επιτυχία καί πρόοδο στίς επιδιώξεις καί σκοπούς του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

5, Οκτωβρίου, 1981.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Εκπροσώπου του Γυμνασίου πού πήρε το Α' βραβείο

Ένταμε κ. Υπουργέ , Αξιόταμε κύριε εκπρόσωπε τής Πρεσβείας τής Ελλάδας, Αξιόταμε κ. Πρόεδρε του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου, Κυρίες καί Κύριοι,

Θεωρούμε ιδιαίτερη τήν τιμή πού μάς έγινε , νά απονεμηθεί τό πρώτο βραβείο στή μελέτη μας, " Η Κοιλάδα τής Μαραθάσας".

(Η μελέτη δημοσιεύεται σέ άλλες σελίδες του περιοδικού).

Τό θέμα μας, παρμένο από τή Γεωγραφία τής Κύπρου, είχε σάν σκοπό νά μάς βοηθήσει νά μελετήσουμε αλλά καί νά κατανοήσουμε καλύτερα, τά προβλήματα πού αντιμετωπίζει η περιοχή καί ο πληθυσμός της.

Θελήσαμε νά μελετήσουμε τό Φυσικό Περιβάλλον μέ τό οποίο ερχόμαστε καθημερινά σέ επαφή, γιατί βλέπαμε πώς , όσο γνώριμο κι αν φαινότανε, τόσο άγνωστο ήταν στήν πραγματικότητα.

Γιά αυτό τό σκοπό , συντάξαμε τό κατάλληλο ερωτηματολόγιο, καί τά μέλη του Ομίλου, αφού χωριστήκαμε σέ ομάδες , μιά γιά κάθε χωριό , πήραμε συνεντεύξεις από τούς κοινοτάρχες, του ιερείς , τούς δασκάλους καί τούς γραμματείς των Συνεργατικών Εταιρειών, οι οποίοι πρόθυμα απάντησαν στίς ερωτήσεις μας. Γιά τή συμβολή τους τούς ευχαριστούμε. Επίσης τό Τμήμα Στατιστικής καί Ερευνών, καί τό Γεωργικό Τμήμα γιά τήν πρόθυμη παροχή συμπληρωματικών στοιχείων.

Η έρευνά μας, κάλυψε τή Μορφολογία του εδάφους , τό κλίμα, τή βροχόπτωση καί ιδιαίτερα τήν οικονομική καί κοινωνική ζωή των κατοίκων τής Κοιλάδας Μαραθάσας.

Διαπιστώσαμε πώς , παρατηρείται μιά σταθερή μείωση του αριθμού των κατοίκων στήν περιοχή . Κύρια αιτία σύμφωνα μέ τά στοιχεία πού συγκεντρώσαμε είναι η υπογεννητικότητα καί η αστυφιλία.

Από τά στοιχεία πού συλλέξαμε φτάσαμε στό συμπέρασμα πώς, τό πιό πιεστικό

πρόβλημα τής περιοχής είναι η αστυφιλία πού οφείλεται:

1. Στή μορφολογία τού εδάφους πού δέν επιτρέπει ούτε τή δημιουργία μεγάλων κτημάτων , ούτε τή μηχανοποίηση τών καλλιεργειών καί έτσι τό κατά κεφαλή εισόδημα είναι πολύ μικρό.

2. Στις δύσκολες καιρικές συνθήκες, ιδιαίτερα τό χειμώνα, πού κρατούν γιά σημαντικό χρονικό διάστημα σέ αδράνεια ή υποαπασχόληση τούς κατοίκους.

3. Στις μεγάλες αποστάσεις από τά αστικά κέντρα , στους ακατάλληλους δρόμους καί στήν έλλειψη μέσων ψυχαγωγίας , πού δυσκολεύουν τούς νέους, στους τομείς τής εξεύρεσης εργασίας, τής αποκατάστασεως, τού γάμου κ.λ.π.

Μέ τή μελέτη μας αυτή, πού ήταν προϊόν εντατικής ομαδικής δουλειάς δυό μηνών , πιστεύουμε πώς δώσαμε ανάγλυφη τήν κοινωνική καί οικονομική κατάσταση πού επικρατεί στή Μαραθάσα τά τελευταία χρόνια, καί η οποία άν συνεχισθεί θα έχει σάν άμεσο αποτέλεσμα τήν ερήμωση τών χωριών μας, καί από τούς λίγους κατοίκους πού έμειναν.

Πιστεύουμε πώς ,μέ τήν έρευνα αυτή, πετύχαμε νά κεντρίσουμε τό ενδιαφέρον τών συμμαθητών μας, ώστε νά πάρουν τή σωστή στάση, απέναντι στό αξιόλογο από κάθε άποψη φυσικό περιβάλλον, νά τό αγαπήσουν καί νά τό προστατέψουν.

Αυτοί είναι οι στόχοι πού έθεσε ο Όμιλος Φυσικού Περιβάλλοντος τού Γυμνασίου μας.

Πάνω στους στόχους αυτούς , εργαστήκαμε εντατικά στό παρελθόν καί θα εργαστούμε καί στό μέλλον.

Σας ευχαριστούμε πού με τή βράβευση καταξιώνετε τίς προσπάθειες μας.

Τέλος ευχαριστούμε τόν αγαπητό μας καθηγητή κ. Κώστα Κουρέα υπεύθυνο τού Ομίλου πού μας καθοδήγησε στήν έρευνα μας, καί τό Γυμνασιάρχη μας κ. Ανδρέα Αγαθοκλέους πού μάς συμπαραστάθηκε νά φέρουμε σέ πέρας καί μέ επιτυχία τό έργο πού αναλάβαμε.

Οι θέσεις του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου για το μάθημα της Γεωγραφίας.

24 Νοεμβρίου 1981.

Τμηματάρχη
Ανωτέρας και Μέσης Εκπαίδευσης
Υπουργείο Παιδείας

Θέμα: Οι θέσεις του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου
στή Συνεδρία στο Υπουργείο Παιδείας για
τό μάθημα της Γεωγραφίας

Κύριε Τμηματάρχη

Οι θέσεις του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου, όπως αναπτύσσονται πιο κάτω, στηρίζονται στις Εκθέσεις προς το Υπουργείο Παιδείας των βρετανών γεωγράφων κ.κ. Storm (1968) και Morris (1976) και στην τελευταία Εκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης (Council of Europe: Geography No. 10) Στο σημείωμα αυτό γίνεται λόγος για τους παράγοντες που συμβάλλουν στη διδασκαλία του μαθήματος της Γεωγραφίας στη Δημοτική, Μέση και Ανωτέρα Εκπαίδευση.

A. ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

1. Μέσα στα πλαίσια της Αναθεωρήσεως των Αναλυτικών Προγραμμάτων της Δημοτικής Εκπαίδευσης, έχει ετοιμαστεί ένα σύγχρονο Αναλυτικό Πρόγραμμα Γεωγραφίας. Στην προετοιμασία του Αναλυτικού αυτού, θα έπρεπε να καταβληθεί προσπάθεια ώστε να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ Δημοτικού και Γυμνασίου.
2. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Γεωγραφίας του Γυμνασίου είναι έξω από τα πλαίσια της "Νέας Γεωγραφίας" και των δεδομένων της σύγχρονης παιδαγωγικής (συνέχεια, συνέπεια, εννοιολογική μάθηση, ενόητες ύλης, διαβάθμιση). Η αναθεώρησή του είναι απαραίτητη και πρέπει να ληφθεί υπ' όψη το Νέο Αναλυτικό του Δημοτικού και του Λυκειακού κύκλου.
3. Το Αναλυτικό Γεωγραφίας της Α' Λυκείου (κοινού κορμού) είναι ανεπαρκές σε έκταση και περιεχόμενο και αποτρέπει την επιλογή της Γεωγραφίας στις κατοπινές τάξεις. Πρέπει να διαχωριστεί το μάθημα της Γεωγραφίας από τη Βιολογία, με την οποία δεν έχει συνάφεια.
4. Παρ' όλο που το Νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα Γεωγραφίας (Επιλογής των Β' και Γ' τάξεων Λυκείου έχει χαρακτηριστεί από τους δύο γερμανούς ειδικούς στα Αναλυτικά Προγράμματα, που υπηρέτησαν τελευταία στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σαν απόλυτα σύγχρονο (επιλογή, διαβάθμιση, μέθοδος συγγραφής), πρέπει να προβληματίσει το Υπουργείο Παιδείας για τους λόγους που παραμένει αχρησιμοποίητο. Ένας λόγος είναι οπωσδήποτε η απουσία της Γεωγραφίας, ως θέματος επιλογής, από το "Συνδυασμό 3" (Οικονομικός Κύκλος) και τον κύκλο τουριστικών Επιχειρήσεων, με τους οποίους η Γεωγραφία έχει τη μεγαλύτερη συνάφεια και σημασία.

B. ΤΟ ΩΡΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Ο διδακτικός χρόνος του μαθήματος της Γεωγραφίας στη Δημοτική Εκπαίδευση είναι ικανοποιητικός. Ο χρόνος που διατίθεται για τη διδασκαλία της Γεωγραφίας στη Μέση Εκπαίδευση Κύπρου είναι τελείως ανεπαρκής (Geography No.10, p.63). Το γεγονός αυτό αποκλείει κάθε σύγχρονη προσέγγιση στη διδασκαλία της Γεωγραφίας.

Γ. ΤΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Απουσιάζουν από τη Δημοτική Εκπαίδευση εγχειρίδια Γεωγραφίας βασισμένη στο Νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα.

Τα εγχειρίδια της Γεωγραφίας του Γυμνασίου θεωρούνται "τά πιά ακατάλληλα που χρησιμοποιούνται στην Ευρώπη", γιατί βρίσκονται έξω από τη φιλοσοφία και το περιεχόμενο της Γεωγραφίας.

Οι υπαίθριες μελέτες, που είναι αναπόσπαστο μέρος του μαθήματος της Γεωγραφίας στις χώρες της Ευρώπης, στην Κύπρο αποκλείονται από τον ελάχιστο χρόνο που διατίθεται για το μάθημα.

Η Εκπαιδευτική τηλεόραση, θά μπορούσε να προσφέρει πολλά, για άγνωστους όμως λόγους έχουν σταματήσει οι εκπομπές της ειδικά για το μάθημα της Γεωγραφίας.

Δ. ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Τα τελευταία δέκα χρόνια, οι απόφοιτοι της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου, δεν δίδεχτηκαν Γεωγραφία στη διάρκεια των επαγγελματικών τους σπουδών.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης θεωρεί μόνο το 2% των καθηγητών που διδάσκουν Γεωγραφία στη Μέση Εκπαίδευση ως προσοντούχους να διδάξουν Γεωγραφία.

Κρίνονται, λοιπόν, αναγκαία τα ακόλουθα:

1. Η διδασκαλία της Γεωγραφίας στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου, που να περιλαμβάνει τουλάχιστο πέντε από τα εννιά θέματα Γεωγραφίας, που θεωρούνται απαραίτητα στη βασική εκπαίδευση του δασκάλου του Δημοτικού στις αναπτυγμένες χώρες (Alan Peter, International Geography, Montreal: Toronto University Press, 1977, pp. 28-37). Μελέτη περιβάλλοντος, Φυσική Γεωγραφία, Μελέτη της ιδιαίτερης πατρίδας, Ανθρωπογεωγραφία, Μέθοδοι Διδασκαλίας της Γεωγραφίας.
2. Ο διορισμός γεωγράφων στη Μέση Εκπαίδευση, που θά υποβοηθήσουν την άμεση και συνεχή επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού.
3. Η διοργάνωση από το Υπουργείο Παιδείας, Σεμιναρίων για τους εκπαιδευτικούς της Δημοτικής και της Μέσης Εκπαίδευσης, πάνω στο περιεχόμενο της "Νέας Γεωγραφίας" και τις μεθόδους διδασκαλίας.
4. Ο διορισμός γεωγράφου στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, για συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα Γεωγραφίας.
5. Ο διορισμός Συμβούλου Γεωγραφίας τόσο στη Δημοτική όσο και στη Μέση Εκπαίδευση. Αποκλειστικό έργο του Συμβούλου να είναι η συνεργασία με την Επιθεώρηση προς υποβοήθηση του διδακτικού έργου.

Ε. ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ

Νά δημιουργηθεί Επιτροπή Μελέτης και Ανάπτυξης Προγραμμάτων Γεωγραφίας πάνω σε μόνιμη βάση, που ν' αντικρύσει και τις τρεις βαθμίδες της Εκπαιδευσεώς μας σαν ενιαίο όλο. Οι αρμοδιότητες της Επιτροπής να είναι οι ίδιες με παρόμοιες Επιτροπές, που αποτελούν θεσμό στις αναπτυγμένες χώρες:

1. Η συνεχής βελτίωση του Αναλυτικού Προγράμματος.
2. Ο πειραματισμός και η αξιολόγηση της Διδακτέας Ύλης.
3. Η προετοιμασία συμπληρωματικού διδακτικού υλικού.
4. Ο εκσυγχρονισμός των εγχειριδίων Γεωγραφίας.

Με τιμή

Γεώργιος Μ. Καδής
Πρόεδρος Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου.

Οι συναντήσεις Γ.Ο.Κ. – Υπουργείου Παιδείας

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Συνεδρία Α

24.11.81

Παρόντες Στ. Φιλιππίδης, Γ.Ε.Μ.Ε. Πρόεδρος

Τ. Χαράλαμπος Ε. Μ. Ε
Ξ. Χριστοφίδης Ε.Μ.Ε.
Φρ. Κωνσταντινίδης Ε. Στ. Ε.
Π. Πιπερίδης, Σύμβουλος Γεωγραφίας
Γ. Καδής, Πρόεδρος Γ.Ο.Κ.
Παν. Αργυρίδης, Γ.Ο.Κ.
Ανδρ. Σοφοκλέους, Γ.Ο.Κ.

1. Ο Πρόεδρος αναφέρθηκε στο θέμα της διδασκαλίας της Γεωγραφίας που είναι παλαιό και διευκρίνησε πώς η στασιμότητα του δεν οφείλεται σε έλλειψη διάθεσης για την αντιμετώπιση του αλλά σε άλλες αντακείμενες δυσκολίες. Η σύγκληση της σύσκεψης αυτής πρέπει να ερμηνευθεί σαν απόδειξη του ενδιαφέροντος του Υ. Π. για τη βελτίωση της διδασκαλίας της Γεωγραφίας με τη συνεργασία όλων των ενδιαφερομένων παραγόντων.

2. Εισηγήθηκε όπως η Επιτροπή εξετάσει το θέμα από τις ακόλουθες πλευρές:

- α) Χρόνος διδασκαλίας
- β) Αναλυτικό πρόγραμμα
- γ) Διδακτικό προσωπικό
- δ) Διδακτικά μέσα
- ε) Άλλες πλευρές

Για την κάθε μιά από αυτές καλό είναι να εξεταστούν και για τις δύο βαθμίδες τα ακόλουθα:

- ι) Ποιά είναι η κατάσταση
- ii) Ποιά είναι τα προβλήματα και οι αντακείμενες δυσκολίες που υπάρχουν
- iii) Τυχόν εισηγήσεις για επίλυση των προβλημάτων.

Η επιτροπή αποδέχτηκε ομόφωνα τα πιο πάνω πλαίσιο εργασίας.

3. Τα μέλη του Γεωγραφικού Ομίλου εξέφρασαν τις ευχαριστίες τους για το ενδιαφέρον του Υπουργείου, την ευγένεια τους για τη σύσταση της επιτροπής και την ελπίδα πως θα βρεθεί λύση του προβλήματος ώστε να βελτωθεί η διδασκαλία της Γεωγραφίας.

Τόνισαν πως ιδιαίτερα σήμερα λόγω της θέσεως και των προβλημάτων της Κύπρου επιβάλλεται να καλλιεργηθεί η γεωγραφική σκέψη και κρίση ώστε ο μέσος Κύπριος να αντιλαμβάνεται και να συνειδητοποιεί τα διάφορα προβλήματα, ανθρώπινα, κοινωνικά, οικονομικά και άλλα που επηρεάζουν τον τόπο μας.

4. Χρόνος διδασκαλίας:

- α) Στη Στοιχειώδη Εκπαίδευση διατίθενται περίπου 80 λεπτά για τη διδασκαλία της Γεωγραφίας (πρβλ. λεπτομέρειες κατά τάξη παράρτημα Ι).

β) Στη Μέση Εκπαίδευση διατίθενται από μιά περίοδο στις τρεις τάξεις του Γυμνασιακού κύκλου. Στην πράξη ο χρόνος είναι κάπως περισσότερο γιατί με τη μελέτη των φυσιολογικών επιστημών και της γενικής Βιολογίας εξετάζονται διαθεματικά πολλά άλλα θέματα όπως η χλωρίδα, η πανίδα, το κλίμα, και οι επιδράσεις του περιβάλλοντος πάνω στους οργανισμούς και αντίστροφα. Στο Λύκειο έχει ενταχθεί η γεωγραφία στα πλαίσια των φυσιολογικών μαθημάτων (υπάρχει όμως ανεπάρκεια χρόνου). Στις δυο άλλες τάξεις του Λυκείου ΛΕΜ προβλέπεται επιλογή της Γεωγραφίας για 2 περιόδους εβδομαδιαίως. Στην πράξη όμως είναι ελάχιστος ο αριθμός των μαθητών που επιλέγουν.

γ) Διαπιστώσεις:

ι) Διαπιστώνεται ομόφωνα ότι ο χρόνος διδασκαλίας για το Δημοτικό Σχολείο είναι ικανοποιητικός.

ii) Στη Μέση Εκπαίδευση είναι σκόπιμο να αυξηθεί ο χρόνος διδασκαλίας στην πρώτη Γυμνασίου, να ενισχυθεί ο χρόνος διδασκαλίας στην Α' Λυκείου και να καταβληθεί προσπάθεια να γίνει η Γεωγραφία μάθημα επιλογής από υποψηφίους του οικονομικού ΛΕΜ και του ΛΕΜ ξένων γλωσσών.

iii) Διαπιστώνεται ακόμα ότι είναι σκόπιμο να μελετηθούν τα προγράμματα των δυο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού και των δυο πρώτων τουλάχιστον τάξεων του Γυμνασίου σαν σύνολο ώστε να ελαττωθεί το χάσμα που φαίνεται να υπάρχει μεταξύ της Στ' Δημοτικού και Α' Γυμνασίου.

Νέα συνεδρία ορίζεται στις 8.12.81 και ώρα 11.30 π.μ. στο γραφείο του ΓΕΜΕ.

Τ. Χαραλάμπους
Επιθεωρητής Φυσικών.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Β' και Γ' Συνεδρία 6 και 18 Δεκεμβρίου

Παρόντες:

Στ. Φιλιππίδης ΓΕΜΕ Πρόεδρος

Τ. Χαραλάμπους Ε.Μ.Ε.

Π. Περισάνης Ε.Μ.Ε.

Ξ. Χριστοφίδης Ε.Μ.Ε.

Φρ. Κωνσταντινίδης Ε.Στ.Ε.

Π. Πιπερίδης Σύμβουλος Γεωγραφίας

Γ. Καδής Πρόεδρος Γ.Ο.Κ.

Παν. Αργυρίδης Γ.Ο.Κ.

Ανδρ. Σοφοκλέους Γ.Ο.Κ.

(Οι κ.κ. Φρ. Κωνσταντινίδης και Ανδρ. Σοφοκλέους απουσίαζαν στη Β' συνεδρία και ο κ. Π. Πιπερίδης στην Γ').

•Έγινε ανταλλαγή απόψεων για τα θέματα χρόνου, αναλυτικού προγράμματος και διδακτικού προσωπικού. Στο θέμα χρόνου συμφωνήθηκε ότι ο διδακτικός χρόνος δεν είναι ικανοποιητικός στο Γυμνάσιο, ιδιαίτερα στην Α' Γυμνασίου.

Σχετικά με το αναλυτικό πρόγραμμα διατυπώθηκαν οι εξής απόψεις:

(α) Στο Δημοτικό εισήχθη πρόσφατα σύγχρονο αναλυτικό πρόγραμμα. Το ίδιο έγινε και για την Β' και Γ' Λυκείου. Παραμένει επομένως το πρόβλημα στο Γυμνάσιο.

(β) Για το Γυμνάσιο ο Γ.Ο.Κ. εισηγείται να παραμείνει η ύλη η ίδια, δηλ. Παγκόσμια Γεωγραφία στην Α' τάξη, η Γεωγραφία της Ευρώπης στη Β' και η Γεωγραφία της Ελλάδας και η Γεωγραφία της Κύπρου στην Γ' τάξη. Η έμφαση στη διδασκαλία είναι στην απόκτηση εννοιών και δεξιοτήτων (μελέτη χάρτη), στάσεων.

(γ) Θα ακολουθείται η προσέγγιση κατά ενότητες π.χ. Στη Β' τάξη θα διδάσκονται τρεις ενότητες: Μεσογειακές χώρες, Ε.Ο.Κ. και ΚΟΜΕΚΟΝ.

(δ) Η Γεωγραφία δεν αντιμετωπίζεται πλέον αποκλειστικά ως Φυσική Γεωγραφία αλλά κυρίως ως οικονομική, πολιτική κοινωνική και πολιτιστική.

(ε) Στην Γ' τάξη η γεωγραφία είναι βασικά περιοχική, αναλυτική.

Ακολούθως εξετάστηκε η δυνατότητα παροχής γεωγραφικών γνώσεων, εννοιών και δεξιοτήτων από άλλα συγγενικά μαθήματα και ιδιαίτερα τη Φυτολογία και Ζωολογία ως περιβαλλοντικές επιστήμες και ως μελέτη της κατανομής των φυτών και των ζώων στο χώρο. Οι εκπρόσωποι του Γ.Ο.Κ. διατύπωσαν την άποψη ότι η Γεωγραφία συνδέεται περισσότερο με τις οικονομικές και κοινωνικές επιστήμες παρά με τις φυσικές.

Στη συζήτηση του θέματος του διδακτικού προσωπικού τονίστηκε η μεγάλη σημασία που αποδίδεται στη διδασκαλία του θέματος από ειδικούς. Για την καλύτερη κατάρτιση του διδακτικού προσωπικού συμφωνήθηκε ότι υπάρχουν οι εξής τέσσερις δυνατότητες.

(α) παραχώρηση υποτροφιών στο εξωτερικό σε καθηγητές που θέλουν να ειδικευτούν στη Γεωγραφία.

(β) ενδούπηρειακή επιμόρφωση στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο από Πανεπιστημιακό δάσκαλο που είναι δυνατό να εξασφαλιστεί από άλλη χώρα.

(γ) αξιοποίηση τού θεσμού τού συμβούλου

(δ) αξιοποίηση τών αποσπασμένων για τήν ανάπτυξη προγραμμάτων.

Τονίστηκε επίσης πώς χρειάζεται η καλύτερη αξιοποίηση τών ήδη διδασκόντων στά σχολεία μας γεωγράφων καί η καλύτερη βασική εκπαίδευση τών δασκάλων στην Παιδαγωγική Ακαδημία.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Δ' Συνεδρία , 22. 12. 1981

Παρόντες : Στ. Φιλιππίδης , ΓΕΜΕ Πρόεδρος
Τηλ. Χαραλάμπους Ε.Μ.Ε

Π. Περισιάνης Ε.Μ.Ε.
Ξ. Χριστοφίδης Ε.Μ.Ε.
Φρ. Κωνσταντινίδης Ε. Στ. Ε.
Π. Πιπερίδης , Σύμβουλος Γεωγραφίας
Γ. Καδής , Γ.Ο.Κ.
Π. Αργυρίδης , Γ.Ο.Κ.
Α. Σοφοκλέους ,Γ.Ο.Κ.

Στή συνεδρία αυτή ολοκληρώθηκε η συζήτηση για τó διδακτικό προσωπικό πού ειχεν αρχίσει στή Γ' συνεδρία καί συζητήθηκε καί τó θέμα τών διδακτικών μέσων.

1. Σχετικά μέ τó διδακτικό προσωπικό έγιναν οι πύ κάτω διαπιστώσεις καί εισηγήσεις.

1.1. Αρχική κατάρτιση

1.1.1. Οι τρεις ώρες εβδομαδιαίως για ένα εξάμηνο πού εισήχθησαν στό Γ' έτος τής Παιδαγωγικής Ακαδημίας για όσους σπουδαστές επιλέγουν τó μάθημα τής Γεωγραφίας ως μάθημα ειδικεύσεως δέν κρίνονται ικανοποιητικές. Γίνεται εισήγηση για διδασκαλία τού μαθήματος καί στά τρία έτη τής Π.Α.Κ.

1.1.2. Η κατάρτιση τών καθηγητών τών φυσιογνωστικών στό μάθημα τής γεωγραφίας. Η σύγχρονη όμως γεωγραφία περιέχει πολύ περισσότερα στοιχεία ανθρωπογεωγραφίας.

1.2. Επιμόρφωση

1.2.1. Η επιμόρφωση τών δασκάλων μπορεί να γίνει μέ οργάνωση σειράς μαθημάτων στό Π.Ι.

1.2.2. Η επιμόρφωση τών καθηγητών μπορεί να γίνει μέ τούς πύ κάτω τρόπους:

α) μέ παραχώρηση υποτροφιών σέ καθηγητές για τήν κάλυψη κυρίως τών αναγκών τής διδασκαλίας τής Γεωγραφίας στό Λύκειο Επιλογής.

β) να διοριστεί ειδικός γεωγράφος στό Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

γ) να διοριστεί σύμβουλος Γεωγραφίας μέ πλήρη απασχόληση στή Μέση εκπαίδευση.

δ) να δημιουργηθούν θέσεις περιφερειακού συντονιστή για τó μάθημα τής Γεωγραφίας.

ε) να ενισχυθεί η υφιστάμενη ομάδα που ασχολείται με την παραγωγή σύγχρονου διδακτικού υλικού μέσα στα πλαίσια της ανάπτυξης προγραμμάτων και στ) να οργανωθούν σειρές επιμορφωτικών μαθημάτων από το Π.Ι.

2. Διδακτικά μέσα.

2.1 Μεταξύ των δυο δυνατοτήτων που υπάρχουν, της προκηρύξεως διαγωνισμού ή της συγγραφής βιβλίου από ομάδες εκπαιδευτικών που αποσπώνται προς τούτο κρίνεται ότι η δεύτερη δυνατότητα είναι προτιμητέα γιατί αποτελεί συλλογική εργασία.

2.2 Στη Μέση Εκπαίδευση αποσπασμένοι καθηγητές εργάζονται για την παραγωγή διδακτικού υλικού για τις ανάγκες της Λυκειακής βαθμίδας.

2.3 Εκτός από τα διδακτικά εγχειρίδια ενδείκνυται και η χρησιμοποίηση συμπληρωματικών βιβλίων.

2.4 Χρειάζεται επίσης η χρήση χαρτών, άτλαντα, μοντέλων, διαφανειών και ταινιών σταθεράς προβολής.

2.5 Όπου οι κτιριακές ανάγκες τώ επιτρέπουν, πρέπει να επιδιωχτεί η λειτουργία αίθουσας γεωγραφίας.

Π. Περισιάης.

ΣΧΕΔΙΟ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

1. Η Επιτροπή ασχολήθηκε με τη μελέτη του θέματος σε τέσσερις συνεδρίες που έγιναν υπό την προεδρία του ΓΕΜΕ στις 24. 11. 81 στις 6.12.81 στις 18.12.81 και στις 22.12.81 . Τά πρακτικά των συνεδριών επισυνάπτονται σάν παράρτημα I, II, III,

2. Στις συνεδρίες έλαβαν μέρος οι ακόλουθοι:

ΣΤ. Φιλιππίδης	ΓΕΜΕ Πρόεδρος
Τ. Χαλαλίμπους	ΕΜΕ
Π. Περισιάνης	ΕΜΕ
Ξ. Χριστοφίδης	ΕΜΕ
Φρ. Κωνσταντινίδης	Ε. Στ. Ε
Π. Πτεριδής	Σύμβουλος Γεωγραφίας
Γ. Καδής	Πρόεδρος Γεωγραφικού Ομίλου
Ανδρ. Σοφοκλέους	Γεωγραφικός Όμιλος
Παν. Αργυρίδης	"
Γιαν. Κουμίδης	"
	Μόνο στις 6.12.81

2.2. Από τό Γεωγραφικό Όμιλο υποβλήθηκε υπόμνημα πού περιέχει τίς απόψεις του πάνω στό θέμα. Τό υπόμνημα επισυνάπτεται σάν παράρτημα IV.

3. Η Επιτροπή συζήτησε εξαντλητικά τίς πλώ σημαντικές πτυχές του θέματος . Συγκεκριμένα συζήτησε:

3.1. Τό χρόνο πού διατίθεται γιά τή διδασκαλία του θέματος.

3.2 Τό αναλυτικό πρόγραμμα.

3.3 Τό διδακτικό πρόγραμμα — προσωπικό.

3.4. Τά διδακτικά μέσα.

3.5. Γιά τήν καθεμιά από τίς πλώ πάνω πτυχές μελετήθηκε η σημερινή κατάσταση, επισημάνθηκαν καί συζητήθηκαν τά σχετικά προβλήματα καί οι αντικειμενικές δυσκολίες καί διατυπώθηκαν εισηγήσεις γιά τή λήψη βελτιωτικών μέτρων.

4.1. Ο χρόνος διδασκαλίας βρίσκεται σέ άμεση συνάρτηση με τό αναλυτικό πρόγραμμα καί με τίς γνώσεις καί δεξιότητες πού έχουν αποκτήσει οι μαθητές με τή διδασκαλία του θέματος στήν προηγούμενη βαθμίδα.

4.2. Γιά τό Δημοτικό σχολείο κρίθηκε πώς ο χρόνος είναι ικανοποιητικός. Στη Μέση όμως εκπαίδευση ο χρόνος θεωρείται ανεπαρκής. Μπορεί νά επανεξεταστεί σέ συσχετισμό με τήν αξιολόγηση του νέου προγράμματος του Δημοτικού καί με τά νέα αναλυτικά προγράμματα πού θά γίνουν γιά τό Γυμνάσιο.

4.3. Τά μέλη του Γεωγραφικού Ομίλου εισηγήθηκαν νά ενισχυθεί ο χρόνος διδασκαλίας καί στόν κοινό κορμό τής Δ ΛΕΜ καί νά θεωρηθεί η Γεωγραφία σάν μάθημα επιλογής (ειδίκευσης) στούς συνδυασμούς Σ3 καί Σ5.

5.1 Στο Δημοτικό εισήχθη πρόσφατα νέο αναλυτικό πρόγραμμα πού κρίνεται ικανοποιητικό από πλευράς στόχων καί περιεχομένου. Τό ίδιο έγινε καί γιά τίς τάξεις του Β' καί Γ' Λυκείου επιλογής.

5.2. Για την ολοκλήρωση των αναλυτικών αναμένεται να γίνουν τα ακόλουθα:

(α) Να εκσυγχρονιστούν τα αναλυτικά προγράμματα των τάξεων του Γυμνασιακού κύκλου.

(β) Να δοκιμασθούν στην τάξη τα νέα προγράμματα (Αναλυτικά) του Δημοτικού και να αξιολογηθούν . Υπό το φώς των πορισμάτων να επανεκτιμηθούν τα προγράμματα του Γυμνασίου και αντίστροφα ώστε για να εξασφαλιστεί συνέχεια και συνέπεια ανάμεσα στις δύο βαθμίδες Σύνταξη Μικτής Επιτροπής.

(γ) Σύνταξη Μικτής Επιτροπής

5.3. Συζητήθηκε το πιθανό περιεχόμενο των νέων αναλυτικών προγραμμάτων του Γυμνασίου και κρίθηκε ότι η ύλη είναι σκόπιμο να παραμείνει η ίδια όπως και σήμερα δηλαδή, στην Α Γυμνασίου η Παγκόσμια Γεωγραφία εκτός από την Ευρώπη, στη Β' Γυμνασίου η Γεωγραφία της Ευρώπης και στη Γ' Γυμνασίου η Γεωγραφία της Κύπρου – Ελλάδας.

5.4. Κατά την επεξεργασία όμως των νέων αναλυτικών να ληφθούν υπόψη οι ακόλουθες αρχές:

(α) Να δοθεί έμφαση στην απόκτηση βασικών γεωγραφικών εννοιών και δεξιοτήτων.

(β) Να γίνεται συνεχής αναφορά στη Γεωγραφία της Κύπρου και στις σχέσεις της με τις άλλες χώρες που εξετάζονται στο αναλυτικό πρόγραμμα κάθε τάξης.

(γ) Να οργανωθεί η ύλη σε κάθε τάξη σε ευρύτερες γεωγραφικές ενότητες με βάση είτε τα οικονομικά , είτε τα πολιτικά και πολιτιστικά δεδομένα η

(δ) Στην Γ' τάξη η προσέγγιση να είναι περιοχική – αναλυτική.

6.1.1. Στην Παιδαγωγική Ακαδημία διατίθενται τη διδασκαλία Γεωγραφίας τώρα τρεις διδακτικές περίοδοι για ένα εξάμηνο του δεύτερου έτους, για όσους από τους σπουδαστές επιθυμούν να ειδικευτούν στη διδασκαλία της Γεωγραφίας. Ο χρόνος αυτός δεν είναι επαρκής για την ικανοποιητική κατάρτιση του δασκάλου. Είναι σκόπιμο να γίνει ανασθεώρηση του αναλυτικού προγράμματος της Γεωγραφίας και να τοποθετηθεί ειδικός Γεωγράφος για να διδάσκει το μάθημα και στα τρία χρόνια σπουδών.

6.1.2. Στη Μέση Εκπαίδευση το μάθημα διδάσκεται από μικρό αριθμό πρώην δημοδιδασκάλων που έχουν αποκτήσει ακαδημαϊκά προσόντα στη Γεωγραφία και από καθηγητές που έχουν ακαδημαϊκό τίτλο στα Φυσιογνωστικά και τη Γεωγραφία.

6.2 Διαπιστώνεται ότι είναι ανάγκη να δημιουργηθούν φορείς επιμόρφωσης του διδακτικού προσωπικού και των δύο βαθμίδων. Για τον σκοπό αυτό είναι σωστό να υιοθετηθούν τα πιο κάτω μέτρα

(α) Να αξιολογηθούν καλύτερα οι ειδικοί γεωγράφοι που υπηρετούν σήμερα.

(β) Να διοριστεί ειδικός γεωγράφος στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο,

(γ) Να διοριστεί ειδικός σύμβουλος Γεωγραφίας με πλήρη απασχόληση στη Μέση Εκπαίδευση,

(δ) Να δημιουργηθούν θέσεις περιφερειακού συντονιστή για το μάθημα της Γεωγραφίας,

(ε) Να ενισχυθεί η υφιστάμενη ομάδα που ασχολείται με την ανάπτυξη προγραμμάτων και με την παραγωγή σύγχρονου διδακτικού υλικού,

(στ) Να οργανωθούν πάνω σε συστηματική βάση ειδικά επιμορφωτικά μαθήματα για την επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού και των δύο βαθμίδων,

(ζ) Να επιδιωχθεί η εξασφάλιση υποτροφιών για εξειδίκευση διδακτικού προσωπικού για την κάλυψη των μελλοντικών αναγκών του Λυκείου Επιλογής.

7.1 Στη Στοιχειώδη εκπαίδευση συγγράφονται διδακτικά βιβλία από ειδικούς

γεωγράφους.

7.2 Στη Μέση εκπαίδευση συγκροτήθηκε ομάδα από ειδικούς γεωγράφους μέσα στα πλαίσια της ανάπτυξης προγραμμάτων και ασχολείται με την παραγωγή υλικού για την κάλυψη των αναγκών της Λυκειακής βαθμίδας. Τό ίδιο πρέπει να γίνει και για τη Γυμνασιακή βαθμίδα.

7.3 Η βιβλιογραφία στον τομέα της Γεωγραφίας είναι πολύ περιορισμένη. Είναι σκόπιμο να εισαχθούν σύγχρονα συμπληρωματικά βιβλία για τις κεντρικές βιβλιοθήκες των σχολείων και για τις βιβλιοθήκες των τάξεων.

7.4 Για την πιο αποδοτική διδασκαλία του μαθήματος της γεωγραφίας σε όλες τις βαθμίδες είναι σκόπιμο να υπάρχουν αρκετά άλλα σύγχρονα διδακτικά μέσα, όπως χάρτες, άτλαντες, μοντέλλα, διαφάνειες, ταινίες σταθερής προβολής κτλ. Όπου οι κτιριακές δυνατότητες των σχολείων το επιτρέπουν, κρίνεται σκόπιμο να δημιουργηθούν ειδικές αίθουσες και να εξοπλιστούν με τον κατάλληλο εξοπλισμό.

Ο Πρόεδρος
Τά μέλη

ΣΧΕΔΙΟ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

1. Η Επιτροπή ασχολήθηκε με τη μελέτη του θέματος σε τέσσερις συνεδρίες που έγιναν υπό την προεδρία του ΓΕΜΕ στις 24.11.81, στις 6.12.82, στις 18.12.81 και στις 22.12.81. Τά πρακτικά των συνεδριών επισυνάπτονται σάν παραρτήματα I, II, III.

2. Στις συνεδρίες έλαβαν μέρος οι ακόλουθοι:

Στ. Φιλιππίδης ΓΕΜΕ πρόεδρος

Τ. Χαραλάμπους

ΕΜΕ

Π. Περισιάνης

ΕΜΕ

Ξ. Χριστοφίδης

ΕΜΕ

Φρ. Κωνσταντινίδης

ΕΣτ. Ε.

Π. Πιπερίδης

Σύμβουλος Γεωγραφίας

Γ. Καδής

Πρόεδρος Γεωγραφικού Ομίλου

Ανδρ. Σοφοκλέους

Γεωγραφικός Όμιλος

Παν. Αργυρίδης

Γεωγραφικός Όμιλος

Γιαν. Κουμίδης

Γεωγραφικός Όμιλος μόνο στις 6.12.81

2.1. Τά μέλη του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου εξέφρασαν τις ευχαριστίες τους για τό ενδιαφέρον του Υπουργείου, την ευαρέσκειά τους για τή σύσταση τής επιτροπής και τήν ελπίδα πώς θά βρεθεί λύση του προβλήματος ώστε να βελτιωθεί η διδασκαλία τής Γεωγραφίας. Τόνισαν πώς ιδιαίτερα σήμερα λόγω τής θέσεως και των προβλημάτων της Κύπρου επιβάλλεται νά καλλιεργηθεί η γεωγραφική σκέψη και κρίση ώστε ο μέσος Κύπριος νά ανταλαμβάνεται και νά συνειδητοποιεί τά διάφορα προβλήματα, ανθρώπινα, κοινωνικά, οικονομικά και άλλα, πού επηρεάζουν τόν τόπο μας.

2.2 Από τό Γεωγραφικό Όμιλο υποβλήθηκε υπόμνημα πού περιέχει τις απόψεις του πάνω στο θέμα. Τό υπόμνημα επισυνάπτεται σάν παράρτημα IV.

3. Η Επιτροπή συζήτησε εξαντλητικά τις πιο σημαντικές πτυχές του θέματος. Συγκεκριμένα συζήτησε:

3.1 Τό χρόνο πού διατίθεται για τή διδασκαλία του θέματος.

3.2 Τό αναλυτικό πρόγραμμα.

3.3 Τό διδακτικό προσωπικό.

3.4 Τά διδακτικά μέσα.

Γιά τήν καθεμιά από τις πιο πάνω πτυχές μελετήθηκε η σημερινή κατάσταση, επισημάνθηκαν και συζητήθηκαν τά σχετικά προβλήματα και οι αντακμενικές δυσκολίες, και διατυπώθηκαν εισηγήσεις για τή λήψη βελτιωτικών μέτρων.

3.1.1 Ο χρόνος διδασκαλίας βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τό αναλυτικό πρόγραμμα και με τις γνώσεις και δεξιότητες πού έχουν αποκτήσει οι μαθητές με τή διδασκαλία του θέματος στην προηγούμενη βαθμίδα.

3.1.2 Για τό Δημοτικό σχολείο κρίθηκε πώς ο χρόνος είναι ικανοποιητικός. Στη Μέση όμως εκπαίδευση ο χρόνος θεωρείται ανεπαρκής. Μπορεί νά επανεξεταστεί σε συσχέτισμό με τήν αξιολόγηση του νέου προγράμματος του Δημοτικού και με τά νέα αναλυτικά προγράμματα πού θά γίνουν για τό Γυμνάσιο.

3.1.3 Τά μέλη τού Γεωγραφικού Ομίλου εισηγήθηκαν νά διδάσκεται η Γεωγραφία δυό περιόδους τήν εβδομάδα καί στό Γυμνάσιο καί στό Λύκειο (κοινός κορμός) καί νά θεωρηθεί η Γεωγραφία σάν μάθημα επιλογής (ειδίκευσης) στους συνδυασμούς Σ3 καί Σ5. Η εφαρμογή τού πρώτου μέτρου μπορεί νά γίνει βαθμιαία ξεκινώντας από τήν Α' Γυμνασίου καί τήν Α' Λυκείου.

3.2.1 Στό Δημοτικό εισήχθη πρόσφατα νέο αναλυτικό πρόγραμμα πού κρίνεται ικανοποιητικό από πλευράς στόχων καί περιεχομένου. Τό ίδιο έγινε καί γιά τίς τάξεις Β καί Γ Λυκείου επιλογής.

3.2.2 Γιά τήν ολοκλήρωση τών αναλυτικών αναμένεται νά γίνουν τά ακόλουθα:

(α) Νά εκσυγχρονιστούν τά αναλυτικά προγράμματα τών τάξεων τού Γυμνασιακού κύκλου.

(β) Νά δοκιμαστούν στήν πράξη τά νέα προγράμματα τού Δημοτικού καί νά αξιολογηθούν.

(γ) Υπό τό φώς τών πορισμάτων, νά επανεκτιμηθούν τά προγράμματα αναλυτικά καί ωρολόγια, τού Γυμνασίου καί τού Δημοτικού ώστε νά εξασφαλιστεί συνέχεια καί συνέπεια ανάμεσα στίς δυό βαθμίδες. Γιά τό σκοπό αυτό θά ήταν σκόπιμη η σύσταση μιάς μικτής επιτροπής από εκπροσώπους τής Στοιχειώδους καί τής Μέσης Εκπαιδεύσεως.

3.2.3 Συζητήθηκε τό πιθανό περιεχόμενο τών νέων αναλυτικών προγραμμάτων τού Γυμνασίου καί κρίθηκε ότι η ύλη είναι σκόπιμο νά παραμείνει η ίδια όπως καί σήμερα δηλαδή, στήν Α Γυμνασίου η Παγκόσμια Γεωγραφία εκτός από τήν Ευρώπη, στήν Β' Γυμνασίου η Γεωγραφία τής Ευρώπης καί στήν Γ' Γυμνασίου τής Κύπρου - Ελλάδας.

3.2.4 Κατά τήν επεξεργασία όμως τών νέων αναλυτικών νά ληφθούν υπόψη οι ακόλουθες αρχές:

(α) Η Γεωγραφία, όπως εξελίχθηκε σήμερα, είναι περισσότερο οικονομική καί κοινωνική επιστήμη παρά φυσική.

(β) Νά δοθεί έμφαση στήν απόκτηση βασικών γεωγραφικών εννοιών καί δεξιοτήτων.

(γ) Νά γίνεται συνεχής αναφορά στη Γεωγραφία τής Κύπρου καί στίς σχέσεις τής με τίς άλλες χώρες πού εξετάζονται στό αναλυτικό, πρόγραμμακάθε τάξης.

(δ) Να οργανωθεί η ύλη σέ κάθε τάξη σέ ευρύτερες γεωγραφικές ενότητες μέ βάση γεωγραφικά κριτήρια, οικονομικά, πολιτικά, πολιτιστικά, κλιματολογικά καί άλλα.

(ε) Νά οργανωθεί η ύλη κατά τέτοιο τρόπο ώστε νά περιλαμβάνει καί υπαίθριες μελέτες καί,

(στ) Στήν Γ' τάξη η προσέγγιση νά είναι περιοχική-αναλυτική.

3.3.1 Στήν Παιδαγωγική Ακαδημία διατίθενται γιά τή διδασκαλία τής Γεωγραφίας τρεις διδακτικές περίοδοι γιά ένα εξάμηνο στό δεύτερο έτος γιά τόν κλάδο δασκάλων. Όσοι εαθμούν νά ειδικευτούν στη Γεωγραφία έχουν τή δυνατότητα νά επιλέξουν τή Γεωγραφία σάν μάθημα ειδίκευσης στό τρίτο έτος γιά 4 περιόδους τήν εβδομάδα. Ο χρόνος αυτός δέν είναι επαρκής γιά τήν ικανοποιητική κατάρτιση τού δασκάλου. Είναι σκόπιμο νά γίνει αναθεώρηση τού αναλυτικού προγράμματος τής Γεωγραφίας καί νά τοποθετηθεί ειδικός Γεωγράφος γιά νά διδάσκει τό μάθημα καί στα τρία χρόνια σπουδών.

3.3.2 Στή Μέση Εκπαίδευση τὸ μάθημα διδάσκεται ἀπὸ μικρὸ ἀριθμὸ γεωγράφων καὶ ἀπὸ καθηγητὲς ποὺ ἔχουν ἀκαδημαϊκὸ τίτλο στὰ Φυσιολογιστὰ καὶ τὴ Γεωγραφία.

3.3.3 Διαπιστώνεται ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ δημιουργηθοῦν φορεῖς ἐπιμόρφωσης τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν δύο βαθμίδων. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ εἶναι σωστὸ νὰ υιοθετηθοῦν τὰ πῶς κάτω μέτρα:

(α) Νὰ ἀξιοποιηθοῦν καλύτερα οἱ εἰδικοὶ γεωγράφοι ποὺ υπηρετοῦν σήμερα,

(β) Νὰ διοριστεῖ εἰδικὸς γεωγράφος στὸ Παιδαγωγικὸ Ἰνστιτούτο,

(γ) Νὰ διοριστεῖ εἰδικὸς σύμβουλος Γεωγραφίας με πλῆρη ἀπασχόληση στὴ Δημοτικὴ καὶ Μέση Εκπαίδευση.

(δ) Νὰ δημιουργηθοῦν θέσεις περιφερειακοῦ συντονιστῆ γιὰ τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας.

(ε) Νὰ ἐνισχυθεῖ ἡ υφιστάμενη ομάδα ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀναπτυξὴ προγραμμάτων καὶ μὲ τὴν παραγωγὴ σύγχρονου διδακτικοῦ υλικοῦ,

(στ) Νὰ ὁργανωθοῦν πάνω σὲ συστηματικὴ βάση εἰδικὰ ἐπιμορφωτικὰ μαθήματα γιὰ τὴν ἐπιμόρφωση τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν δύο βαθμίδων καὶ

(ζ) Νὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ εξασφάλιση υποτροφιῶν γιὰ ἐξειδίκευση διδακτικοῦ προσωπικοῦ γιὰ τὴν κάλυψη τῶν μελλοντικῶν ἀναγκῶν τοῦ Λυκείου Ἐπιλογῆς.

3.3.4 Ο Γ.Ο.Κ. προτείνει νὰ δίνεται προτεραιότητα στὸ διορισμὸ Γεωγράφων στὴ Μέση Εκπαίδευση γιὰ τὴ βελτίωση τοῦ επιπέδου διδασκαλίας τοῦ μαθήματος.

3.4.1 Στὴ Στοιχειώδη ἐκπαίδευση προγραμματίζεται ἡ συγγραφή διδακτικῶν βιβλίων Γεωγραφίας. Εἶναι σκόπιμο στὴν ομάδα αὐτὴ νὰ περιληφθοῦν, εἰ δυνατόν, καὶ εἰδικοὶ γεωγράφοι.

3.4.2 Στὴ Μέση ἐκπαίδευση συγκροτήθηκε ομάδα ἀπὸ εἰδικούς γεωγράφους, μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἀνάπτυξης προγραμμάτων, ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν παραγωγὴ υλικοῦ γιὰ τὴν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τῆς Λυκειακῆς βαθμίδας. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ γίνῃ καὶ γιὰ τὴ Γυμνασιακὴ βαθμίδα.

3.4.3 Ἡ βιβλιογραφία στὸν τομέα τῆς Γεωγραφίας εἶναι πολὺ περιορισμένη. Εἶναι σκόπιμο νὰ εἰσαχθοῦν σύγχρονα συμπληρωματικὰ βιβλία γιὰ τὶς κεντρικὲς βιβλιοθήκες τῶν σχολείων καὶ γιὰ τὶς βιβλιοθήκες τῶν τάξεων.

3.4.4 Γιὰ τὴν πῶς ἀποδοτικὴ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς γεωγραφίας σὲ ὅλες τὶς βαθμίδες εἶναι σκόπιμο νὰ ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἄλλα σύγχρονα διδακτικὰ μέσα, ὅπως χάρτες, ἀτλαντες, μοντέλλα, διαφάνειες, ταινίες σταθερῆς προβολῆς κτλ. Ὅπου οἱ κτηριακὲς δυνατότητες τῶν σχολείων τὸ ἐπιτρέπουν, κρίνεται σκόπιμο νὰ δημιουργηθοῦν εἰδικὲς αἰθουσες καὶ νὰ ἐξοπλιστοῦν με τὸν κατάλληλο ἐξοπλισμὸ.

Διευθυντή Δημοτικής Εκπαιδεύσεως
Υπουργείου Παιδείας
Λευκωσία

Θέμα: Οι θέσεις του Γεωγραφικού ομίλου Κύπρου για βελτίωση της κατάρτισης
καί επιμόρφωσης των δασκάλων στη διδασκαλία του μαθήματος της
Γεωγραφίας.

Αξιότιμε Κύριε,

Τό Διοικητικό Συμβούλιο του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου εκφράζει την ευ-
αρέσκεια και την εκτίμησή του για την εισαγωγή του Νέου Αναλυτικού Προγράμ-
ματος Γεωγραφίας στη Δημοτική μας Εκπαίδευση, πού είναι σύγχρονο ως πρός
τούς Στόχους, τό Περιεχόμενο και τά Μέσα επίτευξης των στόχων. Για μιá απο-
τελεσματική εφαρμογή του Νέου Αναλυτικού, υποβάλλομε καλοπροαίρετα τίς
πύ κάτω εισηγήσεις:

Α: Η κατάρτιση του δασκάλου στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου: Τά τε-
λευταία δέκα χρόνια, οι απόφοιτοι της Π.Α.Κ. δέν διδάχτηκαν Γεωγραφία στη
διάρκεια των επαγγελματικών τους σπουδών. Τήν ίδια χρονική περίοδο σημειώ-
θηκαν σημαντικές αλλαγές ως πρός τή φιλοσοφία, τό περιεχόμενο και τίς προσεγ-
γίσεις του μαθήματος της Γεωγραφίας. Αυτά συνιστούν τ' ακόλουθα:

1. Αλλαγή του Αναλυτικού Προγράμματος Γεωγραφίας της Π.Α.Κ. ώστε νά
περιλαμβάνει τουλάχιστο πέντε από τά εννιά θέματα, πού θεωρούνται απαραίτη-
τα στην εκπαίδευση του δασκάλου στις ανεπτυγμένες χώρες: Μελέτη Περιβάλ-
λοντος, Φυσική Γεωγραφία, Γεωγραφία της ιδιαίτερης πατρίδας, Ανθρωπογεω-
γραφία, Μέθοδοι Δ/λιας.

2. Διορισμός Γεωγράφου μέ πλήρη απασχόληση στην Π.Α.Κ. και μέ αρμοδιό-
τητες τή διδασκαλία της Γεωγραφίας, τή συνεργασία μέ την Επιθεώρηση στην
επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού, την εισαγωγή καινοτομιών κλπ.

Β. Επιμόρφωση διδακτικού προσωπικού - Μέσα διδασκαλίας:

1. Διορισμός Γεωγράφου μέ πλήρη απασχόληση στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
(επιμόρφωση των ομάδων διδασκάλων πού προσέρχονται για άλλαγή Κλίμακας)

2. Αξιοποίηση των πτυχιούχων Γεωγράφων πού υπηρετούν στη Δημοτική
Εκπαίδευση.

3. Δημιουργία Επιτροπής Μελέτης και Ανάπτυξης Προγραμμάτων Γεωγρα-
φίας, πού ν' αντικρύζει τή Δημοτική και Μέση Εκπαίδευση ως ενιαίο όλο.

Μέ τιμή
Γιώργος Καδής
Πρόεδρος Γ.Ο.Κ.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Ο Γεωγραφικός Όμιλος έλαβε μέρος μέ φωτογραφίες του κ. Γ. Καδή στη
Φωτογραφική Έκθεση για τό Φυσικό Περιβάλλον πού έγινε στο Δημοτικό Μέγα-
ρο Λευκωσίας, μεταξύ 5-12 Ιουνίου, 1982. Στο διαγωνισμό Φωτογραφίας ο Γεω-
γραφικός Όμιλος παρουσίασε φωτογραφίες για τή ρύπανση του αστικού περιβάλ-
λοντος Λευκωσίας και πήρε τό β' βραβείο.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΒΡΑΔΙΑ

Στις 18 του Μάρτη 1982 ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου οργάνωσε στο αμφιθέατρο του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών κινηματογραφική βραδιά με ταινίες σχετικές με τη Γεωγραφία της Σοβιετικής Ένωσης. Προβλήθηκαν οι ταινίες "Μελέτη του χάρτη της Σοβιετικής Ένωσης" και "Ουκρανία".

Η προσέλευση του μελών και φίλων του Γεωγραφικού ομίλου στην κινηματογραφική βραδιά ήταν ικανοποιητική. Στους προσελθόντες απονομήθηκε φυλλάδιο με στοιχεία σχετικά με την Γεωγραφία της Σοβιετικής Ένωσης και της Κύπρου.

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΦΥΣ. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Την Κυριακή 6 Ιούνη 1982 πραγματοποιήθηκε στη Λεμεσό το 6ο Συνέδριο Φυσικού Περιβάλλοντος το οποίο διοργάνωσαν ο Ορειβατικός Όμιλος Λεμεσού και η Επιτροπή Φυσ. Περιβάλλοντος πόλεως Λεμεσού. Σ' αυτό συμμετάσχε και ο Γ.Ο.Κ.

Στο χαιρετισμό που απηύθυνε ο κ. Γ. Κουμίδης, τονίστηκε η ανάγκη για προώθηση της Γεωγρ. επιστήμης στα σχολεία μας πράγμα που υιοθετήθηκε από παρευρισκομένους στη συζήτηση που είχε επακολουθήσει. Τονίστηκε επίσης η συμβολή του ΓΟΚ στη γνωριμία και προστασία του περιβάλλοντος, ειδικά στην περίπτωση της Αλυκής Λεμεσού.

Υπαίθρια Μελέτη του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου διεξήγαγε υπαίθρια μελέτη την Κυριακή 21 του Μάρτη στην περιοχή μεταξύ του 10ου και 18ου μιλιοδείκτη του δρόμου Λευκωσίας-Λεμεσού, σε βάθος 400 μέτρα δεξιά και αριστερά του δρόμου. Ξεναγοί στη μελέτη ήταν οι κ. Γιαννάκης Κουμίδης και Γιώργος Καδής, γεωγράφοι.

Στήν μελέτη, έλαβαν μέρος μέλη του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου, εκπαιδευτικοί από τη Λευκωσία και Λάρνακα, σπουδάστριες της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου και μαθητές μαθήτριες του Γυμνασιακού και Λυκειακού Κύκλου του Παγκυπρίου Γυμνασίου.

Τά αντικείμενα της μελέτης κατά σειρά συνάντησης ήταν τα πιο κάτω:

1. Η βιομηχανική μονάδα "Ρωμαϊκά Κεραμοποιεία". Μελετήθηκε η θέση της μονάδας, σε σχέση με την πηγή πρώτων υλών, την αγορά (διάθεση προϊόντων), τη διαφήμιση, τη συγκοινωνία και την προέλευση του εργατικού δυναμικού.
2. Τά τραπεζοειδή υψίπεδα (Μέζας). Συζητήθηκε ο τρόπος δημιουργίας και στη συνέχεια έγινε κάθετη γεωλογική τομή ενός υψιπέδου. Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε η ανεύρεση απολιθωμένων οστράκων στο κατώτερο στρώμα της αργίλλου του υψιπέδου που υποβοήθησαν στην χρονολογική κατάταξη του υψιπέδου (τά τελευταία δυό εκατομμύρια χρόνια).
3. Ο αγροτικός οικισμός της Αλάμπρας: Μελετήθηκε ο τύπος του παλαιού οικισμού (συγκεντρωτικός) και του νέου οικισμού (γραμμική επέκταση), η θέση, σχετική τοποθέτηση και η λειτουργικότητα του οικισμού.
4. Μελέτη ιζηματογενών και ηφαιστειακών πετρωμάτων. Συζητήθηκε η περιοχή επαφής ιζηματογενών και ηφαιστειακών πετρωμάτων που βρίσκεται στα νότια του οικισμού της Αλάμπρας. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην δημιουργία και εμφάνιση του τοπίου. Όσοι έλαβαν μέρος στη μελέτη είχαν ευκαιρία να ετοιμάσουν ατομικές συλλογές με σαράντα διαφορετικά δείγματα πετρωμάτων.

Οι διαπιστώσεις που προέκυψαν από την υπαίθρια μελέτη είναι οι ακόλουθες:
α. Εξακολουθεί να υπάρχει ρύπανση του φυσικού περιβάλλοντος από τη διάθεση σκυβάλων σε περιοχές πολύ κοντά στο δρόμο Λευκωσίας - Λεμεσού.

β. Η θέση πολλών μονάδων οικοδομικών υλικών κατά μήκος του δρόμου Λευκωσίας — Λεμεσού έχει καταστρέψει το γεωγραφικό τοπίο και έχει αυξήσει την μόλυνση του ατμοσφαιρικού αέρα.

γ. Οι υπαίθριες μελέτες, που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της διδασκαλίας του μαθήματος της Γεωγραφίας στα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών της Ευρώπης, απουσιάζουν από τα δικά μας σχολικά προγράμματα.

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου ανταποκρινόμενος στην απαίτηση των μαθητών και εκπαιδευτικών που έλαβαν μέρος στην υπαίθρια μελέτη, θα συνεχίσει τις υπαίθριες μελέτες με σκοπό την γνωριμία και αγάπη του γεωγραφικού τοπίου του η-σιού μας και τη συμβολή στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μας.

Στην προσπάθειά του αυτή, πιστεύει ότι θα βρεί τη συμπαράσταση των αρμοδίων Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας (Τμήμα Δημοτικής, Τμήμα Τεχνικής, Τμήμα Μέσης Εκπαίδευσης), ώστε να υπάρξει μεγαλύτερη ανταπόκριση από μέρους των εκπαιδευτικών μας στις δραστηριότητες του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου.

* * * * *

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
120/1969

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ
ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ.
12 Απριλίου 1982.

Γενικό Γραμματέα
Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου
Τ.Κ. 3656,
Λευκωσία

Αναφέρομαι στην επιστολή σας ημερ. 13 Μαρτίου προς τον Υπουργό Παιδείας με την οποία ζητάτε συνάντηση μαζί του για προώθηση των πορισμάτων της Επιτροπής της Γεωγραφίας και σας πληροφορώ, ότι το θέμα αυτό εξετάζεται αρμοδίως και θα σας ανακοινωθούν οι σχετικές αποφάσεις ευθύς μόλις ληφθούν.

γιά Διευθυντή
Μέσης Εκπαίδευσης
Π. Περισίανης.
ΠΠ/ΕΚ.

* * * * *

27 Απριλίου 1982

Εξοχότατο Κύριο
Χρ. Ζαχαράκι
Πρέσβη της Ελλάδος
Λεωφ. Βύρωνος 8
Λευκωσία

Θέμα: Η προθυμία του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου να συνεισφέρει στη Βελτίωση της διδασκαλίας της Γεωγραφίας στην Εκπαίδευση της Ελλάδος.

Κύριε Πρέσβη,

Μέσα στα πλαίσια των προσπαθειών του προς εκσυγχρονισμό και εξάπλωση της γεωγραφικής γνώσης στον ελληνικό χώρο, ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου αισθάνεται υποχρέωση να προσφέρει τις υπηρεσίες του προς βελτίωση της θέσεως

της Γεωγραφίας στην Εκπαίδευση της Ελλάδος, ενώνοντας τη δραστηριότητα του με τις προσπάθειες που καταβάλλει το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων προς βελτίωση του εκπαιδευτικού οικοδομήματος της χώρας.

Γεωγράφοι, μέλη του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου ασχολήθηκαν και ασχολούνται, τόσο στην Κύπρο όσο και σε χώρες του εξωτερικού (Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Η.Π.Α), στην ανάπτυξη Αναλυτικών Προγραμμάτων Γεωγραφίας, στην προετοιμασία διδακτικού υλικού και στην ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση σε θέματα Γεωγραφίας.

Στό Πρώτο Κοινό Συνέδριο της Ενώσεως Ελλήνων και Κυπρίων Φυσικών (Λευκωσία, 10-11 Απριλίου 1982), στο οποίο πήραν μέρος 130 πανεπιστημιακοί καθηγητές και καθηγήτριες της Μέσης Εκπαίδευσης Ελλάδος, τονίστηκε ο ρόλος που θα μπορούσαν να διαδραματίσουν Κύπριοι γεωγράφοι στην βελτίωση της θέσεως του μαθήματος της Γεωγραφίας στην Εκπαίδευση της Ελλάδος.

Η ικανοποίηση του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου θα είναι μεγάλη, αν του ζητηθεί, από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, να προσφέρει τις υπηρεσίες του προς την κατεύθυνση αυτή.

Με τιμή
Γιώργος Μ. Καδής
(Πρόεδρος Γεωγρ. Ομίλου Κύπρου)

Μαθητές και μαθήτριες της Β' Λυκείου του Παγκυπρίου Γυμνασίου, που αποτελούν το ... μοναδικό τμήμα σ' ολόκληρη την Κύπρο, που έχει επιλέξει το μάθημα της Γεωγραφίας (Λύκειο Επιλογής) κατά τη σχολική χρονιά 1981-82. Η απουσία Γεωγράφων από τη Μέση Εκπαίδευση (αποτελούν το 2% των καθηγητών που διδάσκουν Γεωγραφία), ο ανεπαρκής διδακτικός χρόνος της Γεωγραφίας (αντιστοιχεί με το 1/5 του διδακτικού χρόνου, Γεωγραφίας του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γαλλίας κ.λ.π.) και ο ... αποκλεισμός της, Γεωγραφίας σάν θέματος Επιλογής από τους Συνδυασμούς Σ 3 και Σ 5, δημιουργούν αυτές τις μοναδικές ίσως σ' ολόκληρο το κόσμο, καταστάσεις...

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΜΕΡΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

(Ανακοίνωση του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου)

Η 5η Ιουνίου έχει κηρυχθεί από το πρόγραμμα περιβάλλοντος των Ηνωμένων Εθνών, σαν "Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος". Οργανώσεις, όμιλοι, εκπαιδευτήρια σ' όλο τον κόσμο, θα προβούν σε διάφορες εκδηλώσεις, εκκλήσεις, διακηρύξεις, για την ανάγκη προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Γιατί έχει γίνει πια συνείδηση, πώς το περιβάλλον στις μέρες μας απειλείται θανάσιμα, δυστυχώς από τον ίδιο τον άνθρωπο, γεγονός που θα έχει απρόβλεπτες συνέπειες πάνω στη διαβίωση ή και ακόμα την επιβίωση του ανθρώπου και γενικότερα στη διατήρηση της ζωής στον πλανήτη μας.

Ανταποκρινόμενες στο πρόγραμμα περιβάλλοντος των Ηνωμένων Εθνών, οι πλείστες χώρες του κόσμου έχουν δημιουργήσει αποτελεσματική νομοθεσία και αρμόδιες υπηρεσίες για τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και έχουν εισαγάγει στο εκπαιδευτικό τους σύστημα τη μελέτη περιβάλλοντος, όπως για παράδειγμα το "High School Geography Project: Environment and Resources".

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου έχει επανειλημμένα τονίσει προς κάθε κατεύθυνση και με κάθε ευκαιρία, πώς η Κύπρος πρέπει να πάρει μαθήματα από τα παθήματα άλλων χωρών, να αξιοποιήσει την πείρα τους και να υιοθετήσει τα μέτρα που λαμβάνονται προς διαφύλαξη του φυσικού και πολιτιστικού μας περιβάλλοντος. Τα μέτρα αυτά συνοψίζονται στα ακόλουθα:

α) Ψήφιση μιάς αποτελεσματικής νομοθεσίας, που η εφαρμογή της να αποτρέπει την αλόγιστη χρήση της γής και την απρογραμματίστη ανάπτυξη εκείνων των δραστηριοτήτων, που καταστρέφουν το περιβάλλον του νησιού μας.

β) Δημιουργία κρατικού φορέα (Υπουργείου ή άλλης αρμόδιας υπηρεσίας), που να συντονίζει το έργο διαφόρων Κρατικών ή Ημικρατικών υπηρεσιών (Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως, Επαρχιακές Διοικήσεις, Κ.Ο.Τ. κλπ.) και να συνεργάζεται με τους διάφορους Ομίλους και Συνδέσμους, που ενδιαφέρονται άμεσα για τη διατήρηση του περιβάλλοντος.

γ) Προσπάθεια από μέρος του Υπουργείου Παιδείας προς καλλιέργεια και ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης στους αυριανούς πολίτες, που μόνο μέσα στη συστηματική αγωγή μπορεί να επιτευχθεί. Οι Ευρωπαϊκές χώρες, με εξαίρεση την Αλβανία, Ελλάδα και Κύπρο, έχουν εμπιστευθεί την ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης στο μάθημα της Γεωγραφίας και της Βιολογίας, που όλοι αποδέχονται πώς είναι τα πιο παραμελημένα θέματα του εκπαιδευτικού μας οικοδομήματος. Έτσι παρουσιάζεται στη δική μας περίπτωση το παράδοξο, να διαθέτουμε από τα ψηλότερα μορφωτικά επίπεδα στον κόσμο και συγχρόνως να είμαστε από τους πιο αδιάφορους λαούς στο θέμα της διατήρησης του περιβάλλοντος.

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου θεωρεί τις πιο πάνω ενέργειες σαν απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατήρηση του χαρακτήρα και της ανεπανάληπτης ποικιλομορφίας του γεωγραφικού τοπίου του νησιού μας. Οι καλοπροαίρετες προσπάθειες των Συνδέσμων και Ομίλων του τόπου μας, που για χρόνια προσπαθούν ακούραστα να περισώσουν ένα φιλόξενο περιβάλλον στην πατρίδα μας, θα εξακολουθήσουν να εξανεμίζονται, χωρίς τις προϋποθέσεις που προαναφέρθηκαν.

Η κατάχρηση στο φυσικό και το πολιτιστικό μας περιβάλλον συντελείται ανενόχλητα, είτε για λόγους πρόσκαιρης ευδαιμονίας και μικροσυμφερόντων των λίγων,

είτε ένεκα τής έλλειψης περιβαλλοντικής συνειδησης, πού ακόμα μάς χαρακτηρίζει σάν λαό, γιατί περιορίσαμε τήν εκπαίδευση τών παιδιών μας μέσα στους τέσσερεις τοίχους τού σχολείου, προσπαθώντας μάταια νά καλλιεργήσουμε στάσεις στους πολίτες μιά μέρα τó χρόνο μέ τή διαφώτιση.... Η κατάχρηση καί η καταστροφή τού περιβάλλοντος τού νησιού συντελείται κυρίως:

β) Στο φυσικό περιβάλλον ολόκληρης τής παραλιακής ζώνης τής Νότιας Κύπρου μ' ορισμένα κενά καί ορισμένες εξάρσεις.

β) Γύρω από τó αστικό περιβάλλον καί τó φυσικό περιβάλλον τών χωριών μας. Οι ανοιχτοί χώροι έχουν μετατραπεί σέ σκουπιδοτόπους. Γύρω στό 92% τών χωρών μας δέν διαθέτουν χώρους διάθεσης σκυβάλων!..

γ) Μέσα στό αστικό μας περιβάλλον ανακρύβουμε σπίτια νά "συνυπάρχουν" μέ εργοστάσια, οικόπεδα νά προσφέρονται σάν χώροι διάθεσης σκυβάλων, ανοιχτοί χώροι νά παραμένουν αναξιοποίητοι, γιατί ανήκουν στά Συμβούλια Βελτιώσεως.....

δ) Σέ περιοχές βιομηχανικής δραστηριότητας τής υπαίθρου, όπως τουβλοποιεία, τσιμεντοποιεία, ορυχεία κλπ.

ε) Σέ κάθε γωνιά τής Κύπρου μέ τή μορφή απορριμάτων από τούς περαστικούς, πού θά βοηθήσουν μέ τή σειρά τους τήν πρόκληση πυρκαγιών καί τήν καταστροφή δασικής έκτασης.

Μέ τήν ευκαιρία αυτή, ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου, καλεί τήν Κυβέρνηση νά χαράξει πολιτική γιά τή διατήρηση καί ανάπτυξη τού περιβάλλοντος τού νησιού μας, τώρα πού υπάρχουν ακόμα περιθώρια γιά τήν εφαρμογή της.

**ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΕΝΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΚΟΛΛΕΓΙΟ
ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ**

CYPRUS COLLEGE
**ΤΑ ΔΟΚΙΜΑΣΜΕΝΑ ΕΠΙΠΕΔΑ
 ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΤΗΚΑΝ ΔΙΕΘΝΩΣ**
 Μετά από 22 χρόνια έπιτυχούς λειτουργίας, το ΚΟΛΛΕΓΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
 έτυχεν αναγνώρισης από τὰ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ:
KENT STATE UNIVERSITY & UNIVERSITY OF NEW HAVEN

Praxis

ΚΛΑΔΟΙ: α) ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΕΠΙΧΕΡΗΣΕΩΝ (Β.Α.)
 β) ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ (Β.Α.)
 γ) ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ (Α.Α.)

Οι φοιτητές του ΚΟΛΛΕΓΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ μπορούν να γίνουν δεκτοί για μεταπτυχιακές σπουδές Μ.Β.Α. και Μ.Α. στους πιο πάνω κλάδους και να πάρουν το ΜΒ.Α./Μ.Α. σε δύο χρόνια.

Μόνο με £900.- και όχι £3.000.- τόν χρόνο
 αποσπάζετε την ίδια αναγνωρισμένη πανεπιστημιακή μόρφωση και ειδικευση στο ΚΟΛΛΕΓΙΟ ΚΥΠΡΟΥ.

ΓΟΝΙΜΕ: Τώρα έχετε την ευκαιρία να προσφέρετε αναγνωρισμένη πανεπιστημιακή μόρφωση στο παιδί σας χωρίς έγγραφο και περριττά έξοδα. Μία σημαντική προσφορά στον τόπο, στους γονείς και στους νέους μας από το CYPRUS COLLEGE.

**ΠΑΛΗΡΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΟΥ Β.Α. ΤΟΥ
 CYPRUS COLLEGE**
 Για πληροφορίες απευθείας: προσωπικά στο CYPRUS COLLEGE
 ΤΗΛ 026-21744
 ΤΗΛ 026-21658
 ΛΕΜΕΣΟΣ: ΤΗΛ 52141

KENT STATE UNIVERSITY
 1900 UNIVERSITY AVENUE
 WENTZVILLE, OHIO 43085
 May 20, 1982

I have examined the material which you have sent me regarding the postgraduate program at Cyprus College. The program, as far as I am concerned, meets the requirements of the University of Kent. We require of our masters at Kent State University, excellent grades of "C" or better. This policy is effective for accepted students who are admitted to the Department of Geography at Kent State University and should be able to do quite well in our program.

I am pleased that you have given me the opportunity to examine this material and I hope that the statement above fulfills your needs.

Sincerely,
John A. Sweeney
 Chairman
 Department of Geography

KST 0

UNH University of New Haven, 2001 North College Road, West Haven, Connecticut 06516 - (203) 864-6321
 Office of the President
 May 3, 1982

Dr. New Georgia
 Cyprus College
 1000 Cyprus Avenue
 Nicosia, Cyprus

Dear Dr. Georghiou:

It is the University's policy to give credit for any course that would be equivalent to a course in the same field at the same grade of "C" or better. This policy is effective for accepted students who are admitted to the Department of Geography at the University of New Haven and should be able to do quite well in our program.

Sincerely,
 A. N. Sweeney
 Dean of the College

University of New Haven
 200 Orange Avenue
 West Haven, Connecticut
 06516-0321
 May 23, 1982

Dr. Ioannis Georghiou
 Cyprus College
 Nicosia, Cyprus

Dear Mr. Georghiou:

It is my pleasure to inform you that the Graduate School of the University of New Haven would be pleased to accept for admission any Cypriot students graduating with a Bachelor's Degree from Cyprus.

Our graduate students at the University of New Haven for the USA Degree are divided into two categories. The first category is for students who are admitted to the University of New Haven for the USA Degree in English with at least a "C" average in their undergraduate studies. The second category is for students who are admitted to the University of New Haven for the USA Degree with an average of "C" or better. This policy is effective for accepted students who are admitted to the Department of Geography at the University of New Haven and should be able to do quite well in our program.

I am pleased that you have given me the opportunity to examine this material and I hope that the statement above fulfills your needs.

Sincerely,
Michael J. Sweeney
 Dean of the Graduate School

023/82

GRAMMAR

SCHOOL

ΛΕΥΚΩΣΙΑ & ΛΕΜΕΣΟΣ

ΓΟΝΕΙΣ: ΣΚΕΦΤΕΙΤΕ ΣΟΒΑΡΑ ΚΑΙ ΔΩΣΤΕ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΚΛΕΙΔΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ "Η ΓΙΑ ΑΞΙΟΠΡΕΠΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

**THE GRAMMAR SCHOOL: ΕΠΙΤΑΞΙΑ ΣΧΟΛΗ ΓΙΑ G.C.E. OL & A.L.
Σ' ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ, L.C.C. ΟΛΑ ΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ. ΤΟ ΕΦΙ**

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΦΥΣΙΚΗΣ & ΧΗΜΕΙΑΣ ΓΙΑ G.C.E. A.L. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

**ΕΙΔΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΓΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΣΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ -
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ
ΔΩΡΕΑΝ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΠΟ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΑΣΤΙΑ ΜΕ ΤΑ ΛΕΩΦΟΡΕΙΑ ΤΩΝ
ΣΧΟΛΩΝ**

**ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ:
ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΜΕΡΑ 1-9 ΙΟΥΛΙΟΥ, ΩΡΑ 9-12
ΣΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ-ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΝ. ΓΝΩΣΕΙΣ
ΜΕΤΑΡΑΦΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ
ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΜΕ ΒΑΘΜΟ
ΤΟΥ ΛΑΧΙΣΤΟ 15/20 ΣΤΑ ΚΥΡΙΑ ΘΕΜΑΤΑ.**

**ΓΗΠΕΔΑ, ΒΟΛΕΪ, ΤΕΝΙΣ, ΑΘΛΟΠΕΔΙΕΣ, ΔΙΕΘΝΕΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟ.**

**ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΗΝ
ΚΑΘΕ ΤΑΞΗ.**

**ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ
ΧΑΜΗΛΑ ΔΙΔΑΚΤΡΑ - ΥΠΟΤΡΟΦΙΕΣ**

**ΛΕΥΚΩΣΙΑ: ΤΗΛ. 026-21744 & 026-21658
ΓΕΝ. ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ι.ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ**

**ΛΕΜΕΣΟΣ: ΤΗΛ. 52141
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ**

ΜΠΥΡΑ
η μπύρα σας... **ΚΕΟ**

